

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

v o j e n s k á m y s l

OSMNÁCTÝ ROČNÍK

9

Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy

Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany

SLOVO K VOJENSKÉ VĚDĚ

Základem maximálně efektivního rozvoje každé oblasti moderní společnosti je věda. V podmínkách nástupu vědeckotechnické revoluce se věda stává neefektivnější složkou lidské práce. Tyto známé skutečnosti mají **obecnou** platnost i ve sféře národní obrany. Armáda, jakožto jádro obranného systému státu, je složitým komplexem lidské činnosti, v němž se uplatňuje nejen vojenská věda, ale téměř všechny vědní obory společnosti. Avšak klíčový význam a specifickou úlohu má vojenská věda.

Podle toho jak je tato vědní sféra rozvinutá, jaká je úroveň jejích výsledků zkoumání, jsou i vytvářeny **objektivní** předpoklady účinné funkce obranného i armádního systému státu. Přitom ve své funkci je vojenská věda objektivně nenahraditelná. Může být opomenutá, nerespektovaná, nerozvinutá, supponovaná jinými vědními oblastmi apod.; to se ovšem nutně projeví na stavu a úrovni obranného systému státu, na jeho koncepčnosti.

Obsah pojmu vojenská věda v naší vědní frontě není dosud vymezen. V armádách socialistických států je vojenská věda jako teoretický celek většinou dosud členěna do určité oborové struktury podle objektivně existujících problémových okruhů předmětu jejího zkoumání na

— **obecnou** teorii vojenské vědy (obecné základy),

- teorii vojenského umění,
- vojenskohistorickou vědu,
- teorii výcviku a výchovy,

— teorii vojenské administrativy (organizace),

- vojenskou geografii,
- vojenskotechnické vědy.

Je samozřejmé, že toto strukturální členění vojenské vědy není absolutní a často se uvažuje i o jiných variantách členění. Podstatné ve funkci vojenské vědy je **opravdové postižení výzkumu veškeré stěžejní funkční problematiky vojenské vědy jako celku**. Také nelze zaměňovat **vojenskou vědu za vojenské umění**, které je jen její součástí. V tomto směru plně souhlasím s pplk. Jaromírem Vlachem, který se dotýká této otázky i funkčnosti správné struktury vojenské vědy v článku „Podstata vojenské vědy (Vojenská mysl č. 3/68). Mám za to, že zaměňování vojenské vědy vojenským uměním nebo jinými vědními obory, které se na řešení problematiky vojenské vědy podílejí, je způsobeno tím, že obsah objektivně existujících problémů vojenské vědy, jejich přirozená návaznost a celá struktura vojenské vědy zatím není ve vědecké práci ČSLA vyjasněna a konstituována. Z objektivní nutnosti do vojenské vědy dnes zasahuje celá řada nejrozličnějších vědních disciplín, zvláště pak sociálně ekonomických. To by mohlo být jen k prospěchu vědeckého bádání, kdyby byla základní podmínka — realizovat komplexní výzkum **objektivně existujících hlavních problémů vojenské vědy** (nosných problémů) z hledisek různých vědních oborů. A předpokladem toho je vymezení **objektivně existující struktury problemati-**

ky vojenské vědy, jinými slovy — stanovit předmět (problém) ať již společného, nebo autonomního, permanentního zkoumání z pohledu různých vědních oborů.

Pro další rozvoj vojenské vědy by mělo být proto prvořadým úkolem konstituovat strukturu problematiky vojenské vědy v **objektivně existující přirozené podobě**. Na základě toho pak udělat bilanci stavu její funkčnosti a podle toho pak cílevědomě orientovat a stimulovat další rozvoj vojenskovědecké práce v ČSLA ve vojenské vědě (přitom samozřejmě spíše cestou intenzity v klíčových oblastech a úzké koordinace výzkumu se spojeneckými armádami, nežli cestou extenzity).

To je ovšem jen pohled pracovníka z oboru **vojenského umění**. Z hlediska jiných oborů může být i jiný. Jaký je stav vojenské vědy u nás, **jen** z pohledu vojenského umění?

Mám za to, že „vojenská věda“ není v ČSLA dosud konstituována na základě dlouhodobé objektivní vědní koncepce. Čím je možné toto tvrzení prokázat?

Protože vojenská věda není dosud v ČSLA strukturálně rozvinuta, jsou práce na vojenskovědních problémech v důsledku toho roztržité, neefektivní, neexistují vzájemné vazby, není promyšlený informační systém, koordinace, dochází k živelnímu akcentování jednotlivých problémů vytržených z různých vědních oblastí a k extenzivitě ve vědecké práci. Podstatná část vojenské vědy — vojenské umění, je výrazně opomíjena a odsunována na periferní místo ve vojenské vědě.

Ve vojenskovědním výzkumu, v důsledku nevyřešené struktury vojenskovědní oblasti, dochází ke zbytnovacím deformacím v proporciálnosti systemizace vojenskovědní problematiky. Ve vojenském umění je to typické v poměru základního a aplikovaného výzkumu. Základní výzkum v řadě důležitých problémů téměř vůbec neexistuje. Aplikovaný výzkum je rozvíjen podle operativních, momentálních potřeb různých pracovišť, ovšem jen na bázi předpisů, které nahrazují potřebná východiska, jež by měl formulovat základní výzkum.

Protože není objektivně konstituována celá oblast vojenské vědy a v ní vymezena funkčnost jednotlivých vědních oborů, jsou z hlediska zkoumání jednotlivých problémových okruhů některé vědní směry v důsledku jejich větší kádrové a odborné fundovanosti podstatně více rozvinuty a prosazeny [viz historické vědy, sociologie, politologie aj.]. Poněvadž tyto vědní obory nemají v potřebných vojenskodobných oblastech (i v základním výzkumu vojenského umění) adekvátní

partnery, dochází objektivním vývojem k určitému nahrazení nerozvinutých (zakrnělých) vojenskodobných oblastí, k nahrazování objektivně potřebných výsledků jejich zkoumání, vlastními relativně subjektivními závěry. Přitom tyto závěry mnohdy nemohou postihnout celou vojenskodobnou problematiku, její podstatné momenty. Proto je nutné dosáhnout v budoucnu **harmonického** a úměrně proporcionálního rozvoje všech objektivně nutných partnerů mezi vědními obory, které řeší problematiku vojenské vědy.

Vojenskovědní základna oboru **vojenského umění** zatím není v přirozeně nutné podobě a v žádoucí míře rozvinuta. Celá výzkumná práce je postavena jen jako přidružená výroba užitého pedagogického procesu, popřípadě operativních orgánů velení. Koncepčními otázkami v této problematice se zabývá jen několik pracovníků, a to především v oblasti problematiky. Markantním důkazem je plán vědeckovýzkumné práce ČSLA, vdaný MNO/GS v roce 1967. Zásadní problémy vojenského umění i dalších vojenskovědních oborů nejsou v úměrných proporcích zkoumány.

Tím jsou vytvářeny předpoklady k výraznému uplatňování subjektivismu v teorii a praxi vojenského umění. Ve výzkumné praxi není vůbec reagováno na různé možné typy válek a z toho vyplývající změny v teorii a praxi boje a operace. I když jsou některé závěry v teorii vyřešeny, nejsou výzkumy reálně a všestranně ověřeny a nepromítají se do praxe.

Při uplatňování koaličních zkušeností není dostatečně přihlíženo k

- současnému stavu rozvoje vědeckotechnické revoluce v našich podmínkách, k historickým, ekonomickým, sociologickým a politickým aspektům rozvoje našeho státu a jeho lidu;

- odborné problematice, dané naším specifickým místem v koalici;

- vojenskogeografickým zvláštnostem zájmové části válčiště.

Ve vojenském umění existuje objektivní nutnost permanentní konfrontace doktrinních koaličních závěrů s našimi podmínkami a na základě toho pak systematické upřeshňování perspektivních řídících orgánů z pohledu bázevého výzkumu oboru vojenského umění i z pohledů dalších vědních oborů.

Protože tato objektivně nutná funkce není realizována, má to mimořádný negativní vliv na praxi vojenského umění, jakožto nejširší realizační rovinu praxe ve válce.

Další seriózní vědecký rozvoj ve vojenském umění (strategie, operační umění,

taktika) předpokládá přísně vědeckou variantní modelaci základních funkčních procesů boje, jejich analýzu, permanentní soustřeďování důsledků probíhajících změn v našich podmínkách a z toho pak získávání objektivních podkladů k porovnání s možnostmi společnosti a k respektování její vnitřní stability.

Nebude-li tato potřeba respektována, objektivně vzniká zásadní rozpor mezi potřebou a možnostmi i realitou.

Náprava tohoto stavu nikterak neznamená „odklon“ od společných společenstevních, objektivně funkčně správných zásad i doktrinárních závěrů ve vojenském umění. Naopak, jde o jejich přirozené převzetí ve všech zásadních částech, odpovídajících i našim podmínkám. Převzetí nikoli jen na základě direktivního dosazení, ale i na základě objektivního prozkoumání, posouzení a uplatnění vzhledem k realitě naší armády a celé společnosti. Jde o jejich vyšší realizační kvalitu.

Při takto chápané přirozené transference myšlenkového a praktického bohatství spojeneckých armád vzniká přirozený zdroj variantních řešení problémů boje a operace v perspektivách. Jinak nutně vznikají, např. v případě absolutizace jaderné koncepce války i při realizaci jiného nejaderného typu války, podstatné disproporce v taktickém a operačním palebném systému, v systému zabezpečení, v systému manévru apod., což může vést k neúspěchům.

Tyto faktory jsou důležité i k posouzení souladu národních zájmů se společnými zájmy koalice; nesmí být opomenuty, jinak naše celkové koncepční úvahy budou neřešné.

Plně to respektuje i náš potenciální nepřítel, který možnosti stavu koncepcí boje a operačního umění a variantní možnosti těchto systémů při řešení různých perspektivních válečných koncepcí zvláště pozorně posuzuje. Tyto problémy považuje za klíčové.

Sféra bojové a operační činnosti je pro ozbrojené síly jednou z rozhodujících sfér. Je nejen realizátorem záměrů, ale i zpětně limitujícím faktorem a komponentem v celém obranném komplexu — stejně jako ekonomické možnosti, politická linie, strategická koncepce apod. Proto v této oblasti se nelze omezit jen na transformaci určitých návodů, ale je nutné všestranné z mnoha hledisek a v konfrontaci s jinými vojenskovědními oblastmi hledat a ověřovat realnost její koncepce a praktické realizace.

Jakékoli neproověřené a nekonfrontované uplatnění hotových návodů bez vše-

stranného modelového ověření typů boje a operace má za následek obrovské ekonomické i politickosociální ztráty. Tyto subjektivní hypotézy v naší armádě je možné markantně prokázat na různých předem neprozkoumaných změnách v bojové a operační struktuře armády v minulosti.

Jak tedy dále?

Aby tyto negativní jevy byly v naší armádě alespoň podstatně omezeny (ne-li vůbec odstraněny), je nutné naléhavě řešit plně a efektivně uplatnění **objektivní funkce vojenské vědy** na celooarmádní problematiku i na problematiku celého obranného systému státu.

V prvé řadě podle pohledů **vojenského umění** vyvstává potřeba sjednotit se na struktuře a konstituování souhrnné vojenskovědní problematiky podle objektivně existujících vojenskovědních oblastí a problémů. Na tomto základě pak vymezit funkčnost a úkoly různých oborů při řešení této problematiky. Vymezení by nemělo být direktivním aktem, ale syntézou vyplývající z konfrontace pohledů různých oborů, které řeší problémy vojenské vědy. Tato konfrontace pohledů by měla upřesnit obsah celé vojenskovědní problematiky, ukázat na základě funkční analýzy jejich proporce i možnosti jejich řešení. Přitom by měla být výrazně vymezena problematika základního (obecného) výzkumu a aplikovaného výzkumu, při zachování prostoru pro netradiční nové postupy zkoumání. Je nutné vytvořit i předpoklady plně „sebereflexe každého vědního oboru a zajistit koncentraci kapacit vojenskovědní fronty na prvořadě problémy a zajišťovat postupné dlouhodobé rozvíjení výzkumu další problematiky podle naléhavosti.

Základem této syntézy a delimitace vojenskovědní problematiky by měly být dosavadní výsledky vojenskovědních pracovišť, jakožto přirozený, objektivně existující předpoklad kvalitního zkoumání. Na této bázi by měl být rozvinut výzkum v dosud neřešených a nerozvinutých potřebných oblastech problematiky vojenské vědy; přitom dodržet zásady, že samostatné administrativní reorganizace rychlejšímu a účinnějšímu působení vědních výsledků neprospějí, ale spíše naopak.

Dalším podstatným problémem, který je nutné urychleně řešit, je rozvinout účelný, moderní informační systém mezi **všemi** vojenskovědními pracovišti. Tento systém musí propojit všechna vojenskovědní pracoviště tak, aby byla plně odstraněna jejich vzájemná izolovanost a neinformovanost o výsledcích bádání, aby

byly soustavně excerpcovány všechny podstatné zdroje domácích i zahraničních informací a tyto rychle předkládány všem zainteresovaným vojenskovešním pracovníkům k využití. S tím souvisí i vytvoření všestranných předpokladů rešeršní služby k sledovaným problémům a celá řada s tím související problematiky kádrového zabezpečení, vyhodnocení, vytvoření materiálových fondů, napojení na informační

systémy spojeneckých zemí, celostátní vědeckoinformační základny atd. Přitom je nutné celý informační systém rozvinout především jako funkčně účelový, zaměřený k přirozeným obsahovým problémům vojenské vědy. Vědeckou koncepci a celý model vojenskovešního informačního systému je třeba řešit jako prvořadý naléhavý úkol rozvoje vojenskovešního základny ČSLA, který má mimořádnou hodnotu.

V souvislosti s konstituováním obsahu základní (bázové) problematiky, která by měla být ve vojenské vědní frontě řešena, je potřeba obsahově vymezit ty obsahové vědní problémy, které by měly tvořit hlavní náplň vojenskovešnické práce.

Ve struktuře obsahu zkoumané vojenské problematiky v oboru **vojenského umění** — jako objektivně existující základní problémové okruhy, které je nutné permanentně sledovat a zkoumat — by měla být zahrnuta tato problematika.

A. PROBLEMATIKA BOJE (TAKTIKA) **Základní výzkum**

Výzkum členění a struktury problematiky boje.

— Cíle, úkoly, struktura obsahu různých typů boje (podle typů válek), jejich dosavadní vývoj, současný stav u nás a v jiných armádách světa, perspektivy.

— Vazby problematiky boje na operační umění, strategii, jiné vědní oblasti vojenské vědy.

Podstata a charakter soudobých typů boje a jejich zásad.

— Výzkum podstaty boje, jeho hlavních obsahových prvků.

— Výzkum funkce lidského faktoru, prostředků boje, funkčnosti faktorů prostoru a času v různých typech boje, rozdílů proti strategií a operačnímu umění.

— Výzkum podstaty a funkčnosti taktického palebného systému, manévru a úderu v boji.

— Výzkum funkčnosti a realizace základních principů boje v naší armádě a v jiných armádách světa.

Výzkum použití ZHN, prostředků ničení v boji, jejich účinného využití vojsky a způsobů ochrany proti nim.

— Výzkum dosavadního vývoje typů prostředků ničení, tendence perspektiv jejich rozvoje v hlavních armádách světa.

— Výzkum důsledků těchto prostředků na způsoby a typy boje a jejich charakter.

Výzkum komplexní problematiky taktického palebného systému.

— Výzkum struktury, účelnosti, členění a kvalifikace palby, vazeb na operační a strategické palebné systémy.

— Výzkum jeho funkčnosti v boji, kvalitativních a kvantitativních problémů, závislosti, kritérií, ekonomiky palebného systému, zákonitostí rozvoje taktického palebného systému, výzkumu uplatnění v různých formách a druhích boje, zkoumání taktických palebných systémů; — zbraňových, organizačních, jaderných, klasických; výzkum funkce zákonitosti a zásad využití těchto palebných systémů, jejich proporcionality, ovlivňujících činitelů a perspektivních rozvojových tendencí u nás a ve světě.

— Výzkum funkce lidského faktoru a jeho působení v palebném systému.

— Vývoj a výzkum exaktních srovnávacích metod v analýze a vyhodnocování palebné síly.

Výzkum komplexní problematiky manévru v různých typech boje.

— Výzkum struktury a obsahu manévru v různých typech boje.

— Výzkum dosavadního vývoje, forem, jejich možností, prostředků a perspektiv jejich rozvoje.

— Výzkum kvalitativních a kvantitativních stránek manévru a jeho vývojových tendencí.

— Výzkum funkce lidského činitele v komplexní problematice manévru.

— Výzkum vazeb a souvislostí manévrových možností k operačním a strategickým systémům, k ekonomickým možnostem zemí.

Výzkum komplexní problematiky funkčnosti úderné síly taktického systému.

Výzkum variantní organizace, bojových vlastností a možností taktických celků všech druhů vojsk a jejich úkolové kapacity.

— Výzkum druhů organizace bojových celků, optimalizace zásad jejich vytváření v hlavních armádách světa a v naší armádě, jejich úkolů a bojových možností, tendencí rozvoje.

— Stanovení zákonitosti rozvoje, podmínek a činitelů rozvoje, jejich optimálních poměrů.

— Výzkum způsobů boje a efektivnosti bojových celků, modelace a analýza jejich činnosti jak samostatně, tak v taktických komplexech, součinnostních vazeb.

Výzkum objektivních podmínek zabezpečujících boj v nejrůznějších formách.

— Výzkum základních podmínek hlavních typů bojové činnosti.

— Výzkum vlivů geografických podmínek, historických, sociologických, ekonomických podmínek na různé typy bojové činnosti.

— Výzkum vzájemného vztahu a funkčnosti prostoru a času v různých způsobech bojové činnosti.

Výzkum hlavních zásad v různých typech bojové činnosti.

— Výzkum hlavních zásad různých forem bojové činnosti uplatňovaných u nás a v jiných armádách světa, jejich cílů, forem obsahu.

Výzkum komplexní problematiky práce velitelů a štábů.

— Výzkum vývoje úlohy a funkčnosti velitelů a štábů v taktickém systému, vývoje a obsahové funkčnosti struktury velitelských a štábních orgánů.

— Výzkum obsahu práce velitelů a štábů v boji i v míru, forem, dělby, metod a způsobů jejich práce. Současný stav a vývojové tendence u nás a v jiných armádách. Modelování obsahu jejich práce.

— Výzkum úlohy a obsahu tvůrčího myšlení velitelů a štábů v boji, podmínek jejich správné funkce, kritérií funkčnosti.

— Perspektivní tendence vývoje struktury a přípravy velitelských a štábních orgánů taktického systému.

Výzkum komplexní problematiky bojové přípravy vojsk.

— Analýza úkolů bojové přípravy vojsk, způsobů, forem, metod přípravy, měřítek její účinnosti, cesty a způsoby řešení disproporcí u nás i v jiných armádách.

— Výzkum komplexních objektivních podmínek modernizace bojové přípravy.

— Výzkum metod a způsobů plánování, řízení bojové přípravy, forem, dokumentace, možnosti větší autonomie mikrostruktury.

Problémy stálé bojové pohotovosti vojsk.

— Analýza funkčnosti úkolů, obsahu a systému udržování vojsk ve stálé pohotovosti.

— Analýza a výzkum uvádění vojsk do bojové a mobilizační pohotovosti.

Problematická všestranného zabezpečení bojové činnosti.

— Komplexní výzkum stavu, funkčnosti, obsahu, metod a vývoje problematiky všech kategorií zabezpečení bojové činnosti.

Problematická všestranného zabezpečení bojové činnosti.

— Komplexní výzkum stavu, funkčnosti, obsahu, metod a vývoje problematiky všech kategorií zabezpečení bojové činnosti.

— Výzkum jejich účinnosti, ekonomických vazeb, podmínek a tendencí dalšího rozvoje.

To jsou některé hlavní obsahové problémy základního výzkumu. Z větší části nejsou v dosavadní vojenskovední práci ČSLA ani zkoumány, ani nějak systematicky ověřovány v našich podmínkách. Prostě existuje značné vakuum.

V aplikovaném výzkumu je jiná situace. Je řešena řada konkrétních aplikovaných úkolů, týkajících se problematiky boje různých organických taktických celků (praporů, pluku, divize). I tato aplikovaná problematika by měla být postavena spíše jako konfrontace ustanovení řádů, jejich návodů a skutečného stavu s výsledky základního výzkumu.

B. OPERAČNÍ UMĚNÍ

Základní výzkum

Výzkum podstaty, obsahu, cílů a funkčnosti operačního umění (výzkum vývoje u nás a v jiných armádách světa).

Výzkum charakteru různých typů operací u nás a v jiných armádách.

Výzkum obecných zákonitostí, zásad a pravidel přípravy a vedení operací u nás a v jiných armádách světa.

— Podle typů válek — vývojové tendence.

Výzkum organizační struktury, vlastností a možností operačních celků.

— Výzkum typů operačních celků, jejich vlastností, operační hodnoty, efektivnosti, organizačních poměrů zbraňových systémů, cesty rozvoje a tendence u nás a v jiných armádách světa. Perspektivní ekonomické a sociální požadavky.

— Výzkum funkčnosti lidského faktoru v operační hodnotě.

Výzkum způsobů a forem použití operačních celků v různých podmínkách, podle různých typů válek.

— Analýza podmínek ovlivňujících formy a způsoby použití operačních celků (politických, ekonomických, geografických a jiných), jejich souhrnného vlivu na operační systém.

— Analýza požadavků vyplývajících z podmínek, způsobů a forem činnosti operačního systému, vlivů na jeho zabezpečení, vliv možností a účinnosti taktického systému, ekonomických možností a strategických koncepcí na funkčnost operačního systému.

Výzkum komplexní problematiky operačního zabezpečení všeho druhu.

— Výzkum funkce, členění, obsahu, prostředků, způsobů, forem a metod operačního zabezpečení (podle kategorií operací a typů válek).

Výzkum zásad operačního řízení vojsk.

— Výzkum vývoje a stavu, obsahu, zásad a metod operačního řízení vojsk, jeho efektivnosti, vývojové tendence u nás i v jiných armádách.

I tato základní problematika operačního umění není dosud ve vojenskovědní výzkumné práci v naší armádě plně postížena. Je tedy obdobný stav jako u taktiky. Návrhy jsou, jejich ověření základním výzkumem však neexistuje.

Aplikovaný výzkum

— Komplexní výzkum problematiky armádní, frontové obranné i útočné operace, problematiky vzdušné, protivzdušné a vý-

sadkové operace, operační problematiky teritoriální obrany (včetně výzkumu problematiky použití druhů vojsk v různých typech operací).

C. STRATEGIE

V našem vojenskovědním výzkumu nejsou zatím rozpracovány žádné **zásadní úkoly** a celou vojenskovědní oblast jak v základním, tak aplikovaném výzkumu je nutné konstituovat.

Půjde o tyto problémové okruhy:

— Výzkum principiálních otázek a zásad přípravy země a ČSLA k válce v souladu s cíli a charakterem různých typů způsobů a forem ozbrojeného zápasu.

— Komplexní výzkum ekonomických, politických a sociálních souvislostí podle variant možných přijatých obranných koncepcí.

— Výzkum variantních modelů činnosti jednotlivých druhů ozbrojených sil, teritoriální obrany, obranného systému státu a jejich konfrontace s adekvátními systémy a koncepcemi potencionálního nepřítelů i se všemi aspekty ekonomického, politického, vědeckotechnického a sociálního charakteru.

— Řešení základních otázek proporcionality výstavby ozbrojených sil a směrů jejich dalšího rozvoje apod.

To je jedna z možných variant obsahu základních problémů **vojenského umění**, které by měly být pojaty do celkové koncepce vojenskovědního výzkumu v ČSLA. Je pochopitelné, že jde o pracovní návrh hypotetického charakteru, který si nečiní nárok na úplnost. Vychází však z objektivní existence těchto problémů ve struktuře vojenské vědy, v její oblasti vymezené kategorií vojenského umění. Názory jiných vědních oblastí mohou být jiné. Je třeba je konfrontovat, objektivně posoudit a pak integrovat.

Ke správnému řešení této základní problematiky vojenského umění je nutné zajistit návaznost a rozpracování ostatních částí vojenské vědy, protože mnohé výsledky těchto částí jsou pro vojenské umění určující a mnohé je podstatně doplňují a korigují.

Výčet a vymezení této širší integrující problematiky je úkolem, který přesahuje rámec této statě a vyžaduje zvláštní posouzení.

Půjde zejména o problematiku

- obecné teorie vojenské vědy;
- výzkumu vojenskohistorických věd;
- teorie organizace vojsk (administrativy vojsk);
- vojenské geografie;
- vojenskotechnických věd.

Tyto oblasti řeší problematiku integrující ve vojenské vědě a měly by být při koncipování souhrnného dlouhodobého programu vojenskovědecké práce ČSLA postihnuty a zkoumány, spolu s řadou dílčích problémů ze sociálně ekonomických věd.

PROBLÉMY

vojenskovední kapacity ČSLA

V souvislosti s polarizací světových sil, jejíž výrazem je vytváření mocných koaličních uskupení, vznikly intenzivní integrační momenty, které působí v politické, ekonomické i vojenské oblasti států téže koalice a zákonitě vytvářejí dostředivé tendence, směřující ke kumulování všech rozhodujících aspektů moci v rukou nejsilnějšího státu koalice. Ostatní koaliční státy, pokud ovšem nezámyslejí vzdát se své suverenity (stát se např. součástí státního útvaru prvního státu koalice), by si měly i za těchto podmínek **uchovat přiměřenou míru nezávislosti ve všech relevantních oblastech, a to jak ve svém vlastním, tak i v koaličním zájmu.** Adekvátní míra nezávislosti by tedy měla být zabezpečena i ozbrojeným silám; mělo by jim být přiznáno právo a povinnost usilovat o relativně samostatný rozvoj všech atributů, významných z hlediska jejich kvality. **Zcela výjimečná role připadá z tohoto hlediska vojenské vědě.**

Vojenská věda a kvalita ozbrojených sil

Hlavním (= určujícím) zdrojem společenského pohybu, jehož výrazem je intenzivní polarizace sil, je nesporně antagonистický charakter obou politických a vojenských seskupení. Adekvátním výrazem tohoto statu quo je progresivní rozvoj vojenských potenciálů obou protistojících koalic. Jde o vývoj, v němž vojenskotechnický pokrok jedné z koalic vyvolává (resp. má vyvolat) adekvátní změny informačního a energetického potenciálu druhé koalice. Nejdůležitějším vnitřním zdrojem, rozhodujícím pro intenzitu tohoto pohybu, je patrně vývoj lidského poznání v oblasti přírodních, technických i společenských věd. **Na nejvyšším stupni abstrakce se tento vývoj jeví jako proces, v němž následek plodí příčinu — tedy evoluce, založená na existenci kladné zpět-**

né vazby. Za horní hranici naznačeného vývoje lze pokládat pouze negaci jeho hnací síly, tj. antagonismu, přičemž je zcela lhostejné, zda toho bude dosaženo prostředky vojenskými či diplomatickými.

Ve filosofické kategorii „antagonismus“, která klasifikuje vazbu mezi oběma vojenskopolitickými seskupeními, je implicitně obsažen předpoklad existence dvou protikladných strategií: např. příprava k agresi jako strategie jedné koalice a příprava k likvidaci agresora jako protikladná strategie druhé koalice. Výsledek realizace těchto strategií je funkcí poměru sil. Chuf k agresi v závislosti na nerovnováze sil lze charakterizovat jako neklesající funkci. **Mezitím sklon k válce je nesporně především funkcí nerovnováhy sil.**

Ve stavu dočasné rovnováhy sil dochá-

zí k odpovídající modifikaci strategií obou koalic (resp. především té z nich, která provádí agresivní politiku). Změny ve vojenskotechnické oblasti vyvolávají relativně málo významné přizpůsobovací pohyby, které dočasně neplodí kumulativní změny, vedoucí k výraznému porušení existující rovnováhy sil. Zvětšuje se váha diplomatických (= nevojenských) řešení existujících rozporů. Mezní sklon k válce limituje za této situace ke svému minimu.

Takové porušení rovnováhy sil, které vybočuje z rámce variety daného metasytému (= systému organizovanému z obou protistojících koalic), může vyvolat kumulativní procesy divergentního charakteru. Stabilita metasytému přejde ve svůj protiklad, jeho entropie progresivně poroste. Mezní sklon k válce bude konvergovat ke svému maximu a antagonismus obou systémů se může stát otevřeným. Válka (resp. jednání z pozice síly) může vést k likvidaci antagonismu buď zničením (nebo politickou anexí) jednoho ze systémů, nebo dezorganizací metasytému jako celku. Existence metasytému, tvořeného dvěma antagonistickými systémy tedy bezprostředně závisí na rovnováze sil, která musí mít dynamický charakter (proces poznávání je nepetržitý). **Homeostatičnost dynamické rovnováhy sil, která zabezpečuje automatickou regulaci poměrů sil, nabývá za této situace osudového významu.**

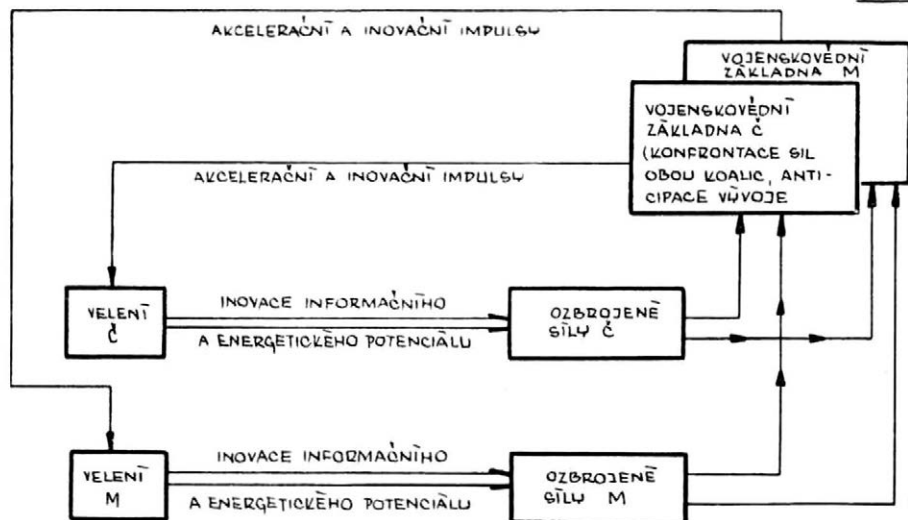
Homeostáze je v libovolné cílevědomé lidské činnosti především funkcí lidského intelektu (= netvoří se živelně, tj. bez vůle a usměrňující činnosti lidí). Vzniká otázka, jak může lidstvo jako celek a speciálně každá z protistojících koalic (resp. jejich části) zabezpečit homeostatičnost dynamické rovnováhy sil?

V této souvislosti je třeba podtrhnout, že to jsou ozbrojené síly, které mají za dané situace z hlediska „přežití“ státu (resp. koalice) nespornou prioritu. Tlaky na modernizaci armád jsou proto zpravidla nejvýraznější. Tak např. k praktickému řešení problému automatizace velení přikročily USA dříve a v relativně větším rozsahu, než k výstavbě kybernetických továren; nehledě na to, že to byla více komplexní automatizace výroby (včetně oblasti řízení), která zaměstnávala mozky tvůrců kybernetiky. Armáda USA se na vývoji veškeré výpočetní a přenosové techniky podílí 63 %. Autonomní investice, vložené ministerstvem národní obrany USA do hospodářství USA, vyvolaly řadu indukovaných investic a způsobily progresivní pohyb příslušných průmyslových odvětví. Implikací z této úvahy je tvrzení, že **soudobé ozbrojené síly se stávají předobrazem**

technického vývoje státu a v důsledku toho výrazně modifikují i homeotechnickou politiku.

Co je za těchto podmínek onou „neviditelnou rukou“, která slaďuje vývoj v oblasti vojenství a způsobuje pohyb obou potenciálně nepřátelských sil k trajektorii dynamické rovnováhy? Nebo ještě jinak: **Co může v procesu evoluce vojenských potenciálů obou koalic sehrát roli zdroje adekvátních akceleračních a inovačních momentů, zabezpečujících konvergenci poměrů sil k dynamické rovnováze?** Odpověď na tuto otázku vyplývá z charakteristiky změn, k nimž dochází ve vojenství v období nastupující (a vítězí) vědeckotechnické revoluce.

K relevantním změnám dochází ve všech oblastech vojenství. Energetické potenciály moderních armád jsou založeny na využití mnohem produktivnějších zdrojů energií a na stále těsnější interakci s pronikavě se rozvíjejícím přírodovědním a technickým poznáním. V důsledku toho ubývá ve sražení vlivu přímé fyzické síly člověka. Dochází k formování nové relace mezi fyzickým a intelektuálním vkladem člověka do ozbrojeného zápasu. Člověk se z přímé fyzické účasti na ozbrojeném zápase vyčleňuje a naproti tomu zvětšuje svůj intelektuální podíl. To je umožněno nejen prohlubující se diferenciací a kvalitou poznání v oblasti „klasických“ věd, ale zejména vytvořením předpokladů ke vzniku nových vědeckých disciplín neobyčejného integračního a konceptuálního významu. Tyto vědecké disciplíny (kybernetika, teorie rozhodování, teorie organizace aj.) pokrývají hluchá místa na rozhraní jednotlivých speciálních vědních disciplín a pronikavě zasahují do vývoje vědy jako celku. Vojenská věda se obohatila (resp. obohacuje) o poznanky, které nashromáždily tyto vědy, rozšířila (rozšiřuje) svůj obsah o některé (zejména exaktní) metody a řeší tak situaci, která bývá někdy označována jako krize. Moderní vojenská věda (= vojenská věda obohacená o novou, převážně exaktní metodologii) v zápětí přistupuje k řešení nejprogresivnějšího a pro vojenství (a nejen pro ně) nesmírně významného problému. Tímto problémem je **interpretace automatizačního principu v oblasti intelektuálních procesů** (= algoritmizace a strojové řešení informačních a rozhodovacích procesů). Vědeckovýzkumná kapacita moderních armád již neusměrňuje svou činnost výhradně (nebo téměř výhradně) na řešení problematiky energetického potenciálu, ale **výrazně rozšiřuje prostor svého zájmu do oblasti**

potenciálu informačního, v jehož rámci dochází k revolučním a historickým změnám. K nejpodstatnějším z nich, vedle automatizace informačních a rozhodovacích procesů velitele a štábu, patří zejména kvalitativně odlišný způsob anticipace vývoje ozbrojených sil. Přístup k ozbrojenému sražení ex ante totiž předpokládá mít schopnost predikce a za soudobých (a zejména budoucích) podmínek je s posláním a významem ozbrojených sil slučitelná pouze taková racionální analýza a predikce, která je realizována na základě přiměřených sil vojenskovo vědeckých metod. Moderní vojenská věda takovými metodami disponuje. Jsou to metody matematického modelování, spojené s využitím moderní techniky na zpracování informací.

Ve světě tedy došlo v průběhu uplynulého dvaceti let k renesanci vojenské vědy, k regeneraci jejich tvořivých sil a možností a v důsledku toho také k přehodnocení jejího vlivu na kvalitu ozbrojených sil. Kvalita ozbrojených sil pravděpodobně dosud nebyla jako funkce explicitně definována. Je však možné pokládat za prokazatelné, že je to funkce více proměnných. Vývoj však zvětšuje především váhu jednoho z argumentů, a to vědeckovýzkumné capacity, protože ozbrojené sražení budoucnosti se stále více jeví jako zprostředkovaná i bezprostřední realizace vojenské vědy (= vo-

jenská věda bude hrát v ozbrojeném sražení zřejmě roli zcela analogickou úlohu vědy v ekonomickém a výrobním procesu). Ozbrojené síly představují již dnes soustředění obrovské duševní práce. Ozbrojený zápas dohledné budoucnosti si lze proto představit jako proces konfrontace dvou agregovaných duševních bohatství, reprezentovaných brannými potenciály nepřátelských koalic.

Vývoj vyvolává ve všech moderních armádách proces, který je možné charakterizovat jako přerozdělení sil a finančních prostředků armád ve prospěch vědeckovýzkumné základny (= praktická interpretace poučky o růstu intelektuálního vkladu do vojenství). Racionálně uvažující generální štáby investují do neplodnějších částí ozbrojených sil¹⁾. Tento jev objektivně existuje a má charakter zákonitosti, kterou je sice možné formálně popřít nebo uznávat jen platonicky, popřípadě i oficiálně ignorovat, ale v každém případě tím není možné negovat důsledky fungování této zákonitosti v oblasti vývoje ozbrojených sil. Za daného stavu poznání je to totiž právě moderní vojenská věda, která se stává jediným kompetentním regulativem, schopným zabezpečit homeostatickou dynamické rovnováhy sil obou koalic (viz obr. 1).

1) Peníze investované do vědy jsou (alespoň v ekonomice) pokládány za vůbec nejlépe investovaný kapitál.

Mezi úrovní (= kvalitou) vědy a celkovou kulturně technickou úrovní obyvatelstva lidového státu existuje prokazatelně relace, jejíž charakter se blíží přímé závislosti. Na základě úsudku z analogie je možné očekávat existenci obdobné relace mezi úrovní vojenské vědy a vojenskotechnickou úrovní velitelského sboru. Jinými slovy: **kapacita a kvalita vědeckovýzkumné základny ozbrojených sil je funkcí vzdělanostní úrovně velitelského sboru jako celku.**

Kvalifikační struktura sociální skupiny vojáků z povolání je **základním zdrojem**, odkud vojenská věda čerpá svou sílu a rozmach, a proto se může vzhledem k vědeckovýzkumné základně stát **významnou akcelerační nebo retardační silou**. To platí zejména v období konstituování vlastní vojenskovední základny. Pokusím se dát co nejobjektivnější odpověď na otázku, jaká je v tomto smyslu situace v československých ozbrojených silách.

Kvalifikační struktura velitelského sboru je nesporně výrazem vojenské školské politiky.

Československá lidová armáda školí (resp. školila) na vysokých vojenských školách své velitele a pracovníky štábů, politické pracovníky, techniky a lékaře.

Vojenský inženýr [technik] nebo lékař studoval na vysoké škole 5 resp. 6 let. Během této doby získal ucelené vysokoškolské vzdělání, vybudované na zvládnutí širšího vědního základu a adekvátní metodologické výzbroje a tudíž **otevřené vzhledem k dalšímu vývoji poznání.**

Naproti tomu velitel, politický pracovník nebo důstojník štábu studoval na vysoké vojenské škole převážně pouze 3 roky. Během studia vynaložil značné úsilí na zvládnutí souhrnu pouček, platných většinou pouze v dané konkrétní situaci. Protože převládá část vojenskovedních disciplín neměla přiměřenou teorii (často chyběla dokonce i definice a vymezení předmětu) a nedisponovala dostatečně vhodnou metodologickou základnou, byl pedagogický proces orientován na osvojování pouček a vypěstování dovedností a návyků, nezbytných k bezprostřední realizaci náročných velitelských (resp. vojeskopolitických) funkcí ve složitém armádním mechanismu. **Tento systém vzdělání základního velitelského kádru byl však málo adekvátní vzhledem k progresivnímu pohybu v oblasti vojenskovedního poznání.** Proto jistá

část absolventů velitelských směrů VA AZ (resp. VPA KG) trpí kvalifikační deziluzí (tj. pocitem nesouladu mezi množstvím a intenzitou vynaloženého studijního úsilí a kvalitou dosaženého vzdělání). Velice negativním důsledkem tohoto stavu je skutečnost, že vojenská věda existuje v podvědomí nezanebatelné části velitelského sboru jako uzavřený systém pouček vtěsnaný do řádů a předpisů a ne jako dynamická síla, představující nejvládnější hybný moment rozvoje vojenství. Určitá část velitelského sboru tedy (především v důsledku konkrétní vojenské školské politiky) ztratila (resp. si nevytvořila) kontakty s rozvojem vojenskovedního poznání. **Nevyváženost názorů na rozvoj vojenství v období vědeckotechnické revoluce se přímo klasicky projevuje při posuzování relací mezi vojenskotechnickou a vojenskovední základnou ozbrojených sil.**

Důstojník s vojenským (velitelským) vysokoškolským vzděláním vzdá bez váhání hold myšlence založené na konstatování, že rozvoj elementů energetického potenciálu (např. vývoj nového tanku, raketového komplexu, moderního třídimesionního radiolokátoru apod.) je plně závislý na vojenské kádrové a investiční politice. Je pro něho samozřejmé, že na výzkumu a vývoji nové vojenské techniky se musí podílet vysoce kvalifikované a početné pracovní kolektivy ve vojenskotechnických výzkumných ústavech. Naproti tomu je jeho vztah k rozvoji vojenskovedního poznání (ačkoliv je to zdánlivě paradoxní) kvalitativně odlišný. Pokud jde o rozvoj vojenské vědy, inklinuje totiž výrazně k empirii a je nakloněn spojovat myšlenku pokroku v této oblasti především s realizací a všestranným rozvojem cvičení (resp. válek). To je ovšem názor adekvátní vzhledem ke „klasické“, ale nikoliv „moderní“ vojenské vědě; to se intenzivně projevuje především v rozvoji informačního potenciálu ozbrojených sil. Algoritmizace a strojové řešení složitých procesů velení je (podle názorů amerických odborníků) často komplikovanějším problémem než výzkum a vývoj samočinného počítače použitelného v polních podmínkách. Tak např. analýza a konstrukce programů celého poloautomatizovaného systému PVO severoamerického kontinentu SAGE spotřebovaly zhruba 1 000 ročních výkonů jednoho pracovníka a průměrný výkon celého týmu byl mezi 1 — 10 bezkazových a konečnými strojovými instrukcemi denně. Navzdory faktu, že téměř každý programátor umí napsat formálně správnou posloup-

nost 10 instrukcí v 10 minutách, neznámých čísla z prací na SAGE, že řešitelský tým byl neschopný. Představují naopak ohromnou složitost analýzy a programování procesů velení velkým, hierarchickým štábem osob (vojenských odborníků - analytiků, matematiků a programátorů).

Moderní vojenská věda již nemůže být (a také není) založena pouze na tzv. zdravém rozumu. O jejím pokroku se dnes rozhoduje především za zdi vojskovědných ústavů, které jsou předmětem stále pozornosti a péče generálních štábů vyspělých armád.

Velitelský sbor naší armády, který (jako celek) není (převážně nikoli svou vinnou) přiměřeně seznámen s možnostmi moderní vojenské vědy, může být jen stěží přirozeným zdrojem dostatečně intenzivních inspirativních a konceptuálních impulsů, vytvářejících předpoklady k vybudování adekvátní československé vojskovědné základny.

Nevýrazná poznávací síla vědeckovýzkumné kapacity ČSLA ve vojenské vědě je tedy převážně odvozena z existující (z daného hlediska poměrně málo povzbudivé) kvalifikační struktury velitelského sboru.

Tento stav má pochopitelně i své hlubší (= zásadní, jednoznačně určující) příčiny. Patří mezi ně především **nedostatky překonaného politického systému**, který byl generátorem ideologických deformací. Z nichž byly odvozeny závažné nedostatky jak v oblasti vědy (např. striktní odmítnutí nebo alespoň malá citlivost vůči vědeckým poznatkům, vznikajícím na západ od naší státní hranice), tak i v oblasti kádrové (dogmatická interpretace třídního principu, doprovázená trestuhodným přehléžením významu morálních a zejména intelektuálních kvalit důstojníka).

Ať jsou příčiny dnešního stavu jakékoli je nesporné, že jejich výslednice se projevuje jako velice závažná retardující síla, která negativně ovlivňuje zdravý (a žádoucí) rozvoj československé vojskovědné kapacity. Proto také až do zcela nedávné doby měly všechny pokusy o teoretické práce v oblasti moderní vojenské vědy ráz více méně „soukromé“ iniciativy jednotlivců. Chyběla koncepce a z toho vyplývala i roztržitost úsilí. Proto zůstala většina dosud vzniklých teoretických prací jen na úrovni potenciálních inovací, což bohužel ve svých důsledcích posiluje tendence namířené proti rozvoji moderní vojskovědné základny. Navzdory těmto bariérám, přehražujícím vojenskou vědu v ČSLA cestu, se však vytvořil určitý poznávací potenciál (osoby, instituce nebo

jejich zárodky). **Samopohyb vědeckého poznání by však měl být cílevědomě řízen, a to tím spíše, že československá vojskovědná základna se nachází teprve „in statu nascendi“.**

Její zaostávání je pravděpodobně způsobeno (a možná na prvním místě) **nedceňováním významu vědeckovýzkumné práce ve státě, který je členem vojenské koalice.** Intenzivní integrační proces ve vojenské vědě států této koalice je nepochybně **zákonitý** (celý vědecký svět směřuje k federativnímu uspořádání národních vědeckých institucí) a **progressivní** (představuje překonání předcházejícího procesu diferenciací, tj. soustřeďování poznávací síly v rámci relativně omezených možností jednoho státu). Pro československé ozbrojené síly má však tento obecně progresivní proces také silně negativní důsledky. **Došlo totiž k intenzivní integraci bez předchozí diferenciací.** Československá vojskovědná kapacita se v podstatě nestačila konstituovat! Nové velení ČSLA by mělo zhodnotit soudobý stav a najít takovou základní koncepci, která zabezpečí co nejrychlejší přechod k cílovému stavu, jímž by měla být vojskovědná kapacita přiměřená tradicím našeho státu a odpovídající československé cestě k socialismu. Měla by to být koncepce, založená na relevantních investicích do vlastní vědeckovýzkumné základny (existuje jistá bariéra prostředků, po jejímž překročení lze teprve očekávat reálné výsledky) a **praktické participaci na řešení vojskovědných problémů koaličního významu** (např. na vývoji automatizovaných systémů velení).

V této souvislosti je účelné připomenout existenci tzv. vnitřní exponenciální charakteristiky vědy, kterou je možné interpretovat asi takto: každý vědecký poznatek je nejen výsledkem, ale zároveň i východiskem dalšího bádání a tedy čím více poznatků máme, tím více jsme jich schopni získávat. (Opakem exponenciálního růstu je tedy exponenciální zaostávání.) Např. z pohledu na významný problém koncepce výstavby automatizovaného systému velení (ASV) z tohoto hlediska vyplývá, že pro československé ozbrojené síly nemůže být v dané situaci méně vhodné alternativy, než orientovat se výhradně na nákup ASV a nepodněcovat a nerozvíjet vlastní relevantní vědeckovýzkumnou činnost v této oblasti. Vzhledem k významu, progresivitě a kontinuitě procesu interpretace automatizačního principu ve velení by realizace této alternativy (výhradní orientace na nákup) znamenala trvalé a hluboké narušení kvality našich ozbrojených sil. Taková koncepce by ve svých důsledcích vedla k další dequalifikaci a

rozměňování potenciálních sil našeho velitelského sboru, ke kultivaci průměrnosti a konzervatismu a zejména k jednostranné závislosti na prvním státě koalice. Znamenala by orientaci na praxi „velkých skoků“, založených na periodických přízpusobovacích pohybech kvalifikační struktury velitelského sboru na úroveň dovezené techniky. Stavěla by nás do role málo rozvinutých a většinou neplnoprávných zemí, jejichž kulturně technická a speciálně vojenskotechnická úroveň zůstává zatím v podstatě nedotčena dalekosáhlými změnami v oblasti poznání. Navíc by měla tato alternativa silně negativní vliv na potenciálně možný a žádoucí rozvoj československé výzkumné a výrobní základny výpočetní i přenosové techniky. Taková koncepce by byla v protikladu s racionální strategií a taktikou vědeckovýzkumné

práce malé země, pro kterou je objektivně nejučelnější soustředit úsilí do perspektivních oblastí vědeckotechnické revoluce.

Snad jen na jednom z prvních míst preferenční stupnice by měla být zařazena podpora vědeckovýzkumné práce v oblastech, které mají pro naši armádu prioritní význam: ve zpravodajském systému a v systému PVO. V obou oblastech jsou již dnes vytvořeny základní předpoklady ke konstituování samostatných vědeckovýzkumných kapacit. Praxe však ukazuje, že československé vojenskovědní instituce vznikají za značných obtíží a že jejich kapacita je nepřiměřená jak významu naší armády v rámci vojenského společenství armád Varšavské smlouvy, tak i konkrétním vnitřním potřebám. **V žádné oblasti lidské činnosti, však není pokroku bez vědy!**

Harmonický rozvoj vojenství je bez teoretické základny neuskutečnitelný. Moderní vojenská věda rozhodujícím způsobem ovlivňuje kvalitu ozbrojených sil.

Problémy, které moderní vojenská věda řeší, pokud jde o jejich závažnost a složitost, jsou zcela srovnatelné s problematikou rozvoje poznání v jiných oblastech lidské činnosti. Implikací z celé této úvahy je tvrzení, že stát, jehož armáda nemá přiměřenou vojenskovědní kapacitu (nebo nepečuje o její extenzivní a intenzivní rozvoj)

- snižuje svůj potenciální přínos vojenskému společenství, jehož je členem;
- neúměrně zvětšuje svou jednostrannou závislost na vedoucích státech této koalice.

Teorie vojenské informace

(Dokončení)

CHARAKTERISTIKA VOJENSKÝCH INFORMACÍ

Sledováním informačního procesu z hlediska samotné informace je možné vznik vojenských informací zjednodušeně a s částečnou abstrakcí popsat takto:

Objektivní realita (její mnohotvárnost) vyvolává změnu stavu vstupů vojenské informační soustavy. Mnohotvárnosti je přiřazen znak vojenské znakové soustavy podle pravidel daného kódu a stav objektivní reality je realizován uvnitř soustavy jako vojenská informace, jejímž nositelem je znak.

Ve zvláštním případě vstupují nositelé informace do vojenské informační soustavy v podobě znaků a je nutné buď je dekodovat a zakódovat do vojenské znakové soustavy, nebo jsou informace vyjádřeny přímo v mluvené psané podobě řeči (znkem v tomto případě je slovo).

Úvahy spojené se vznikem a hlavně projevem vojenské informace dávají předpoklad, aby samotná vojenská informace byla zkoumána (což je častý zjev v soudobé kybernetice) metodami **semiotiky**, nauky o znacích a znakových soustavách.¹⁾

A. Syntaktická stránka informace je dána syntaktickými pravidly vázání jednotlivých znaků mezi sebou. Každý znak v sestavě znaků může být hodnocen z hlediska struktury znaků, tzn., že je mu možné při-

řadit místo v sestavě znaků, která je vytvořena na základě syntaktických pravidel.

Syntaktická pravidla jsou dána buď syntaktickými pravidly jazyka v případě, že jde o mluvenou nebo psanou podobu řeči, nebo jsou zvlášť stanovena pro jednotlivou znakovou soustavu. Tak je tomu např. u optických signálů nebo grafických značek. Zvláštním případem jsou formuláře, které využívají znaků psané podoby řeči; syntax jazykových znaků není obecně určena jazykovou syntaxí, ale sestavou formuláře. Stejně je tomu v případě šifrování pomocí hovorových tabulek apod.

Syntaktická úroveň informace je její nižší charakteristika informace.

B. Sémantická stránka informace určuje co informace značí, jaký má smysl, které objekty, činnosti jsou jednotlivým znakům nebo soustavě znaků přiřazena. Jde tedy o jistou soustavu přiřazení, která rozhoduje, které znaky mohou nahrazovat mnohotvárnost reality.

¹⁾ Semiotika byla původně ustavena jako obecná nauka o znacích a znakových soustavách. Znak byl chápán jako libovolný projev, vyjadřující skutečnost (zvukové signály, řeč, umělecká grafická díla apod.). V současné době se na tuto nauku pohlíží jako na nauku o formách předávání informace.

Zkoumání informace na sémantické úrovni je kvantitativně vyšší stupeň zkoumání než na syntaktické úrovni, protože sémantická úroveň musí v sobě zahrnovat syntaktickou úroveň informace. Sémantika informace vždy vystupuje do popředí před syntaxí a z pohledu na pravidla používání jednoduchých vojenských znakových soustav (např. optické signály) je zřejmé, že pravidla vůbec neřeší syntaktickou stránku informace, ale zahrnují pouze sémantiku (význam, smysl) znaku, aniž by docházelo k chybné interpretaci informace.

C. **Sigmatická stránka informace** vystihuje nejen to, že samotný znak jako reprezentant informace má smysl, značí něco, ale že označuje něco (k pochopení je třeba si uvědomit rozdíl mezi pojmy značit něco a označovat něco). Znamená to tedy, že sigmatický pohled na informaci je kvalitativně vyšší než sémantický pohled, přičemž **sigmatika musí nutně zahrnovat sémantiku**.

Sigmatická úroveň zkoumá vztahy mezi odrazem mnohotvárnosti a znakem. Znak označuje mnohotvárnost objektivní reality a sigmatický přístup hodnotí „přesnost“ vyjádření mnohotvárnosti znakem, tzn., že hledá vágnost vyjádření znakem, znakovou soustavou.

Pro názornost ještě jeden příklad. Popis terénu je na topografickém plánu vyjádřen smluvnými grafickými značkami. Srovnáme-li letecký snímek a topografický plán, na kterém je zakreslena stejná část terénu, potom vidíme, že každý z těchto modelů zobrazuje terén s jinou přesností (v naší terminologii letecký snímek a topografický plán patří do skupiny obrazů vnějších podmínek).

D. **Pragmatická stránka informace** vystihuje vztahy mezi informací a jejími interprety (uživateli). Zkoumání informace na pragmatické úrovni představuje kvalitativně nejdokonalejší přístup k informaci a zahrnuje v sobě všechny dříve vymezené úrovně přístupu k informaci. Tím ovšem není řečeno, že při zkoumání pragmatické stránky informace je nutné do všech podrobností zabývat se jednotlivými stránkami informace. Jednotlivé odstupňování kvality úrovně přístupu k informaci vyjadřuje myšlenku jak dokonalé charakteristiky na jednotlivých úrovních může získat. K tomuto závěru lze dospět úvahou nad postavou informace (informace chápána jako realizovaná mnohotvárnost objektivní reality v soustavě).

Tím, že odraz se stává informací až v soustavě, je řečeno také to, že ne všechny mnohotvárnosti objektivní reality jsou informacemi; to znamená, že každá

soustava přihlíží k obsahu odrazu. V případě, že do soustavy vstupují znaky (informace) v znakové soustavě, které jsou shodné se znakovou soustavou soustavy, která informace přijímá, potom výběr znaků se děje na základě sémantického rozboru a teprve potom je některých znaků využíváno jako informace a využívání informace realizuje pragmatická stránka informace (celý postup je zjednodušený a neuvažuje syntax a sigmatiku — ve skutečnosti jde o mnohem složitější jev). Je vidět, že v samotné soustavě respektuje **objektivní stránky informace** a ukazuje se tak nadřazenost jednotlivých stránek informace.

Při úvahách o vojenských informacích je vhodné respektovat uvedené stránky informací a přistupovat k nim ze jmenovaných úrovní (pokud se dalším výzkumem nepodaří formulovat dokonalejší metody).

Na základě dosavadního výzkumu informace z jiných oborů je možné vyvodit definice charakteristik a pojmů, vztahujících se k jednotlivým stránkám informace. Definice a vysvětlování pojmů respektuje úroveň přístupu k informaci, proto v některých případech se liší od jiných autorů; přitom uvádím jen nejdůležitější definice.

Množství informace je kvantitativně vyjádření určité stránky informace. Množství informace na syntaktické úrovni je vyjádřeno např. v práci „Charakteristika slovnosti textu“ A. Šnejdřera, který se pokouší odlišit složitost textů na syntaktické úrovni. Množství informace na syntaktické úrovni je možno rovněž získat statistickou teorií informace. O vyjádření sémantického množství informace usiluje teorie sémantické informace a další metody. Snaha o definování pragmatického množství informace je obsažena v pojmech informovanost, užitečnost informace atd. **Prozatím nejsou vypracována vhodná obecná kritéria pro množství informace** a jednotlivé pokusy mají omezený význam; uplatňují se pouze při řešení určitých konkrétních problémů.

Informační tvar je metainformační pojem pro členění informací do tříd na základě sémantiky informace. (Obvyklé členění: základní informace, sdružená informace atd.).

Transformace informací jsou operace s informacemi na základě soustavy pravidel informačních procesů. Samotná transformace respektuje všechny stránky informace a je nejčastěji uskutečňována těmito operacemi: evidence, schválení konverze, sumarizace, numerická a logická operace.

První informace jsou informace, kte-

ré nevznikly transformací v soustavě ozbrojených sil. Jsou dva zdroje prvotních informací. Prvním zdrojem je objektivní realita soustavy samotné, je to odraz realizovaný jako informace. Druhým zdrojem jsou informace vstupující do soustavy ozbrojených sil ze společenské soustavy, obvykle v psané nebo mluvené řeči. Při jejich vstupu do soustavy se zjišťuje jejich sémantika, sigmatika a pragmatika a jsou-li tyto stránky informace v souladu s činností ozbrojených sil, stávají se prvotními informacemi pro soustavu ozbrojených sil. (Obdobně je možné definovat odvozenou informaci).

Informační tok je uspořádaný pohyb informací v informační soustavě ozbroje-

ných sil, usměrňovaný soustavou pravidel informačních procesů.

Informační vazba existuje mezi těmi prvky systému, mezi kterými dochází k pohybu informací.

Obě poslední definice zkoumají vlastnosti informací z pragmatické úrovně.

Bylo by možné definovat další charakteristiky informací a informačních procesů, a to jak vzhledem k samotné povaze vojenských informací, tak vzhledem ke struktuře vojenského informačního systému. Cílem této stati nebylo úplně definovat všechny informační jevy, ale ukázat **budování určitého pojmového aparátu**, který se vztahuje k pojmu informace a je často v těch souvislostech používán.

OBSAH TEORIE VOJENSKÉ INFORMACE

Hypotéza rozvoje velení předpokládá rozvoj speciálních vědních disciplín, podléhajících se na teorii velení. Jednou z těchto disciplín je **teorie vojenské informace**.

Z obecného metodického hlediska musí teorie vojenské informace obsahovat:

- předmět zkoumání,
- prostředky, kterými předmět zkoumá,
- cíle zkoumání.

Předmětem zkoumání teorie vojenské informace jsou informační procesy v soustavě ozbrojených sil. Informační procesy ve společenských soustavách mají své obecné zákonitosti. Ozbrojené síly jsou součástí státní soustavy. Z toho důvodu se do soustavy ozbrojených sil promítají rysy této státní soustavy, která ovlivňuje informační procesy v armádě. **Teorie vojenské informace musí respektovat tento vliv, musí z obecných zákonitostí vyšší společenské soustavy vycházet.** Na druhé straně je třeba zdůraznit, že teorie vojenské informace **zkoumá především specifické rysy** informačních procesů, které probíhají v soustavě ozbrojených sil.

Samotný informační proces byl vymezen určitými kategoriemi a zahrnuje široký komplex jevů. Některé z těchto jevů zkoumají jiné speciální vojenské obory a je nutné je vydělit z předmětu zkoumání teorie vojenské informace. Tak strukturu materiálního technické báze vojenského informačního systému a přenos informací v tomto systému zkoumá **teorie spojení**. Podobně je tomu u vojenských znakových soustav, a to především v oblasti vojenského jazyka v mluvené a psané podobě řeči, který studuje **vojenská lingvistika**. Některými obrazy podmínek bojové činnosti se zabývá **vojenská kartografie**. Uvedené obory v určitých otázkách úzce sou-

visejí s teorií vojenské informace a nelze vždy přesně stanovit hranice rozlišitelnosti, zejména v problematice teorie spojení a vojenské lingvistiky, které s teorií vojenské informace úzce souvisejí.

Teorie vojenské informace využívá závěrů obecné teorie informace a závěrů některých speciálních teorií. Informace a na jejich základě a na základě specifických rysů informačních procesů v ozbrojených silách **vytváří metody studia informačních procesů v ozbrojených silách**. Pomocným aparátem při zkoumání zákonitostí i informačních procesů jsou některé matematické disciplíny, zejména statistika, matematická logika a teorie grafů.

Cílem zkoumání teorie vojenské informace je **odhalit zákonitosti vojenských informačních procesů**. Na základě poznání těchto zákonů poskytuje teorie vojenské informace teorii velení potřebné závěry pro rozvoj velení. Závěry teorie vojenské informace se vztahují zejména k těmto kategoriím informačního procesu:

- soustavě vojenských kódů,
- soustavě pravidel řídicích informačních procesy (sběr, uchování, zpracování a distribuce informací).

Obě tyto soustavy pravidel musí umožňovat realizaci vojenského informačního systému ve smyslu kategorií, kterými byl systém popsán.

Na základě předmětu, prostředků a cílů zkoumání teorie vojenské informace je možné tuto teorii definovat takto:

Teorie vojenské informace zkoumá zákonitosti vojenských informačních procesů a na základě těchto zákonů vypracovává metody vytváření soustavy vojenských kódů a soustavy pravidel informačních procesů umožňujících realizaci optimálního vojenského informačního systému.

Teorie vojenských informací nemá doposud pevné základy a pokud jde o některé definice a charakteristiky teorie vojenských informací jak uvádím v článku, zdůrazňuji, že jde o **mýšlenky, které vycházejí z hypotézy rozvoje velení, ze současných vědeckých poznatků teorie informace a metodologie empirických věd.**

Má-li teorie vojenské informace vědecky řešit problémy vytváření optimálního vojenského informačního systému, potom musí respektovat dosaženou úroveň poznatků metodologie věd.

Jeden ze základních požadavků na každou teorii, který není bohužel uplatňován ani ve vojenské vědě, klade vysoké nároky na výrazové prostředky každé vědy a teorie. Má-li být věda vědou, teorie teorií, potom každý termín vztahující se k příslušné oblasti musí být jednoznačný — v každé souvislosti a pro každého, kdo s ním přichází do styku a používá jej.

Ostatními úvahami o nutnosti dodržování zásad metodologie věd, nebo jak je často tato disciplína nazývána filosofií věd, není nutné se zabývat. Cílem uvedení několika zásad bylo ukázat, že metodologie věd není ani tak „vědecká“, ale spíše praktická, vždy jasná a srozumitelná komukoli.

Dalším zdrojem teorie vojenských informací je souhrn poznatků a závěrů z některých oborů aplikované kybernetiky. Jsou to především:

- statická teorie informace,
- sémantická teorie informace,
- teorie vědecké informace,
- teorie informačních systémů.

Statistickou teorii informace formulovali nezávisle na sobě N. Wiener, C. E. Shannon, R. A. Fischer. Vzhledem k tomu, že statistická teorie informace našla své široké použití v technické kybernetice, je často mylně považována za jedinou teorii informace. Ve skutečnosti každá oblast aplikované kybernetiky je nucena si vytvářet své vlastní závěry a metody zkoumání informace. Samotná teorie informace se rozpadá na několik vědních disciplín a zároveň intenzivně využívá poznatků jiných vědních oborů k popisu obecných informačních jevů. Je to přirozený proces, který souvisí s podstatou informace a lze stěží tvrdit, že vznikne někdy „obecná“ teorie informace jako univerzální věda o informaci, postihující všechny informační procesy.

Statistická teorie informace zkoumá závislosti jevů metodami matematické teorie pravděpodobnosti a matematické statisti-

ky. Samotné množství informace je dáno logaritmickou mírou očekávanosti určitých pravděpodobných jevů.

Popis statických závislostí vede v praxi k nepřekonatelným obtížím. Postup je možný v situacích, které dovedeme jednoznačně analyzovat jako je tomu např. u technických kybernetických systémů nebo jednoduchých biologických systémů a a jen u některých problémů ve vojenství.

Proto také statistická teorie informace našla své uplatnění především v technické kybernetice, zejména v systémech, které zajišťují přenos informace, ve kterých je možné symbol vyjádřený určitou fyzikální veličinou považovat za reprezentanta informace. Výskyt symbolů v každém informačním systému je statisticky závislý a je možné statistické závislosti těchto symbolů zkoumat metodami statistických teorií informace a výsledků zkoumání využít k optimalizaci parametrů systémů pro zabezpečení efektivnosti přenosu symbolů v přenosových prostředcích informačního systému.

Po prvních uveřejněných pracích o statistické teorii informace řada odborníků z různých oborů zjistila, že statistická teorie informace je nepoužitelná v oborech, kde pojem informace je chápán v sémantickém smyslu. Z toho důvodu vznikla celá řada pokusů o kvantifikaci sémantické stránky informace. Nejlépe propracovanou metodou v tomto směru je sémantická teorie informace Bar-Hillelova.

Přestože sémantická teorie informace má řadu předností před statistickou teorií informace, nenašla zatím konkrétní a především praktické uplatnění a nespĺnila doposud očekávání oborů, zabývajících se problémy obsahové stránky informace.

V důsledku rozvoje vědy a techniky dochází neustále k novým objevům, vznikají nové teorie a jsou rozšiřovány a obhacovány poznatky nových i dřívějších oborů lidské činnosti. Proces narůstání rozsahu informací má neustále stoupající trend.

Z těchto důvodů vzniká požadavek organizačně zvládnout získávání a distribuci informací. Vytvářejí se organizační útvary a instituce, vznikají nové profese pracovníků v těchto institucích, je rozvíjena teorie, která by umožnila efektivní zvládnutí metod vědeckých, technických a ekonomických informací.

Teorie, řešící tyto procesy, se nazývá informatika nebo také někdy teorie vědeckých informací. Hlavním zájmem těchto oborů je:

- analýza informačních toků,
- klasifikace informací,
- automatické vyhledávání informací,
- strojový překlad,
- strojové abstrahování textu,
- strojové čtení textu.

To jsou základní otázky, které mají být v dohledné době vyřešeny. Zdálo by se snad zbytečné hovořit o těchto problémech v kontextu s vojenskými informacemi. Je však nutné si uvědomit, že **vyjmenované metody by se měly stát v nedaleké budoucnosti jedním z nástrojů optimalizace vojenského informačního systému.**

Teorie informačních systémů je doposud mladé odvětví, které se zabývá matematickým popisem jednotlivých prvků informačního systému, jejich vzájemnými vazbami a vztahy a funkcemi v automatizovaném systému.

Teorie vychází jednak z obecných poznatků teorie informace (statistické, sémantické) a jednak z metod operačního

výzkumu řídicích procesů (např. systémové algebry). Nelze doposud přesně odhadnout vývoj této disciplíny, ale je skutečností, že potřeba optimalizace informačních systémů vytváří obrovský tlak na urychlený rozvoj teoretické práce v této oblasti.

Odborníci v USA se dnes shodují na tom, že při instalování počítačů byly proinvestovány obrovské sumy peněz, ale úroveň poskytovaných informací zůstává na úrovni před dvaceti lety. Lze z toho vyvodit, že další investice nebudou v takové míře používány k zavádění nových počítačů, ale spíše investovány do výzkumu informačních systémů.

Teorie vojenské informace musí rovněž vycházet z hypotézy rozvoje velení, a to v tom směru, že teorie vojenské informace jednak blíže konkretizuje hypotézu rozvoje velení v oblasti vojenských informačních procesů, ale také na druhé straně zároveň formuje potřebné nástroje realizace této hypotézy.

* * *

Je nemyslitelné vyřešit v krátké době všechny otázky a problémy zkvalitnění velení a tím také samozřejmě budování optimálního informačního systému nebo alespoň jeho racionalizaci. Cílem článku **bylo objasnit některé otázky**, které mají bezprostřední vztah k rozvoji velení, a to jeho obecné části, která se zabývá řešením rozvoje vojenského informačního systému. Vedle těchto cílů článek se snaží přispět k rozšíření vědomostí velitelského sboru o zdrojích teorie vojenské informace. V současné době musí teorie vojenské informace z těchto zdrojů vycházet, aby podpořila vědecký základ rozvoje velení. Názory nejsou konečné, ale jsou spíše prvotním tsupněm poznání a snaží se být podnětem k zamyšlení a k další diskusi o této problematice.

JE VOJENSKÁ MYSL OPRAVDU TRIBUNOU TEORETICKÉHO VŘENÍ?

S velkým zájmem jsem si přečetl článek plukovníka gšt., prom. právníka, Ing. J. Průši, CSc., který byl uveřejněn ve Vojenské mysli č. 2/1968.

Autor se v tomto článku zabývá velmi vážnou problematikou, která nesouvisí jen s obsahem a zaměřením tohoto vojensko-odborného teoretického časopisu, ale má i širší návaznost na otázky, týkající se činnosti našeho vojenského odborného tisku vůbec.

Problematickou obsahového zaměření Vojenské mysli se zabývá i úvodní článek generálporučíka Ing. V. Vítanovského „Do nového roku 1968“ v 1. čísle a rozhovor redakce Vojenské mysli s generálmajorem Čepickým.

Společným jmenovatelem všech těchto příspěvků je základní myšlenka, že Vojenská mysl má být teoretickým časopisem, který má uveřejňovat osobní názory autorů bez ohledu na oficiální stanoviska, platná v naší armádě. Koneckonců toto stanovisko uvádí od určité doby i redakce na titulním listě každého čísla.

Svým příspěvkem chci proto poněkud vyprovokovat diskusi k obsahu, poslání a celkovému zaměření tohoto našeho časopisu.

Má-li být tato zásada skutečně reálná, pak je nutné podle mého názoru zásadně odmítnout dosud platné, i když velmi zastaralé požadavky na některých pracovištích, např. aby nadřízený velitel předběžně schvaloval každý příspěvek před odevzdáním redakci Vojenské mysli.

V úvodním článku „Do nového roku 1968“ ve Vojenské mysli 1/1968 autor na str. 4 mimo jiné požaduje, že Vojenská mysl, jako náš teoretický časopis „by se měl zabývat teoretickými otázkami vojenské doktríny, strategie, operačního umění

i taktiky. Jde ovšem o to, aby se stala časopisem skutečně teoretickým“. Dále autor uvádí, že to znamená „nedávat tolik místa v časopise článkům, které přinášejí zkušenosti ze cvičení a praxe, protože takové články podle dosavadních zkušeností jsou velmi popisné a nepředstavují žádnou teoretickou cenu“. Tolik autor a s jeho názorem si dovoluji poněkud diskutovat.

Nechci zdůrazňovat potřebu praxe (ale spoň ze cvičení, která mohou dílčím způsobem prověřovat a ověřovat operační a taktické teoretické názory), bez níž se zejména ve vojenství nemůže žádná teorie obejít. Chci však podtrhnout i tu skutečnost, že prvním krokem každého začínajícího autora od vojsk, který chce zpracovat příspěvek do Vojenské mysli (a to zcela zákonitě) bude zpravidla vyhodnocení praktických, zpravidla osobních poznatků ze cvičení.

Jedině touto cestou může redakce tohoto časopisu získat široký okruh spolupracovníků a jediné tak si může udržet i zájem širokého okruhu čtenářů. Vždyť zaměřili-li se Vojenská mysl úzce pouze na teorii, pak ji budou studovat v omezeném počtu jen zájemci na akademických, vědeckých pracovištích a zčásti na MNO a na vyšších stábech. Podle mého názoru nelze zazlívát našim důstojníkům, že se snaží využít Vojenskou mysl „ve své činnosti“, jak to uvádí autor na str. 4. Vojska jí využívají především v oblasti praktických poznatků i teoretických zásad, nutných ke školení a zvyšování znalostí operačních i taktických (především při přípravě různých přednášek, školení, shromáždění ap.).

Domnívám se, že by proto ve Vojenské mysli mělo být v patřičné pronocionalitě necháno i nadále místo pro poznatky

z praxe a ze cvičení, což může podstatně přispět ke zevšeobecnování dobrých nebo i špatných zkušeností. Takto tento časopis skutečně pomůže našim štábům a vojskům a myslím, že o to by především mělo jít. V žádném případě nemám na mysli pod těmito zkušenostmi popisovat průběh cvičení, nýbrž uvést a rozebrat konkrétní poznatky a závěry, které bude vhodné zevšeobecnit nebo dále teoreticky rozpracovat. Především by mělo být publikováno i více poznatků ze cvičení spřátelených armád, kterých se zúčastňují téměř vždy určité delegace naší armády, složené ze zástupců různých štábů. Poznatky ze spojeneckých cvičení doposud málo pronikají (pokud vůbec pronikají) mezi širší okruh našich velitelů a pracovníků štábů. Obdobně bychom měli více uveřejňovat i konkrétní poznatky z průběhu některých cvičení armád NATO, jelikož znalost těchto faktů je nezbytná při studiu operačního umění a taktiky a při rozvíjení vojensko-teoretického myšlení našeho velitelského sboru.

V každém čísle Vojenské mysl je na titulním listě uváděno: „Vojenská mysl je teoretický časopis diskusní povahy. Uvádí osobní názory autorů, které nelze považovat za oficiální názory MNO“.

Podtrhuji výraz „diskusní“. Má-li uveřejňovat Vojenská mysl i diskusní názory, pak by bylo jistě dobré zůstat u praxe, uplatňované vloni, kdy jednu část článků každého čísla Vojenské mysl tvořila rubrika DISKUSE.

Nyní k další citované zásadě, týkající se osobních názorů, které „nelze považovat za oficiální názory MNO“. Každoročně jsou totiž zpravidla v prvním čísle Vojenské mysl uveřejňovány články, týkající se přípravy velitelů a štábů v nastávajícím roce i v průběhu roku jsou někdy uveřejňovány články, které vysvětlují nové směrnice nebo rozkazy, oficiálně vydávané MNO. V těchto článcích jsou zásady objasněny a rozváděny (např. problematika uvádění ČSLA do bojové pohotovosti ap.). V těchto případech, kdy se autoři opírají o oficiální dokumenty, nejde v jejich člán-

cích o žádné „osobní“ názory a tyto články by mohly mít podle mého názoru i oficiální charakter. Je nutné, budou-li uveřejňovány, označovat jejich „oficiální“ charakter.

Vzhledem k tomu, že Vojenská mysl je jediným vojenskoodborným teoretickým časopisem, měla by současně přinášet i více informací o názorech jak v armádách NATO, tak i spojeneckých armádách, třeba jen ve formě krátkých informací, recenzí apod. Jsem si vědom toho, že je to do určité míry nahrazování centrálního vojenskoodborného informačního orgánu, avšak přesto by měla Vojenská mysl částečně přispět ke zlepšení současné situace.

Kdo sleduje řadu let tento časopis, jistě ví, že zde byla uveřejněna řada velmi hodnotných a podnětných myšlenek a návrhů, které v průběhu let vesměs zapadly a nebyly realizovány příslušnými funkčními orgány naší armády. Domnívám se, že by bylo vhodné, kdyby k zásadním a zvláště hodnotným návrhům zaujala své stanovisko v redakčním článku i redakční rada, která by měla případně i upozornit příslušné služební orgány na některé návrhy s požadavkem o zaujetí jejich stanoviska. Zatím můžeme číst řadu velmi dobrých názorů, které se i po určité době znovu objevují, ale nejsou vůbec realizovány. Podle mého názoru by bylo vhodné, aby redakční rada nebo příslušné orgány, především vojenskovědecká pracoviště, zpracovaly i závěry diskusí k některým vážným problémům, obdobně jak je tomu v sovětské Vojenské mysl.

Např. článek ve Vojenské mysl č. 1/1968 „K počátečnímu období války“ — upraveno ze sovětského tisku — přinesl řadu názorů, zcela odlišných od dosud platných. Bylo by vhodné, aby je vysvětlila příslušná místa naší armády.

Tímto stručným příspěvkem jsem chtěl poněkud rozvířit problematiku obsahu a zaměření vojenského odborného tisku a jestliže se to alespoň trochu podaří, nebyl můj článek zcela zbytečný.

HODNOTA ZPRÁVY

Každá zpráva má určitou hodnotu, která se projevuje především v pravdivosti prokazované složitým systémem ověřování. Tuto otázku ponechávám zatím stranou a všimnu si ještě jiných skutečností, které tvoří hodnotu zprávy. Předpokládáme tedy v dalším, že zpráva je pravdivá.

Přívlastky, které zpráva dostává, jsou rozmanité. Nejsou samoúčelné, ale mohly by se takovými stát, kdyby nebyl odhalen jistý postup v klasifikaci zprávy. Zpráva

totiž může být důležitá, včasná, úplná, ale i nedůležitá, opožděná a neúplná. Rovněž lze o ní říci, že je nebo není jasná, ale i krátká, nová či zajímavá. Vzniká nyní otázka, jaký je vzájemný vztah těchto přívlastků, z čeho vznikají a co dalšího ovlivňují. Vzniká dále otázka, co tvoří hodnotu zprávy a kdy je tato vyšší či nižší.

Úvodem zkoumání nechť poslouží příklad, zdánlivě triviální, ale přesto jádro věci postihující.

DŮLEŽITOST

Zpráva: „Včerejší letecká bitva nepřinesla změnu poměru sil. Mezi pohřešovanými letci jsou dva generálové.“

V souladu s výchozím předpokladem pokládám tuto zprávu za pravdivou. Pokusím se nyní vyjádřit dojem, jaký zpráva učiní na jisté lidi, kteří přijdou se zprávou do styku. Jejich počet nemůže být neomezený, ale nechť je aspoň takový, aby poskytoval všechny možné reakce.

1. Velitel, který plánoval střetnutí: „Zpráva je důležitá.“

2. Manželky generálů: „Zpráva je důležitá.“

3. Velitel rotý bojující v prvním zákopu: „Zpráva není důležitá.“

4. Penzionovaný generál jezdecka: „Zpráva není důležitá.“

Na první pohled se zdá, že čtyři výroky mohly být shrnuty jen ve dva: Zpráva je důležitá a zpráva není důležitá. Při bližším zkoumání se však ukáže, že jen důležitost nebo nedůležitost plně nevystihuje vztah zúčastněných ke zprávě. Plánujícímu veliteli skutečně postačí zpráva tak, jak byla přednesena, aby mohl tuto klasifikaci stanovit. Pro něho je totiž zpráva úplná. Je tedy snad úplnost oním faktorem, který tvoří důležitost zprávy?

ÚPLNOST

Doplňme nyní výroky čtyř osob o sta-
novení úplnosti zprávy.

1. Plánující velitel: „Zpráva je úplná.“
2. Manželky: „Zpráva není úplná.“
3. Velitel roty: „Zpráva je úplná.“
4. Penzionovaný generál: „Zpráva není úplná.“

První případ skutečně umožňuje tvrdit, že důležitost pramení z úplnosti. Nebude-li přece zpráva obsahovat výsledek střetnutí, tedy to co bylo plánováno a očekáváno, nebude pro něho důležitá. Tento výsledek však zpráva zahrnuje. Výsledek je totožný s pojmem úplnosti, a proto také i s po-
jmem důležitosti. Úplnost je tedy příčinou a podmínkou důležitosti.

Druhý případ je jiný, protože se neví, který z generálů je pohřešován. Zpráva je tedy neúplná, ale přesto je důležitá. Proč? Zřejmě by byla důležitá pro man-
želky i tehdy, kdyby byla uveřejněna jmé-
na pohřešovaných. Pro jedny by zname-
nala jména úlevu, pro druhé starost. V tom-
to případě ať již zpráva bude, nebo ne-

bude úplná, bude vždy důležitá. Tuto dů-
ležitost netvoří v žádném případě úplnost.

Třetí výrok jen potvrzuje předchozí zá-
věr. Pro velitele roty naprosto postačí uve-
dený obsah zprávy, aby ji klasifikoval jako
nedůležitou. Nebo snad právě proto? Jistě
ne. Letecké střetnutí kdesi nad zápolím
ho prostě nezajímá. On hledá ve zprávách
jiná sdělení. Úplnost zprávy nemá tedy
k její důležitosti nebo nedůležitosti žádný
vztah.

Konečně mínění penzionovaného gene-
rála jezdeckého o úplnosti je dáno formál-
ním nedostatkem, který představuje chy-
bějící údaj o prostoru, času, počtu letadel
atd. Generál pokládá tyto údaje za pod-
statné a s pedantstvím trvá na jejich zve-
řejnění. Chybí-li, je to pro něho neúplnost.

Všichni čtyři se tak či onak podílejí
na přijímání zpráv. Přečetli stejnou zprá-
vu a přece se jejich klasifikace liší. Jak
jsem ukázal na jejich případech, nelze jed-
noznačně stanovit, že v každé situaci je
důležitost příčinou úplnosti a naopak.

VČASNOST

Předpokládejme, že zpráva byla uve-
řejněna v novinách. Byla otištěna v urči-
tém časovém odstupu po skončení boje.
Odstup je dán mnoha faktory. Předně je
to záležitost čistě technická; jde o rych-
lost přenosu informace z bojiště do kance-
láře agentury, z ní do redakce novin a
konečně schopnost rychle tisknout. Včas-
nost lze měřit s publikováním v jiných
novinách; to je stejný zdroj informace a
zpráva obvykle bývá ve všech novinách
ve stejném čase. Zdrojem informace ne-
jsou ovšem jen noviny. Plánující velitel
má samozřejmě daleko včasnější zdroje.
Bez dlouhého rozboru je možné říci, že
právě noviny jsou zdrojem zpráv nejméně
rychlým. V soutěži s rozhlasem a televizí
nutně prohrávají. Vzniká otázka, jak kvali-
fikovat včasnost zpráv? Mezi stejnými
zdroji nebo vzhledem k jiným zdrojům?

Odpověď lze vysvětlit na zvoleném pří-
kladě.

Výsledek boje je nezměnitelným fak-
tem. Událost patří minulosti. To co se pro-
stě do přítomnosti a budoucnosti zajímá
z našich čtenářů jen první dva. Velitel ví,
že splnil úkol a manželky budou mít sta-
rosti s pohřešovanými. Jenomže na tyto
skutečnosti nemá včasnost získané infor-
mace vliv. Jejich činnost může být uspě-
šena mnoha věcmi, ale nikdy ne vlivem ča-
sového odstupu informace od skutečné
doby události. Proto je lhotejně, zda se
zprávu dozvědí ze včasnějšího nebo z o-
poždějšího se zdroje zpráv. Nanejvýše
budou mít dřív radost nebo starost. Přes-
to nechci tvrdit, že včasnost informace
není důležitá.

Porážka Napoleona u Waterloo byla
událostí, patřící minulosti v době, kdy se

o ní roznesla zpráva. Jenomže tato první zpráva měla oproti jiným zprávám takový předstih, že umožnila Rotschildovi obrovskou finanční transakci. V tomto případě hrála tedy včasnost rozhodující roli. Vždyť kdyby plánující letecký velitel předem věděl výsledek bitvy, využil by tohoto faktu více než dobře.

Lze tedy shrnout:

1. Včasnost je dána množstvím času, které ještě umožní úspěšně reagovat na vzniklou, vznikající nebo budoucí situaci.

2. Důležitost je dána souvislostmi věcí a jevů mezi sebou. Čím užší je souvislost mezi zprávou a skutečností, kterou vyu-

živatel zprávy může ovlivňovat, tím větší je důležitost.

3. Úplnost je dána množstvím a podrobnostmi údajů potřebných k věcné realizaci využití zprávy.

Další označení zprávy, jako jasnost, zkomolenost, novost či zajímavost, nepatří mezi podstatné znaky. Vyplývá však z včasnosti, důležitosti a úplnosti zprávy jako další, upřesňující kvalifikace.

Hodnotu zprávy tedy tvoří čtyři veličiny: pravdivost, důležitost, včasnost a úplnost. Hodnotu zprávy je nutné chápat vždy relativně, protože jedna a táž zpráva má pro různé posuzovatele a využitelatele jiný význam.

RELATIVNOST HODNOTY

Posouzení jakékoli zprávy nejprve vyžaduje, aby vzbudila zájem. To znamená, aby nějakým způsobem zaujala, dotkla se myšlení. Čím je tato vazba užší, tím je zpráva důležitější a tím větší je o ní zájem. Počátek tedy je u důležitosti, u jejího stanovení, tzn. ve stupni souvislosti zprávy s vlastní činností.

Další postup je pak řízen k získání buď úplných podkladů pro vlastní reakci na zprávu, nebo posouzení, zda je možné vůbec nějakou reakci ještě podnikat vzhledem k času, který je k dispozici. Buď tedy počítám v druhé etapě s posouzením úplnosti zprávy, nebo s posouzením časových možností, které čas doručení zprávy poskytuje k protipatření. Určující složkou hodnoty zprávy je tedy důležitost. Ona je rozhodující. Je možné se ale ptát: „Není-li zpráva důležitá, nemá hodnotu?“ Otázku je třeba upřesnit: „Pro koho nemá hodnotu?“ Např. zpráva o výsledku letecké bitvy neměla důležitost pro lidi, jichž se netýkala. Pro zainteresované měla důležitost a tedy i hodnotu. Pojem hodnoty je proto relativní a vždy jej musíme vztahovat k něčemu a k někomu.

Jednou z vážných chyb ve zpravodajské práci je pomíjení relativnosti hodnoty. Tento zjev však není samozřejmě vlastní

jen tomuto úseku. Setkáváme se velmi často s prohlášením: Ano, ale jaké jsou podrobnosti? Řekněme si krátce o tom o případě.

Předně, co jsou to ony podrobnosti. Podrobnosti, jichž se hlas dovolává, musí mít nutně rozšiřující charakter. Zásadně je třeba vycházet z toho, že slovo „ano“ znamená klasifikovat zprávu jako důležité, ale neúplné. Podrobnosti tedy nemají s důležitostí nic společného. Může však nastat jiný případ. Prohlášení bude znít: „Chybí podrobnosti!“ Zpráva je komentována výrokem, který nestanoví její důležitost, protože z obsahu není zřejmá souvislost s vlastním zájmem. Rozdíl mezi oběma výroky je v tom, že v prvním bylo možné na základě čehosi stanovit důležitost i při neúplnosti údajů, zatímco v druhém případě to možné nebylo. Podrobnosti mají tedy úzký vztah k úplnosti zprávy a úplnost zprávy může a nemusí mít vztah ke stanovení důležitosti. Jednu a tutéž zprávu dva lidé klasifikují pokaždé jinak. Mimo to nebude velká chyba, budou-li se podrobnosti chápat stejně, nebo téměř stejně jako úplnost.

V souvislosti s relativitou hodnoty je nutné připomenout, že stupeň důležitosti je tvořen v širším rámci zpravodajské čin-

nosti ještě i něčím jiným, než je užší či volnější spojitost s využivatelé zprávy. Je to totiž možnost a úloha využivatele zprávy, které je nutné uvažovat, aby byl v celé šíři klasifikován stupeň důležitosti.

Využívatelem pak může být stát, četa či jednotlivec. Z toho je zřejmé, že čím větší dosah důsledků budou mít realizovaná opatření využívatelů, tím je zpráva důležitější.

URČUJÍCÍ VELIČINA HODNOTY

Konstatoval jsem již, že hodnotu tvoří čtyři veličiny, z nichž určující roli má důležitost. Vysvětlím teď, proč tomu tak je. Zprávou se začnu zabírat teprve tehdy, když stanovím, zda má pro mne nějakou cenu, význam, důležitost. Hodnocení a veškerá další práce se zprávou tedy začíná nejdříve stanovením důležitosti.

To, že důležitost určuje veškerý další průběh činnosti na úseku zpracování zprávy, tvoří první složku její určující role.

Druhou složkou je posouzení stupně důležitosti vzhledem k úplnosti a včasnosti údajů.

Tyto dvě součásti určující role jsou neoddělitelné. Znamenají vlastně položení dvou otázek:

1. Má daná zpráva nějaký vztah k vlastní činnosti, je tedy důležitá?
2. Jak konkrétně lze zprávy využít vzhledem k její úplnosti a včasnosti?

Na tomto postupu nic nemění rozsah zprávy. Rozsah může být veliký a přesto zpráva nebude úplná. To je třeba rozlišovat. Zprávu, klasifikovanou jako důležitou, úplnou a včasnou může představovat jediné slovo.

Velmi často se však stává, že jistá zpráva má vztah k činnosti posuzovatele — měla být tedy důležitá. Posuzovatel však nemůže takové zprávy vůbec využít. Budiž řečeno, že zpráva je úplná i včasná.

Např. v udaném prostoru se objevil prostředek, přesně popsáný, který je schopen ničivě zasáhnout do prostoru, za který odpovídá posuzovatel zprávy. Vztah zprávy k vlastní činnosti je nepopíratelný. Jde tedy o důležitou zprávu, údaje o prostředku jsou úplné a přišly včas a přesto se zprávou nemůže nic dělat, pro-

tože na daném stupni není prostředek ani možnost činnosti, kterou by se dalo zprávu čelit. Zpráva je teď důležitá, ale nic nelze proti ní podniknout. Tím se však celá záležitost nespravidá ze světa. Vlastní nečinnost však její význam a tedy důležitost naopak poroste, přičemž se bude zkracovat možnost zasáhnout včas. V tomto případě musí využití zprávy realizovat ten stupeň, který má prostředky k čelení nebo odvrácení skutečností obsažených ve zprávě.

Existuje tedy ještě jedna podmínka, která má důležitost. První byla souvislost zprávy s vlastní činností, druhá je možnost reagovat na zprávu. Pro ten který stupeň je tedy důležitost dána:

- souvislostí věcí a jevů mezi sebou;
- možností reagovat vlastní činností na zprávu.

Jedlné při zachování obou podmínek je možné přisoudit zprávě odpovídající důležitost pro ten který stupeň (oblast) vyhodnocování zpráv. Zde je nutné se vyvarovat zvludgarizovaného chápání teze „vše souvisí se vším“. Souvislost má význam potud, pokud lze předpokládat, že obsah zprávy přímo nebo zprostředkovaně souvisí s oblastí vyhodnocování.

Přímá souvislost je obvykle představována jedinečným, nepřímá obecným.

Problém stanovení souvislosti se týká všech těch případů, kdy zprávy přicházejí rozřístěny; tzn. tehdy, kdy nelze jednoznačně přímo ze zprávy usoudit, k čemu se vztahuje. To je obvykle tehdy, kdy zpravodajec provádí prevenci — hromadný sběr všech údajů, které by mu podle jeho představ mohly umožnit jistá odhalení.

OMYLY VE STANOVENÍ SOUVISLOSTÍ

Posledním problémem této oblasti jsou omyly. Při určování souvislostí je možné se dopustit v podstatě dvou omylů. Buď označím to, co souvisí ze nesouvisící — nebo naopak, to co nesouvisí za souvisící. V prvním případě vztahují, ve druhém odlučují. Vztahovačnost vyplývá z předpokládaných větších souvislostí než existují ve skutečnosti, odlučování je vyvoláno buď nedocenením nepřímých vztahů mezi jevy, nebo neúplností údajů.

Ve zpravodajské práci se nelze vyhnout známé potíži: totiž tomu, že nevím co o nás ví druhá strana. Známe dvě extrémní řešení tohoto problému: předpokládat, že nepřítel ví vše, nebo nic. To je však příčinou jen dalších těžkostí. Přesto je z psychologického hlediska zcela pochopitelné, že druhé straně se přisuzují ty vlastnosti a znalosti o nás, které máme sami. To je však již první krok k tomu,

abychom vztáhli jisté jevy zjištěné na druhé straně do souvislostí s jevy na straně vlastní. Tuto vztahovačnost lze těžko odstranit, protože stanovení souvislostí jeví strany jedné s jevy strany druhé probíhá v jedné hlavě, která ví víc než ten, kdo vyvolal jevy strany druhé. Nesouvislosti se pak velmi často snadno přisoudí souvislost.

Odlučování a popírání skutečných souvislostí obvykle probíhá tam a tehdy, kde není dostatečná zkušenost ani teoretická znalost projevů a následků jistých příčin a kdy není dostatek času na hledání dalších okolností, které upřesňují zjištěné jevy a ukazují jejich další možné působení a vztahy.

Při rychlých zevšeobecněních k tomu dochází zcela běžně. Vše, co má jen zdánlivou možnost být pokládáno za nesouvislost, je odloučeno.

• • •

Stať má sloužit k teoretickému objasnění problematiky práce se zprávami, a to zprávami všeho druhu. Může jí být dále využito jako metodické rukověti k usnadnění rozhodování v oblasti využívání zpráv a konečně se může stát i jistým teoretickým příspěvkem k determinizaci základních pojmů.

Plukovník doc. Ing. Ivo Vlček, CSc.

ANALÝZA

FUNKČNÍCH POVINNOSTÍ NÁČELNÍKA ŠTÁBU DIVIZE

Charakter příští možné války ukazuje, že způsob vedení bojové činnosti vojsk bude v podstatě jiný, než v druhé světové válce a že bude do značné míry rozdílný i proti ustanovením některých našich řádů a předpisů zpracovaných v poválečném období.

Většina těchto řádů a předpisů sice již přihlíží k použití jaderných zbraní, avšak nemohla v oblasti velení postihnout změny, k nimž dochází v důsledku masového zavedení raketových jaderných zbraní do vojsk.

Změny ve velení vyžadují vědeckou analýzu dosavadních forem i obsahu velení, které proti způsobům vedení bojové činnosti vojsk a změnám jejich organizační struktury a technického vybavení doznaly od poslední války jenom dílčích, nepodstatných změn. Zvláštní péči v této oblasti je nutné věnovat především metodice velení a v souvislosti s tím i funkčním povinnostem jednotlivých náčelníků a funkčním vztahům mezi nimi.

Objektivní disproporce mezi charakterem bojové činnosti vojsk a možnostmi štábu tuto bojovou činnost vojsk řídit jsou dnes již známé. Nelze popřít, že byla řada pokusů, jak nežádoucí stav v této oblasti zlepšit.

Daleko méně jsme si však uvědomovali, že většina těchto pokusů byla zaměřena k metodice práce štábů, kde se hledaly příčiny těchto disproporcí a zároveň i možnosti je odstranit.

Teprve podrobná analýza metodiky, jakožto procesu, odhalila, že metodika práce štábu je funkcionálním produktem materiálně energetického systému, v daném případě štábu, jakožto systému společenského a z hlediska jeho funkce jakožto řídicího objektu.

Taková analýza pak dovoluje učinit důležité závěry pro další práci. Jedním ze základních poznatků je skutečnost, že chceme-li rozhodujícím způsobem zproduktivnit a zefektivnit metodiku práce štábu jakožto řídicího objektu, je nutné učinit základní a rozhodující změny v té oblasti, která metodiku produkuje, to znamená v organizační struktuře, kterou tvoří živí lidé a v technickém vybavení těchto lidí.

Protože každá společenská organizace musí mít uzákoněna určitá „pravidla hry“, kterými se ve své činnosti řídí a která usměrňuje její činnost ke splnění cíle, pro který byla tato organizace vytvořena, docházím k určitému dílčímu závěru: Chceme-li udělat určité změny v metodice práce štábu s cílem odstranit disproporce, pak se zaměříme především na změny:

1. v organizační struktuře štábů
2. v technickém vybavení štábu
3. v organizačních normách (které jsou oněmi „pravidly hry“).

K základním změnám může dojít pouze po změnách ve všech třech oblastech a to jen tehdy, budou-li objektivně zpracovány podrobné analýzy, modelovány syntézy, odsimulovány a nakonec přezkoušeny v praxi. Zde nelze opomenout ani stránku ekonomickou, která zvláště v realizaci bodu 2. hraje rozhodující úlohu. Dále musíme akceptovat objektivní realitu a pochopit, že jde o dlouhodobou perspektivu.

Naproti tomu realizace v úpravách organizačních norem není ani zdaleka tak nákladná a lze ji realizovat ve velmi krátkém časovém období. Tímto opatřením lze dosáhnout však pouze dílčích zlepšení a určitého reformistického řešení. Přesto lze však poměrně značně zlepšit současný nežádoucí stav, který vytvářejí naše organizační normy, především naše řády a předpisy.

Hlavní a ústřední postavou každého štábu je náčelník štábu. Hlavní operačně taktickou i kalkulační „jednotkou“ je divize. Zde jsou vojska vyzbrojena prakticky všemi druhy techniky a struktura štábu obsahuje všechny specialisty. V tomto štábu můžeme analyzovat vnitřní vztahy do všech podrobností. Metodika práce štábu divize má všechny charakteristické rysy a zde můžeme plně sledovat horizontální i vertikální vazby. Dokumentace, charakteristická pro řízení bojové činnosti vojsk je obsahově téměř úplná a lze z ní dedukovat další aplikace na pluk nebo na stupeň armádní.

Všechny tyto skutečnosti dovolují zabývat se nejen konkrétní analýzou organizačních norem ve vztahu k náčelníkovi štábu v plném rozsahu, ale dovolují aplikovat i pasáže teoretické a na konkrétní ustanovení našich řádů a předpisů i příkladů z praxe dokumentovat současný stav v této oblasti a navrhnout opatření, která by směřovala k racionalizaci jak práce náčelníka štábu, tak práce celého štábu divize.

Všimněme si nyní konkrétních ustanovení našich řádů a předpisů alespoň v oblasti základních funkčních vztahů náčelníka štábu a ostatních hlavních funkcionářů štábu.

Vševojsk-1-1, str. 36, čl. 50: „Náčelník štábu divize je zástupcem velitele. Je-
dině on má právo vydávat nařízení jménem velitele.“ Oper-II-1, str. 9, čl. 8:
„Náčelník štábu svazku je prvním zástupcem velitele.“ PSS, str. 7, čl. 10: „Ná-

čelník štábu je zástupcem velitele, jelikož on má právo vydávat nařízení (rozkazy) vojskům jménem velitele, jakož i zástupcům velitele, náčelníkům druhů vojsk a služeb, podřízených přímo veliteli.“

Tato základní ustanovení našich řádů vymezují tedy jednak hlavní funkci náčelníka štábu, jednak jeho funkční postavení v celém velitelském štábu. Většina ostatních funkčních ustanovení vyplývá z tohoto vymezení funkce náčelníka štábu.

Přítom již v těchto ustanoveních dochází k zásadním rozporům mezi funkčními povinnostmi. Není sice sporu o tom, že charakter bojové činnosti a celý systém velení při současné organizační struktuře štábu divize vyžaduje jednoznačně, aby náčelník štábu byl zástupcem velitele divize. Odpovídá to i vžitým obecným zásadám majícím odraz v metodikách práce štábů.

Z uvedených ustanovení však vyplývá, že náčelník štábu má v nepřítomnosti velitele stejné povinnosti, jako velitel. Kromě toho z titulu zástupce velitele (prvního zástupce) má právo velet i *ostatním zástupcům* velitele, náčelníkům druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb, jak to upřesňuje PSŠ. Toto ustanovení dává tedy právo náčelníkovi štábu velet těmto funkcionářům, avšak tabulkově uvedení funkcionáři *nej*sou náčelníkovi štábu podřízeni.

Z toho vyplývá, že dochází ke zcela specifické vazbě, kdy náčelník štábu z titulu těchto ustanovení porušuje základní principy a zásady velení v armádě, kdy může velet a to i v přítomnosti velitele těm funkcionářům, kteří mu *nej*sou podřízeni organizačně.

Na druhé straně vzniká u těchto náčelníků přímá podřízenost faktická i tabulková (veliteli) a podřízenost faktická, ale nepodložená organizační strukturou. Tak jsou vytvořeny těmito ustanoveními, při zachování ostatních formálních vztahů v organizační struktuře, předpoklady pro nejasnosti a nesrovnalosti (které se v praxi skutečně objevují) mající negativní vliv na celé velení.

Vzniká tak první forma vztahů mezi náčelníkem štábu a mezi zástupci velitele, náčelníky druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb.

Všimněme si však dalších ustanovení našich řádů a předpisů v této oblasti. Vševojsk-1-1, str. 36, čl. 50. „Náčelník štábu osobně slaďuje práci štábu, náčelníků druhů vojsk a služeb, zástupců velitele pro technické věci a pro týl.“ PSŠ, str. 7, čl. 11: „Náčelník štábu odpovídá za splnění všech úkolů uložených štábu. Řídí práci štábu a slaďuje činnost náčelníků druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb a zástupců velitele...“ Dále tamtéž v článku 12. „Náčelník štábu přímo řídí práci při zpracování podkladů nezbytných k rozhodnutí velitele.“ K řídicí práci náčelníka štábu hovoří i předpis Oper-II-1 na str. 9 a 10 v čl. 8: „Náčelník štábu organizuje práci štábu jako celku, řídí ji a vyžaduje od všech příslušníků štábu přesné a včasné plnění služebních povinností.“ V dalším odstavci je uvedeno: „Náčelník štábu svazku... je povinen... usměrňovat práci oddělení (skupin) a důstojníků štábu ke splnění bojových úkolů svazku, jakož i zabezpečovat slaďenou práci uvnitř štábu.“

Tato ustanovení jsou základními pro dedukci funkčních povinností náčelníka štábu a ukazují na hlavní obecnou funkci náčelníka štábu — řídit práci vlastního štábu, všech jeho příslušníků. Z této objektivní nutnosti vyvolává znovu právo náčelníka štábu řídit práci i náčelníků druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb jakož i zástupců velitele. Ukazuje se i v těchto ustanoveních, že nutnost řídit všechny příslušníky štábu (což vyplývá i z hledisek praxeologických) přerostla formální vztahy ve štábu upravené především organizačními tabulkami a tabulkami počtů.

Na druhé straně se ukazuje nutnost, aby náčelník štábu skutečně řídil práci štábu jako celku a byl v tomto smyslu nadřízeným všem příslušníkům štábu v duchu ustanovení i Řádu vnitřní služby Zákl-1-1, str. 10, čl. 8.

Pokud se týče výrazů „splaňuje“ nebo „usměrňuje“ apod. jde v podstatě o formy řízení označované v našich řádech a předpisech různými výrazy. Tato terminologická nejednotnost a z části i obsahová nejasnost jednotlivých pojmů, by měla být nahrazena obecným pojmem „řízení“, které svým obsahem dovozuje použít nejvhodnější modifikaci i konkrétní volbu formy řízení. Tím se i do značné míry odstraní takové formulace, jako „organizuje a řídí“ apod.

Rovněž není vhodné směšovat základní funkční povinnosti s jejím obsahem a obě stavět na jednu úroveň (viz Oper-II-1, str. 7, čl. 8). Vzniká tím dojem, že náčelník štábu řídí např. práci štábu jako jednu funkční povinnost a dále vyžaduje přesné plnění úkolů jako povinnost druhou.

Vedle těchto obecných povinností, zaměřených „dovnitř“ vlastního štábu, má náčelník štábu povinnosti obecného charakteru zaměřené „vně“ — k podřízeným štábům.

PSS, str. 7, čl. 11 stanoví: „Náčelník štábu... splaňuje práci podřízených štábů k dosažení jednoty názorů a metod práce. Vydává pokyny podřízeným štábům ve všech otázkách štábní služby.“ Oper-II-1, na str. 9 a 10 v čl. 8 uvádí: „Náčelník štábu svazku... řídí bojovou a politickou přípravu, výchovu všech příslušníků štábu a podřízených mu útvarů (jednotek), organizuje práci štábu jako celku...“ V dalším odstavci téhož ustanovení: „Náčelník štábu svazku... je povinen... řídit práci štábů podřízených vojsk, organizovat sladěnou práci štábů s prací štábů podřízených a spolupůsobících vojsk, se štáby velitelů druhů vojsk...“ A v Oper-II-1, str. 7 čl. 11 se ukládá: „Náčelník štábu vydává pokyny podřízeným štábům ve všech otázkách štábní služby.“

Z těchto ustanovení vyplývá, že celá činnost náčelníka štábu je zaměřena k útvarům a jednotkám. To znamená, že funkce náčelníka štábu přerůstá z řídicí funkce v rámci mikrostruktury do oblasti makrostruktury, v daném případě směrem k řízeným objektům. Tato skutečnost je závažná především proto, že v armádních soustavách přímé řízení podřízených objektů je vyhrazeno nedílné velitelské pravomoci, kterou má pouze velitel. Správné rozhodnutí velitele je v současných podmínkách přímo podmíněno odpovídající prací štábu. Ovlivňování práce štábu podřízených útvarů tak nepřímo ovlivňuje náčelník štábu divize rozhodnutí velitele podřízeného útvaru.

Ustanovení Oper-II-1 jde dokonce tak daleko, že mluví o útvarech podřízených náčelníkovi štábu (nebo lze též vyložit jako štábu). Toto pojetí nepovažuji vůbec za správné, protože opět, a to v závadě narušuje nedílnou velitelskou pravomoc.

Z dosud uvedeného vyplývá, že zatím co v předcházejícím případě bylo možné nahradit roztržitost pojmů jedním řádově vyšším pojmem „řízení“ a ponechat volbu konkrétních forem řízení na náčelníkovi štábu podle konkrétní situace, v tomto případě bude nutné podrobně specifikovat formálně i obsahově vztahy a povinnosti náčelníka štábu vůči štábům podřízených útvarů. Je nesporné, že náčelník štábu musí řídit podřízené štáby např. v otázkách časové posloupnosti a návaznosti, v předávání zkušeností v štábní práci, v organizaci pomoci a kontrol atd. Přitom nesmí dojít k narušení nedílné velitelské pravomoci ať přímo nebo nepřímo. Proto je nutné tyto vztahy v řádech přesně vyjádřit.

V podstatě mám za to, že řízení práce podřízených útvarů bude spočívat především v časovém sladění práce podřízených štábů se štábem divize, v upřesnění

rozsahu dokumentace, forem zpracování a doručování hlášení a jejich časové vymezení, v umísťování a přemísťování míst velení apod. Pokyny v těchto otázkách však nechápu jako jednorázový akt, ale jako proces probíhající v průběhu řízení bojové činnosti vojsk. Proto rozsah pokynů bude vždy značně rozdílný a závislý na situaci, stupni výcviku a sladění podřízených štábů, časových možnostech apod. Daleko větší péči budou vyžadovat v obsahu i formě těchto pokynů např. nově postavené štáby pluků než štáby kádrové. V předpise bude proto vhodné usměrnit tuto činnost náčelníka štábu tak, aby nezasahovala do nedílné velitelské pravomoci, ale zároveň poskytovala možnost náčelníkovi štábu zasahovat v potřebném rozsahu podle konkrétní situace.

— • —

Podobně jako v nejobecnější rovině funkčních povinností náčelníka štábu ve vztahu k veliteli a štábu jako celku, vyskytují se určité disproporce i ve vztahu mezi náčelníkem štábu a ostatními funkcionáři štábu. Všimněme si zatím některých základních ustanovení v této oblasti.

Oper-II-1, str. 16, čl. 24 stanoví: „Náčelníci oddělení (skupin) štábu, náčelník průzkumu a náčelník spojení jsou nejbližšími pomocníky náčelníka štábu a odpovídají za bojovou a politickou přípravu, výchovu podřízených jim příslušníků štábu, za organizaci a kvalitu práce svých oddělení (skupin), jakož i za její splnění v stanovené lhůtě.“ V témže předpisu na str. 6, čl. 4 se uvádí: „Za přípravu štábu jako celku a za jeho sladěnou práci odpovídá velitel a náčelník štábu. Náčelník štábu organizuje každodenní přípravu oddělení (skupin) a důstojníků štábu. Velitel a náčelník štábu osobně provádějí zaměstnání týkající se nejdůležitějších úseků přípravy vojsk.“

Jak je vidět, dochází v těchto ustanoveních k určité diferenciaci funkčních povinností mezi náčelníkem štábu a náčelníky oddělení. Jestliže náčelníci oddělení odpovídají v zásadě za výchovu, práci a plnění úkolů svých oddělení, pak náčelník štábu by nejen mohl, ale i měl odpovídat za štáb jako celek. Tato skutečnost však znovu potvrzuje nutnost, aby náčelníkovi štábu přímo podléhali všichni náčelníci oddělení a jejich prostřednictvím všichni příslušníci štábu. Na druhé straně plná odpovědnost jednotlivých náčelníků za přípravu a práci svých oddělení by se měla projevit i v odpovědnosti za řízení obsahu práce svých oddělení, za řízení svého úseku. Lze však konstatovat, že právě v otázkách řízení průzkumu, spojení a v celé řadě dalších tomu tak podle řádů není.

Rovněž každodenní organizace přípravy oddělení nemůže být náplní práce náčelníka štábu, ale náčelníků jednotlivých oddělení. V opačném případě by se de facto popíralo předcházející ustanovení a kromě toho by se z náčelníka štábu i z tohoto hlediska stával orgán výkonný a nikoliv řídící.

Podobně duplicitu v odpovědnosti velitele a náčelníka štábu za štáb nepovažují za správnou. Podle obsahového pojetí náplně jednotlivých pojmů by měl za štáb odpovídat náčelník štábu a za velitelství velitel. Tím by došlo k žádané diferenciaci funkčních povinností, odpovídající postavení velitele i náčelníka štábu.

Tato stručná analýza nejzákladnějších a nejobecnějších ustanovení našich řádů a předpisů dotýkajících se funkce náčelníka štábu divize prokázala nejen nejednotnost našich základních organizačních norem a tím i možnost jejich různého výkladu, ale ukázala, jak samotné řády a předpisy vytvářejí předpoklady pro narušování základních norem v organizaci štábů.

Mohu konstatovat, že je sice jednotný názor na postavení náčelníka štábu jakožto prvního zástupce velitele, ale další funkční vztahy z tohoto postavení jsou nejasné, neúplné a z části i rozporné, zvláště vzhledem k organizační struktuře štábů. Náčelníkovi štábu nejsou podřízeni např. náčelník raketového vojska a dělostřelectva, zástupce velitele pro věci technické, zástupce velitele pro věci politické, náčelník týlu atd. Avšak podle uvedených citátů z předpisu může náčelník štábu všem těmto funkcionářům nařizovat — velet!

Tak dochází k porušování základního vojenského principu, kdy každý velitel (náčelník) může velet pouze jemu podřízeným součástem a jednotlivcům. Na jedné straně mluvíme o nedílné velitelské pravomoci, která má být ve velení a v jeho samotných principech alfou veškeré činnosti a na druhé straně — a to ať chceme nebo nechceme, ať s tím souhlasíme nebo nesouhlasíme — existují v našich řádech ustanovení zcela protichůdná. Tak je vytvořen jeden ze základních principů, jehož důsledek se promítá i do zvyšujícího se objemu součinnosti, do nezodpovědnosti za určité úseky, do narušování principů nedílné velitelské pravomoci podřízených velitelů, ale i do neformálních vztahů mezi funkcionáři štábu a mezi příslušníky štábu vůbec.

Tyto poznatky dávají zároveň odpověď na to, proč jsme nemohli dosud kvalitnit celý proces řízení ve štábech z hlediska náčelníka štábu a proč různé změny v podřízenosti jenom některých náčelníků náčelníkovi štábu nepřinesly očekávané kvalitativní změny a neusnadnily práci štábů. Šlo totiž vždy pouze o změny *forem* a nikoliv *obsahu*.

Tato skutečnost se v této analýze projevila zatím pouze v malém fragmentu poukazujícím na to, že funkce náčelníka štábu je na mnohých místech pojímána nikoliv jako funkce vysloveně řídicí, ale do značné míry i jako funkce výkonná.

Protože současný charakter bojové činnosti vojsk si v oblasti řízení přímo vynucuje trvalou kontinuitu velení, je zcela objektivním požadavek, aby velitel měl svého zástupce, který by byl nejen trvale informován o situaci a byl schopen řídit bojovou činnost vojsk, ale měl i určité funkční postavení a mohl co nejrychleji a nejjednodušeji převzít velení, lze považovat za správné, aby tímto zástupcem byl skutečně náčelník štábu. Pro tuto funkci je však nutné podřídit mu organizačně i de fakto všechny náčelníky včetně zástupců velitele.

Vzhledem ke všem uvedeným okolnostem mohu navrhnout změny v ustavení našich řádů a předpisů alespoň v této, i když jenom velmi úzké, oblasti.

1. Náčelník štábu je prvním zástupcem velitele. Jedině on má právo vydávat rozkazy a nařízení jménem velitele. Jsou mu podřízeni všichni zástupci velitele, náčelníci druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb vlastního štábu i podřízených štábů, jakož i ostatní funkcionáři štábů při zachování nedílné velitelské pravomoci velitele.

2. Náčelník štábu řídí práci štábu jako celku a za toto řízení plně odpovídá. Náčelníci druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb, zástupci velitele a náčelníci oddělení odpovídají za řízení svých oddělení a za přípravu svých podřízených.

3. Náčelník štábu řídí práci podřízených štábů tak, aby byla v souladu se zámyslem velitele a s prací vlastního štábu, štábů ostatních útvarů a jednotek působících v rámci svazku a to tak, že:

- časově ujednotí postup práce štábů podřízených útvarů a činností vlastního štábu vzhledem k požadavkům štábu podřízeného,
- stanoví nejnutnější rozsah dokumentace, kterou je nutné zpracovat, případně ovlivní i formu jejich zpracování,

- vymezí doby pro předkládání hlášení, případně ovlivní i formu zpracování,
- stanoví dobu a obsah kontrol a pomoci podřízeným útvarům,
- určuje dobu, obsah a formu předávání zkušeností a poznatků a pro zdokonalení nebo procvičení některých otázek příslušníky štábů,
- ovlivňuje umístění míst velení podřízených útvarů a jejich přemísťování.

Úprava organizačních norem vychází z charakteru bojové činnosti vojsk a z poznatků zásad organizátorské a řídicí práce i některých jiných vědních oblastí, může již v současné době a bez velkých nákladů podstatně přispět k zlepšení a zjednodušení funkčních vztahů ve štábu a tím k celé práci štábů.

VZTAHY NÁČELNÍKA ŠTÁBU K NÁČELNÍKŮM, KTERÍ MU PŘÍMO PODLÉHAJÍ

Ústřední postavou štábů všech stupňů je náčelník štábu. V jeho osobě se do současné doby kumulovalo tolik povinností, že vzniká skutečně objektivně otázka, zda náčelník štábu je vůbec fyzicky schopen tyto úkoly zvládnout. Podívejme se, jak tyto problémy řeší řády a předpisy, a analyzujeme alespoň ta ustanovení, která se vztahují k vzájemnému postavení náčelníka štábu a jemu podřízených funkcionářů.

Charakteristickým funkčním vztahem je vztah náčelníka štábu k náčelníkovi spojení a náčelníkovi průzkumu. Začneme proto náčelníkem spojení.

Vševojsk-1-1, str. 36, čl. 50 stanoví: „Náčelník štábu divize . . . Odpovídá za organizaci a udržování nepřetržitého velení vojskům.“ K tomu v Oper-II-1, str. 9, čl. 8 čteme: „Náčelník štábu odpovídá za zabezpečení pevného a nepřetržitého velení vojskům.“ Co je pod pojmem „velení“ myšleno, uvádějí další ustanovení. Např. Oper-II-1, str. 85, čl. 115: „Za organizaci a zabezpečení spojení odpovídá náčelník štábu a náčelník spojení. Na základě rozhodnutí a pokynů velitele je náčelník štábu povinen včas dát úkol náčelníkovi spojení k organizování a zabezpečení spojení do celé hloubky bojového úkolu svazku.“

Náčelník štábu při stanovení úkolu náčelníkovi spojení uvádí:

- v jakém uskupení a jaké úkoly budou plnit vojska, způsob jejich součinnosti a předpokládané tempo útoku vojsk,
- předvídané prostory rozmístění stanovišť velitelství a přibližnou dobu jejich přemístění,
- dokdy, kdo a jakými prostředky musí zjednat velitelské, součinnostní, týlové a hlásné spojení,
- zvláštní požadavky na spojení za boje,
- rozsah omezení provozu pojítek (kdy, kde, komu a na jakou dobu),
- dobu, kdy má být předložen plán spojení.

Náčelník spojení je povinen . . . podle nového rozhodnutí velitele a pokynů náčelníka štábu činit včas za boje nutné změny a doplňky v organizaci spojení.

K těmto ustanovením patří v PSS, str. 32, čl. 48: „Úkoly spojovacímu náčelníku pro organizaci spojení stanoví náčelník štábu, který určuje:

- uskupení, všeobecné úkoly vojsk a způsob jejich součinnosti,
- rozmísťování míst velení, směry a způsoby jejich přemísťování,
- s kým, dokdy a jakými prostředky musí být zřízeno spojení a kterým spojovacím směrem nutno věnovat zvláštní pozornost,
- způsob využití spojení a pracovní režimy rádiových a směrových pojítek při přípravě a průběhu bojové činnosti.“

Oper-II-1, str. 25, čl. 22 uvádí důležitou okolnost: „Náčelník spojení je *pomocníkem* (podtrhl autor) náčelníka štábu pro spojení. Odpovídá za organizaci a spolehlivou práci spojení...“

Vševojsk-1-1, str. 44, čl. 61 uvádí: „Za včasnou organizaci spojení zabezpečujícího velení podřízeným a spolupůsobilým vojskům a jejich uvědomování odpovídá náčelník štábu divize.“ Podobně i PSS, str. 31, čl. 45 stanoví: „Za organizaci spojení odpovídá náčelník štábu a jeho bezprostředním organizátorem je spojovací náčelník.“ A dále: „Spojení se organizuje podle rozhodnutí velitele, pokynů náčelníka štábu a nařízení pro spojení nadřízeného štábu.“ K tomu v článku 49 na str. 33 téhož předpisu je stanoveno: „Spojovací plán... schvaluje náčelník štábu.“

Vševojsk-1-1, str. 46, čl. 63 udává: „Způsob používání spojení a provoz rádiových a směrových pojítek stanoví velitel (náčelník štábu) divize podle zámyslu činnosti.“

Oper-II-1, str. 10, čl. 8: „Náčelník štábu je povinen — zabezpečit včasnou organizaci velitelských stanovišť a pozorovatelů, jejich obranu a ochranu, jakož i organizaci neselhávajícího spojení, umožňujícího veliteli nepřetržitě velet vojskům.“ U tohoto ustanovení ponechme zatím stranou otázky proč náčelník štábu by měl zabezpečovat obranu a ochranu míst velení i obsah pojmu „organizovat“ vzhledem k velitelským stanovištím a pozorovatelnám, kdy např. na pozorovatelně téměř nikdy nebude. Všimněme si zatím jenom otázek spojení.

Tentýž předpis na str. 26, čl. 22 uvádí: „Na základě pokynů náčelníka štábu má náčelník spojení právo vydávat písemná a ústní nařízení náčelníkům spojení podřízených útvarů v otázkách spojení.“ A na str. 136, čl. 231 je uvedeno: „Podací stanice odesílá záznamy podle rozvrhu odesílání dokumentů, které sestavuje náčelník spojení a schvaluje náčelník štábu. Dokumenty mimo plán se odesílají jen na nařízení náčelníka štábu.“

Pod pojem „zabezpečení velení“ se ve většině případů v našich řádech a předpisech mluví o zabezpečení spojení spolu s odpovědností za utajení přenosu informace a jejího obsahu. Aby velení nebylo jenom spojením, přidává se do této oblasti ještě obsahová stránka míst velení. Toto staré spojení „velení a spojení“ se pochopitelně odráží i v ustanoveních našich řádů a předpisů. V tomto duchu jsou pojata i citovaná ustanovení.

Není pochyb o tom, že „velení“ má daleko širší obsah než v jakém dosud bylo v souvislosti se spojením používáno a že spojení je v podstatě zabezpečení té části velení, která se zabývá přenosem informace.

Tuto otázku nemohu krátce zdůvodnit a konfrontovat s funkčními povinnostmi náčelníka štábu divize. Mohu jen konstatovat, že možnosti spojení budou dány v podstatě charakterem, množstvím, stavem a použitím přenosové techniky a dovedností ji využít. Přitom již v současné době je množství a složitost spojovací techniky na takovém stupni, že je zcela vyloučeno, aby nejen této technice, ale i jejímu použití a jejím možnostem plně rozuměl někdo jiný, než odborník. Tímto odborníkem je náčelník spojení. I tento specialista má a musí mít další odborníky, a to nejen na údržbu této techniky jako celku, ale i pro některé druhy techniky a její použití.

Velitel nebo náčelník štábu mohou náčelníkovi spojení nařídit nebo na něho vznést požadavky, kdy, odkud, s kým a případně jaké spojení chtějí mít zabezpečeno, nebo kdy, komu a v jaké formě je nutné doručit informaci. Více nebude jinak nutné náčelníkovi spojení dávat, protože i on musí být vyškolen na operační stupeň a pokyny uvedené v Oper-II-1, čl. 115 a PSS, čl. 48 se doví

z operační orientace velitele nebo náčelníka štábu. Většina dalších nařízení náčelníka štábu, zvláště v otázkách forem zabezpečení spojení by mohla být více v neprospěch spojení, protože nelze předpokládat, že velitel nebo náčelník štábu budou rozumět spojení lépe než náčelník spojení.

Z těchto důvodů a zvláště z hledisek objektivních požadavků v odbornosti řízení se znalostí problémů, nelze požadovat na náčelníkovi štábu odpovědnost za spojení a to ani zprostředkovaně přes náčelníka spojení. Za spojení musí v plném rozsahu odpovídat náčelník spojení a nikoliv náčelník štábu.

Tento dílčí závěr odpovídá i požadavkům řízení, aby odpovědnost a pravomoc měl ten, kdo má delimitovány odpovídající síly a prostředky k plnění stanovených úkolů. V daném případě jsou tyto síly a prostředky v podobě různých speciálních jednotek k zabezpečení spojení, podřízeny náčelníkovi spojení a také jedině on by měl mít právo jim přímo velet. Proto také náčelník spojení musí být postaven jako zcela samostatný funkcionář na úrovni ostatních náčelníků a ne jenom jako pomocník náčelníka štábu.

Velitel nebo náčelník štábu budou mít přitom vždy i nadále možnost kdykoliv ovlivnit podle potřeby náčelníka spojení a jeho činnost podobně, jako u ostatních náčelníků. Náčelníkovi spojení bude však dána větší možnost v uplatnění iniciativy a samostatnosti, zvláště v přímém řízení spojovacích útvarů a jednotek. Náčelník štábu bude zbaven jedné z největších povinností, které mu zabíraly značné množství času a bude zbaven odpovědnosti v této oblasti, čímž se bude moci daleko lépe věnovat svému hlavnímu poslání — řídit práci štábu jako celku. Kromě základních požadavků, které může náčelník štábu vydat podle konkrétní situace náčelníkovi spojení, budou veškeré další pokyny a jejich předávání odbouráno.

Při takto upravených organizačních normách a z toho vyplývajících funkčních vztahů mezi náčelníkem štábu a náčelníkem spojení se změní nebo zcela ztratí svou působnost a opodstatněnost prakticky všechna ustanovení kromě ustanovení PSŠ, str. 31, čl. 45, které je nutné ovšem chápat nikoliv jako pokyny pro spojení, ale pokyny vydané náčelníkem štábu pro práci štábu a rozhodnutí velitele, jako rozhodnutí pro bojovou činnost vojsk. V duchu rozhodnutí musí i náčelník spojení ve své informaci navrhnout např. omezení provozu na pojítkách, způsoby spojení s jednotlivými podřízenými útvary atd.

K přemísťování VS není potřebné vydávat náčelníkovi spojení žádné pokyny, neboť rozhodnutí velitele rozpracované do grafického plánu bojové činnosti musí obsahovat i tyto prvky. Naopak, náčelník spojení má právě tato místa ovlivňovat z hlediska spojení. Rovněž za provoz podací stanice a odesílání zásilek musí plně odpovídat náčelník spojení. Je správné, aby zvláštní zásilky, které je nutné odeslat mimo plán, schvaloval velitel nebo náčelník štábu. Rovněž schválení plánu spojení je možné ponechat s tím, že jej bude schvalovat velitel nebo náčelník štábu.

V tomto smyslu by bylo nutné upravit i funkční povinnosti náčelníka spojení, kde by měla být právě tato ustanovení zakotvena a rozvedena. To už je ovšem záležitost odborníků spojovacího vojska.

Rozbor funkčních vztahů mezi náčelníkem štábu a náčelníkem spojení prokázal, že je možné úpravou organizačních norem docílit nejen zlepšení v odborném řízení oblasti spojení, ale i zjednodušit komplikované vztahy, vytvořit prostor pro iniciativu a samostatnost a oprostít náčelníka štábu divize od celé řady závažných a časově náročných povinností.

VZTAH MEZI NÁČELNÍKEM ŠTÁBU SVAZKU A NÁČELNÍKEM PRŮZKUMU

Předpis Vševojsk-1-1 na str. 36, čl. 21 stanoví: „Velitel vydá náčelníkovi štábu pokyny pro organizaci průzkumu...“ Dále na str. 69, čl. 92 téhož předpisu se uvádí: „Úkoly velitelům jednotek vyčleněných k průzkumu stanoví náčelník štábu nebo náčelník průzkumu a někdy velitel divize osobně.“

Při stanovení úkolu průzkumné skupině se uvádějí:

- zprávy o nepříteli,
- složení průzkumné skupiny, směr a objekt průzkumu, co má zjistit a do kdy,
- výchozí místo a dokdy jím má projít,
- kdy ukončit průzkum a kde se připojit k vlastním vojskům,
- způsob udržování spojení a předávání průzkumových zpráv i způsob přejímání zpráv od průzkumných letounů.“

Předpis Vševojsk-1-1 neuvádí nikde funkční vztahy mezi náčelníkem štábu a náčelníkem průzkumu. Jeho postavení (náčelníka průzkumu) vyplývá pouze z jednotlivých ustanovení týkajících se metodiky práce štábu. Podobně i PSŠ tento problém výslovně neřeší, a uvádí na str. 67, čl. 133 jenom, že: „Zajatci a přeběhlíci od nichž mohou být získány zvlášť důležité zprávy, vyslýchá osobně zpravodajský náčelník nebo náčelník štábu.“ Avšak tentýž předpis na straně 64, čl. 126 říká: „Náčelník štábu přímo odpovídá za organizaci průzkumu, za jeho nepřetržitost, cílevědomost a aktivitu. Upřesňuje úkoly jejich plnění. Upřesňuje směry, prostory a objekty, na které je nutno soustředit hlavní úsilí průzkumu a síly a prostředky pro průzkum nejdůležitějších objektů. Stanoví složení zálohy sil a prostředků průzkumu.“

Jediný předpis Oper-II-1 stanoví na str. 23, v čl. 10 jasně: „Náčelník průzkumu je *zástupcem* (podtrhl autor) náčelníka štábu pokud jde o průzkum...“ a dále „Podle pokynů náčelníka štábu organizuje náčelník průzkumu průzkum...“ Na str. 23, čl. 20 a na str. 100, čl. 146 je podobná formulace o výsledku zajatců jako v PSŠ str. 67, čl. 133 a na straně 95 v článku č. 135 se říká: „Při organizaci průzkumu stanoví velitel nebo náčelník štábu náčelníkovi průzkumu:“ — a následuje celkem 6 bodů, analogických předcházejícím ustanovením Vševojsk-1-1, str. 69, čl. 92 (uvedeny výše). Navíc předpis Oper-II-1 na str. 98, čl. 141 uvádí: „Průzkumové zprávy se postupně... a neprodleně hlásí veliteli, náčelníkovi štábu a nadřízenému štábu. Podle pokynů náčelníka štábu se nutné průzkumové zprávy oznamují neprodleně podřízeným svazkům (útvaram) a sousedům.“

Ve všech otázkách průzkumu se odráží v řádech a předpisech zcela zvláštní vztah mezi velitelem, náčelníkem štábu a náčelníkem průzkumu. Tento vztah je vyjádřen např. ustanovením Všeob-1-1, čl. 5, podle kterého dává velitel pokyny pro organizaci průzkumu nikoliv náčelníkovi průzkumu, ale náčelníkovi štábu a ten je předá dále náčelníkovi průzkumu. Jde tedy opět o analogii tradování pokynů, jak tomu bylo v případě náčelníka spojení.

Neustále se zvyšuje význam informací o nepříteli a požadavek na semantickou hodnotu zpravodajských informací. Z těchto důvodů se také zvětšilo množství průzkumných prostředků a mnohonásobně vzrostla jak technická úroveň prostředků průzkumu, tak i požadavky kladené na řízení všech prostředků průzkumu a jejich maximální využití.

Stačí se jen dotknout např. rádiového a radiotechnického průzkumu, zjišťování nejrůznějších druhů raketových jaderných zbraní, možností televizního

průzkumu, fotografického a tepelného průzkumu atd., abychom pochopili, že bude při krajním nedostatku času velmi obtížné jak pro velitele, tak pro náčelníka štábu, aby při složitosti podmínek a prostředků průzkumu a vysoké náročnosti kladené na jeho organizovanost a řízení, znali nejen podrobně veškerou průzkumovou techniku, ale i organizaci a optimální její využití při současném nutném zvládnutí všech ostatních vlastních povinností.

Snaha po tom, aby vševojskový důstojník zvládl do všech podrobností veškerou techniku i taktiku druhů vojsk, je rovněž jedním z pozůstatků doby, kdy technika byla daleko jednodušší než technika soudobá, bylo jí podstatně méně a jednodušší bylo i její použití. Uplatňovat požadavky hlubokých všestranných znalostí na úrovni specialistů je nesmyslné. Zvláště to vyniká v tomto smyslu v podmínkách práce štábů, kde tito specialisté jsou. Uplatňování požadavků tak, jak na to poukazují řády, je nutné považovat proto za neúčelné, a kromě toho za jednu z příčin malé produktivity štábů.

Zcela zákonitě takové požadavky vedou často k tomu, čeho jsme svědky na řadě cvičení. Velitel nebo náčelník štábu si vyslechne návrh specialisty na použití sil a prostředků druhu vojska nebo v určité specializaci a tento návrh formálně schválí. Na druhé straně, pokud velitel nebo náčelník štábu se pokoušejí řešit tyto otázky za odborníky, musí zákonitě docházet k chybám a nedostatkům, neboť nelze řídit bez hlubokých znalostí i v oblasti řešené problematiky (odbornosti).

Podobně je tomu i v oblasti průzkumu, kde specialistou je náčelník průzkumu, který musí mít operační vzdělání a rozhled a tudíž je plně schopen pracovat samostatně v intencích zámyslu a rozhodnutí velitele a podle pokynů vydaných náčelníkem štábu pro práci celého štábu. Pro realizaci průzkumné činnosti mu podléhají i speciální útvary a jednotky, kterým velí. I z těchto důvodů nelze považovat např. ustanovení Oper-II-1, str. 23, čl. 20 „Náčelník průzkumu je zástupcem náčelníka štábu pokud jde o průzkum...“ za správné. Toto ustanovení odsunuje náčelníka průzkumu jen do funkce pomocného nebo kontrolního orgánu a nikoliv orgánu bezprostředně řídicího. Podobně je tomu i u stanovení Vševojsk-1-1, str. 69, čl. 92, kde na prvé místo při udělení úkolů jednotkám průzkumu je stavěn náčelník štábu a teprve na místo druhé jejich přímý představený — náčelník průzkumu. Nejen že se zde objevuje nezákonný princip velení „přes jeden stupeň“, ale opět se ukazuje podceňování schopností některých funkcionářů a zdůrazňuje se výkonná funkce náčelníka štábu proti funkci řídicí. Nastává podobná situace jako u náčelníka spojení a jeho vztahu k náčelníkovi štábu, kdy informace o nepříteli získává náčelník průzkumu, ale za organizaci průzkumu odpovídá náčelník štábu.

Všimneme-li si podrobněji pokynů, které má vydávat náčelník štábu náčelníkovi průzkumu, zjistíme, že část těchto pokynů je zcela zbytečná, neboť vyplývají z rozhodnutí velitele svazku, z jeho zámyslu a z nařízení nadřízeného náčelníka, část obsahují již zmíněné pokyny náčelníka štábu pro práci štábu, zvláště časové kalkulace.

Je jistě vhodné, aby zajatce vyslyšel především náčelník průzkumu. Jenom u zvlášť významných přeběhlíků nebo zajatců si účast při výsledku zajistí náčelník štábu nebo velitel. Oni mají toto právo z titulu své funkce a není nutné to uvádět a zvýrazňovat v řádech.

Úkoly průzkumným jednotkám by však měl v každém případě vydávat náčelník průzkumu, který by měl být za celé řízení průzkumu plně odpovědný. Odpovídá to zásadám přímého řízení, kdy orgán řídicí určitý podsystém v rám-

ci daného systému, musí nést plnou odpovědnost za splnění úkolu v rozmezí určeného mu organizačními normami v rámci určité organizační struktury a musí být k tomu funkčně, materiálně i personálně zabezpečen. A naopak funkcionář plně vybavený po všech stránkách k plnění svěřené funkce musí v plném rozsahu odpovídat za organizaci a funkci svěřeného systému z hledisek nejen splnění cíle, pro který byl podsystém organizován, ale i z hlediska cíle celého systému, na jehož plnění se svou částí podílí.

Proto je účelné upravit funkční vztahy mezi velitelem, náčelníkem štábu a náčelníkem průzkumu tak, aby náčelník průzkumu byl postaven na stejnou úroveň jako např. náčelník raketových vojsk a dělostřelectva. To znamená, aby podléhal náčelníkovi štábu z titulu funkce náčelníka štábu jakožto prvního zástupce velitele, tedy hlavně po stránce organizační a jinak podléhal i veliteli, jako jiní náčelníci druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb. Toto zjednodušení funkčních vztahů zjednoduší i jejich praktickou realizaci, především co do času. Přitom náčelník průzkumu musí být přímo odpovědný za organizaci průzkumu, získávání zpravodajských informací, jejich včasné vyhodnocování a předání veliteli nebo náčelníkovi štábu.

Tím by náčelník štábu byl zbaven přímé odpovědnosti za organizaci průzkumu nepříteli a byl dále uvolněn pro jeho hlavní funkci — řízení štábu jako celku a nikoliv jen v jeho jednotlivostech.

FUNKČNÍ VZTAHY NÁČELNÍKA ŠTÁBU A SPRÁVCE ŠTÁBU

V poměrně nových organizačních tabulkách je uveden pouze velitel provozní roty zároveň jako správce štábu, avšak skutečnost a praxe vyžaduje, aby tyto funkce byly zcela samostatné a pro nové tabulky se opět počítá se správcem štábu. Takto nešťastně uplatněný prvek šetrnosti by se totiž mohl velmi zle projevit právě na jednom z nejzranitelnějších míst celé armádní soustavy — na štábu.

Při dnešní složitosti bojové činnosti, která se odráží i v požadavcích kladených na provozní jednotky, nemůže velitel provozní roty vykonávat svou funkci aniž by neupřela povinnost vyplývající z druhé funkce — z funkce správce štábu — a naopak.

Co o těchto vztazích uvádějí naše předpisy. Vševojsk-1-1 nevěnuje vztahu náčelník štábu — správce štábu žádnou pozornost. PSŠ, str. 29, čl. 37 stanoví: „Obranu a ochranu VS organizuje náčelník štábu a provádí správce štábu.“ Oper-II-1 mluví o těchto vztazích na několika místech. Na str. 10, čl. 8 např.: „Náčelník štábu je povinen — zabezpečit včasnou organizaci velitelských stanovišť a pozorovatelů, jejich obranu a ochranu.“ Na str. 58, čl. 70: „Plán obrany a ochrany VS a pozorovatelný zpracovává operační oddělení s příbráním správce štábu a schvaluje jej náčelník štábu.“ A konečně na str. 23, čl. 29 je jednoznačně stanoveno: „Správce štábu je podřízen náčelníkovi štábu.“

Funkce správce štábu je pro celou činnost štábu z hledisek jeho všestranného zabezpečení krajně důležitá. V našich řádech a předpisech je však chápána více v administrativním pojetí, než jako funkce bojová. To se odráží i v uvedených citátech předpisů. Správci štábu však přímo podléhají provozní jednotky, včetně strážní jednotky a tudíž správce štábu musí mít hlavní vliv na zabezpečení obrany a ochrany VS. Obhospodařuje vybavení štábů a jeho pracovišť. Z toho vyplývá, že musí podrobně znát a ovládat zásady rozmisťování štábů. Konečně správce štábu musí být po stránce takticko-operační na takové

výši, aby mohl na základě znalosti situace alespoň v hrubých rysech, včas a iniciativně navrhnout náčelníkovi štábu opatření k přemístění VS, obraně a ochraně VS, vybavení pracovišť atd. Proto tuto funkci by měl vykonávat zkušený štábní pracovník s operačním přehledem.

K tomuto chápání funkce a postavení správce štábu jako jedné z krajně důležitých funkcí ve štábu vůbec byly učiněny kroky zatím jen u provozní brigády frontu, kde štáb brigády je složen většinou z inženýrů, absolventů vojenské akademie. U svazků tomu zatím tak není a jsem toho názoru, že tato funkce je více než vhodná pro absolventa vojenské akademie a nadto s dlouholetou praxí u vojsk.

Správce štábu zabezpečuje celý štáb a chod služby v něm. Proto je nutné, aby byl podřízen přímo náčelníkovi štábu. Další články předpisu však ukazují na naprostou neujasněnost funkčního postavení správce štábu. PSŠ i Oper-II-1 určují náčelníka štábu jako odpovědného orgána za *organizaci* obrany a ochrany VS. Hlavní jednotky obrany a ochrany VS i jiné jednotky i jednotlivci (spojáři, řidiči, kuchaři atd.), pokud jsou na VS, podléhají po stránce kázně, provozu, utajení VS atd. správci štábu. V takovém pojetí na jedné straně je dáván úkol náčelníkovi štábu navíc a jde opět (i když jen do určité míry) o funkci výkonovou i když přímo pro tuto funkci je organizačně zařazen do štábu správce štábu, na druhé straně správce štábu je jen prostředníkem — mezičlánkem mezi náčelníkem štábu a výkonnými jednotkami. Jde zde tedy — i když v podstatě jiné poloze — o analogii vztahů náčelník štábu — náčelník spojení nebo náčelník štábu — náčelník průzkumu, kdy v daném funkčním vztahu správce štábu je opět pouze technickým realizátorem bez vlastní funkce řídicí ve své specializaci.

Toto funkční postavení správce štábu se odráží i v dalším ustanovení (Oper-II-1, čl. 70), kdy správce štábu je přibírán na operační oddělení ke zpracování plánu obrany a ochrany VS. Přitom samotná praxe již dávno překonala toto ustanovení a na všech cvičeních plán obrany a ochrany VS zpracovává správce štábu sám.

Z uvedených důvodů se ukazuje vhodným pro zvýšení vážnosti funkce správce štábu tak, jak si to vyžadují soudobé bojové podmínky a jejich charakter a pro přesnější vymezení funkčních povinností a funkčního postavení správce štábu, položit těžiště na stránku bojovou a ne na stránku administrativní. Zároveň je třeba vymezit funkční povinnosti správce štábu a uzákonit v rádech plnou jeho odpovědnost za rozmístění štábu a za jeho vybavení, za obranu a ochranu.

Funkční vztahy mezi náčelníkem štábu a správcem štábu budou v takovém případě vymezeny jednoznačně postavením náčelníka štábu jako přímého nadřízeného všem náčelníkům druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb, jakož i všech zástupců velitele.

Správce štábu bude tak podřízen přímo náčelníkovi štábu jako funkcionář odpovídající za veškerý chod služeb na VS, za jeho obranu a ochranu. Náčelníkovi štábu je nutné ponechat funkci schvalovat plán obrany a ochrany a jiná opatření navrhovaná a zabezpečovaná správcem štábu. Tak bude legalizována nutná podřízenost všech příslušníků štábu správci ve věcech obrany a ochrany VS z titulu podepsání (schválení) plánu obrany a ochrany náčelníkem štábu. Tím budou i v této oblasti uzákoněny podobné vztahy jako při rozhodnutí velitele, za které plně odpovídá velitel, ale schvaluje je nadřízený velitel.

Touto částečnou úpravou funkčních vztahů a hlavně obsahu funkčních povinností správce štábu lze nejen upevnit postavení správce štábu, ale i zbavit náčelníka štábu dalších povinností, která není usměrňována přímo k řízení a zabezpečení bojové činnosti vojsk.

ZÁVĚR

Rozbor ukázal, že náčelník spojení, náčelník průzkumu i správce štábu tvoří skupinu funkcionářů, lépe představitele této skupiny, kteří jsou podřízeni náčelníkovi štábu sice bezprostředně, ale jejich postavení je zcela specifické. Řády a předpisy je odsunují do postavení „pomocníků“, „zástupců pro...“ nebo prostě je staví do funkce prováděcích orgánů vzhledem k náčelníkovi štábu. Mají zcela jiné postavení ve štábu nežli ostatní funkcionáři.

První skupinu tvoří tedy funkcionáři, kteří nejsou náčelníkovi podřízeni, ale podléhají mu z titulu prvního zástupce velitele, kdy náčelník štábu může těmto funkcionářům, včleně zástupců velitele, udílet rozkazy a nařizání, může jim velet.

Druhou skupinu tvoří funkcionáři štábu, kteří náčelníkovi štábu přímo podléhají, avšak ve formě pomocníků nebo funkčně omezených zástupců, představujících pouze technické realizátory bez funkce rozhodovací. Jsou to funkcionáři, kteří plní určité úkoly, za které však neodpovídají, protože odpovědnost za danou oblast nese náčelník štábu. Vzniká tak situace, kdy odborník má všechny předpoklady pro řízení svěřené oblasti včetně delimitovaných sil a prostředků, avšak tuto „jeho“ oblast řídí někdo jiný — náčelník štábu, který za ni také odpovídá. Čili prostředky má jeden a odpovědnost druhý.

Vzniká tak zcela nenormální situace, odporující všem zásadám organizačské a řídicí práce. Z hlediska štábu je pak vytvářena atmosféra nutnosti zabývat se dílčími úkoly, za které nese odpovědnost, čímž zákonitě je zbavován možnosti řídit štáb jako celek.

Tím však varianty funkčních vztahů mezi náčelníkem štábu a ostatními funkcionáři štábu nejsou vyčerpány.

Je ještě třetí druh funkčních vztahů v této oblasti a to mezi náčelníkem štábu a některými náčelníky oddělení, kteří organizačně podléhají náčelníkovi štábu a to i v tabulkách, avšak odpovídají si sami jak za řízení jim podřízených oddělení, tak za oblast, kterou řídí, včetně speciálních jednotek nebo útvarů. Mezi tyto náčelníky patří především ženijní náčelník a chemický náčelník, lze sem zahrnout i organizační skupinu (oddělení) apod.

Z rozboru také vyplývá, že uskutečnit změny v podřízenosti jednotlivých funkcionářů veliteli nebo náčelníkovi štábu nemá žádný význam, protože jde pouze o nezásadní změnu forem a nikoliv vlastního obsahu. Rovněž je potřeba jednou již zaregistrovat, že v dnešních štábech je de facto uzákoněna dvojí podřízenost prakticky všech funkcionářů a to jak veliteli, tak náčelníkovi štábu. Je to zvlášť markantní u funkcionářů první skupiny, ale lze to snadno postřehnout i u funkcionářů skupiny druhé (kde z citovaných ustanovení předpisů vyplývá, že náčelník štábu je mnohdy jenom předavatelem řídicí informace velitele) a dokonce je zcela běžné, že velitel si dává přednášet informace i od ženijního náčelníka např. při plánování přechodu vodního toku nebo od chemického náčelníka v případě, že nepřítel použije hromadného nebo skupinového pozemního nebo chemického úderu.

K ZÁKLADNÍM POJMŮM VŠEVOJSKOVÉ TAKTIKY

V současné době vystupuje stále více do popředí otázka *jednoznačnosti* používaného pojmového aparátu ve vševojskové taktice, jakožto základního předpokladu při formalizaci taktických úloh. Z vlastní praxe znám, jak často narážíme na *víceznačné* pojmy, které nejsou přesně definovány. Např. „poměr sil“ je sice obecně používán v teorii i v praxi zcela samozřejmě, aniž by byl definován a pak také zdůvodněn potřebný poměr sil např. pro útok nebo obranu apod. Dokonce Vojenský terminologický slovník Vševojsk-52-1, vydaný v r. 1966 tento pojem vůbec neuvádí. A tak bychom mohli pokračovat v dalších pojmech.

Nejprve k samotnému vědnímu oboru — vševojskové taktice (dále jen *taktika*). Taktika splňuje všechny základní předpoklady, kladené na vědu, neboť

- má svůj předmět,
- má specifické metody zkoumání,
- její poznatky jsou použitelné v praxi,
- své poznatky třídí na základě zákonitostí vědecké logiky,
- metodologickým základem je marxistická filosofie,
- je otevřeným systémem.

Taktika je věda, která zkoumá zákonitosti bojové činnosti. Rozpracovává obsah, cíle, zásady, formy, metody a prostředky bojové činnosti. Taktika — je teorie, věda o bojové činnosti. Bojová činnost je společenský jev, je tedy praxí taktiky. Podle mého názoru nelze dělit taktiku na obecnou a aplikovanou, jak uvedl ve svém článku pplk. Ing. Muroň (VM č. 2). Veškerá vědecká činnost musí být zaměřena k využití v praxi. Jen tehdy se stává hybnou silou vývoje. Zcela správná je snaha poznat podstatu základních jevů v boji. To by ovšem nemělo znamenat kategorické oddělení tzv. obecné a aplikované problematiky. Obojí je jednotné. Např. stanovení zásad (principů) boje vychází zcela zákonitě z dosavadního vývoje bojové techniky apod. a naopak. Zavedení ZHN do výzbroje si vyžádalo vypracování zcela nových zásad vedení bojové činnosti. Jestliže dříve (ještě do nedávné doby) převládalo ve vývoji taktiky empirické

a popisné stadium, stavící své závěry převážně jen na vyhodnocování praktických zkušeností a jejich popisu, pak poslední doba je charakterizována snahou o *kauzální* pojetí taktiky, tj. o hledání příčin a souvislostí jevů, ve vysvětlování *podstaty* jevů. Teprve toto pojetí ji zcela oprávněně řadí mezi vědy.

Je nepochopitelné, že v oblasti shromažďování a vyhodnocování faktů v boji máme dnes ještě velké mezery i v materiálech lehce dostupných. Např. při výcviku v naší armádě proběhne každý rok mnoho ostrých bojových střel z tanků, děl apod. Víme sice jak daný útvar splnil své úkoly podle jeho hodnocení, ale přitom nesledujeme např. procento zásahů na udržité dálky v různých situacích atd. Přesto právě tyto údaje by mohly být statisticky vyhodnoceny a mohly by přispět k definici poměru sil, ke stanovení požadavků na konstrukci nových zbraní, k optimálnímu využití dané zbraně a jednotky apod.

Úplně jinak stojí otázka „co učít na vysoké vojenské škole“? To je podle mého názoru ovšem věc ne vědního oboru (taktiky), ale speciální pedagogické disciplíny — metodiky taktiky. Vybudovat tuto metodiku, to je v dnešní době přední, závažný úkol vědeckých pedagogických pracovníků vojenských vysokých škol, zvláště v souvislosti s novým modelem školy. Touto problematikou se zčásti (jen v otázce výběru, obsahu učiva) velmi podnětně zabývá pplk. Ing. Muroň.

PŘEDMĚTEM TAKTIKY JE BOJOVÁ ČINNOST

Hlavním cílem taktiky je odhalení zákonitostí bojové činnosti, tj. její podstaty, odhalení příčinné vazby jevů a na základě toho stanovení zásad, metod, forem, prostředků boje a jejich účelné organizační členění. Vzhledem k tomu, že bojová činnost je dvoustranná záležitost, je nutné sledovat vývoj taktiky v armádách pravděpodobného nepřítele, vyhodnocovat jeho názory a využívat jich.

Úkoly taktiky:

1. zkoumá podstatu boje a vliv jednotlivých faktorů
2. zkoumá organizační a zbraňové systémy a jejich vliv na vedení bojové činnosti
3. zkoumá obecné zásady řízení bojové činnosti
4. zkoumá formy, metody přípravy a vedení bojové činnosti
5. přijaté závěry verifikuje v praxi a na základě toho zpracovává nové bojové řády (nebo je upravuje)
6. stanovuje požadavky na nové zbraně, techniku apod.
7. udržuje těsný kontakt s ostatními vědami (studuje možnosti využití vynálezů, závěrů a metodických postupů ve vojenské teorii a praxi)
8. studuje a vyhodnocuje taktiku pravděpodobného nepřítele

Boj (podle Vševojsk-52-1) je „cílevědomá činnost vojáků, jejímž cílem je fyzicky zlikvidovat nepřítele a zbavit ho schopnosti k odporu. Je jediným prostředkem k dosažení vítězství.“

Bojová činnost podle stejného předpisu je „souhrn veškeré činnosti vojsk, směřující k dosažení vítězství nad nepřítelem v boji“.

S formulací bojová činnost plně souhlasím, neboť v tomto znění je nadřazena pojmu boj. Součástí bojové činnosti je tedy také např. týlové zabezpečení apod.

Boj podle mého názoru je taková část bojové činnosti vojsk, při které bojující vojska působí na sebe bezprostředně konkrétními prostředky ničení. Boj

je vyvrcholením bojové činnosti. Ve svých důsledcích rozhoduje o vítězství nebo porážce. Avšak teprve veškerá bojová činnost směřuje k zabezpečení vítězství v boji. Bojová činnost je vedena lidmi a bojovou technikou v prostoru a v čase. To odráží složité vztahy těchto faktorů jako nositelů podstaty boje.

Pro bojovou činnost je třeba stanovit:

- a) *zásady* — iniciativy a aktivity, překvapení, součinnosti, nepřetržitosti, všestranného zabezpečení atd.
- b) *formy (druhy)* — útok, obrana a jejich způsoby zahájení, rozmístění mimo boj
- c) *metody* — vedení útoku, vedení obrany apod.
- d) *prostředky* — zbraňové a organizační systémy

Všechny tyto aspekty je třeba posuzovat a vyhodnocovat v jednotě, v celistvosti. Např. uplatnění zásady iniciativy a aktivity bude rozdílné nejen v útoku a v obraně, ale bude záviset zvláště na konkrétních organizačních systémech apod. Naopak právě zbraňové a organizační systémy podmiňují metody vedení bojové činnosti a i tak působí na vznik nových zásad nebo je kvalitativně mění.

PODSTATOU BOJE JE NIČENÍ PROTIVNÍKA NEBO ZLOMENÍ JEHO ODPORU

Ničení (podle Vševojsk-52-1) „je druh palebné činnosti, jejímž cílem je způsobit nepříteli takové ztráty, aby úplně pozbyl své bojeschopnosti. Je to též činnost, jejímž účelem je zničit nebo poškodit důležité objekty nebo zařízení“.

Podle mého názoru bude vhodné tento pojem poněkud rozšířit. Ničení chápou jako pojem vyjadřující ničení jako výsledek bojové činnosti, bez ohledu na prostředky, kterými bylo dosaženo. Kromě toho bude vhodné ponechat i výraz ničení v užším slova smyslu, kdy chceme vyjádřit čím bylo ničení dosaženo. V tomto případě je třeba uvést vždy např. ničení jadernými údery, dělostřeleckou palbou, letectvem apod.

Ničení je tedy výsledek takové činnosti, která způsobí nepříteli takové ztráty, aby pozbyl své bojeschopnosti. Rozsah potřebného (účelného) ničení nebude zpravidla totální, ale proměnný podle dané situace a bude určován v dialektické jednotě s jinými prostředky působení na nepříteli (např. prostředky morálního působení). Ztrátu bojeschopnosti lze v podstatě dosáhnout ničením:

- a) lidského faktoru (živé síly)
- b) materiálního faktoru (bojové techniky)
- c) kombinací (obou)

Úspěchu v boji lze dosáhnout i znemožněním použití sil a prostředků včas a v potřebném prostoru, což ovšem v důsledku znamená, že v daném prostoru a čase *nemohlo* proběhnout potřebné ničení. Na druhé straně to ukazuje na význam zatarasování a manévru. Nejdůležitější je lidský faktor. Jeho vyřazením pozbývá technika svůj význam. Vzhledem k podstatně vyšší zranitelnosti živé síly než techniky postavila taktika např. zásadu „obrněnosti vojsk“, jejíž realizace možnost vyřazení živé síly značně ztížila. Ničení lze dosáhnout:

- a) u živé síly — fyzickou likvidací — palbou příp. zatarasou
- psychicky — palbou (stressové situace), morálním působením

- b) u bojové techniky — fyzickou likvidací — palbou a zátarasy
— vyřazením (poškozením) důležité části, která zne-
možňuje využití — palbou

V boji používáme oba druhy ničení. Úspěchu v boji zpravidla dosáhneme kombinovaným ničením živé síly a bojové techniky. *Míra ničení* by se mohla stát jednou z rozhodujících otázek určujících kvalitu jednotlivé zbraně, zbraňového a organizačního systému, metod a způsobů vedení bojové činnosti. Jako základní faktory by mohla napomoci definovat poměr sil. Míru ničení bych nazval kvantitativním poměrným vyjádřením jednotlivých zbraní, zbraňových a organizačních systémů z hlediska ničení. Základem jejího určení může sloužit práce s. pplk. Šnobl o poměru sil.

Jak vyplývá z předešlého je nejdůležitějším prostředkem ničení *palba*. Tato kategorie zásadně rozhoduje o výsledku boje. Palba (podle Vševojsk-52-1) je střelba, při níž se plní určitý bojový (taktický) úkol, tj. při níž se střelami umlčuje určitý cíl nebo ničí. Další vysvětlení v předpisu ukazuje spíše na střeleckou stránku problému.

Podle mého názoru je třeba pojem palba chápat v širších souvislostech jako skutečně taktický pojem. Nelze redukovat palbu *jen* na střelbu za účelem splnění taktického cíle. Pod pojem palba bych tedy zařadil veškerou ničivou činnost (nejen střelbu) v boji: tj. údery ZHN (nezávisle na nosiči), palbu dělostřelectva, kulometnou palbu, atd.

Palba je vedena různými zbraněmi, obvykle uskupených v různých zbraňových a organizačních systémech. Stanovení požadavků na kvalitu těchto zbraní, jejich různorodost, organizační členění a určení optimálního využití těchto komplexů v boji je jedním ze základních problémů taktiky.

Bojová činnost je vedena v trojdimenzálním prostoru v určitém definovaném čase. Proto neoddelitelnou součástí palby je *pohyb*. V taktice nám nejde jen o pouhý fyzikální popis pohybu jako pohybu hmotného bodu. Jde nám o pohyb zbraní, zbraňových a organizačních systémů, který má jasný, předem stanovený účel, jehož naplnění lze dosáhnout jen v úzké spojitosti obsahu a formy pohybu. *Jde tedy o manévry*.

Vševojsk-52-1 uvádí, že „manévr je organizované přemístění sil a prostředků v průběhu boje, jehož účelem je vytvořit nejvýhodnější uskupení vlastních sil a prostředků a uvést je vzhledem k nepříteli do časové a prostorové situace pro dosažení rozhodného úspěchu. Může se též provádět manévr materiálem, palbou, zátarasy, dílenskými prostředky apod.“

Jsem toho názoru, že danou definici bude vhodné upravit. Při definici manévru vycházím z těchto zásad:

a) podstatou boje je ničení a hlavním prostředkem ničení je palba. To vyžaduje, aby palba byla vedena do potřebného prostoru a včas.

b) K zabezpečení palby je nutný i manévr zabezpečovacích prostředků (týlových, dílenských apod.).

c) Cílem manévru je vytvořit v daném prostoru a čase převahu *palby*, aby byl dosažen očekávaný výsledek boje. Přitom některé zbraně, zbraňové systémy (v daném prostoru a čase) dovolují jen manévr palbou (tj. přenosem palby) a jiné vzhledem ke své konstrukci a organizačnímu členění potřebují přemístit, aby *mohly vést palbu*. V taktickém rámci platí zásada využití obou těchto možností.

d) Vzhledem k pojetí bojové činnosti nelze pak vztahovat pojem manévru jen na ... přemístění sil a prostředků v průběhu boje, ale tímto pojmem lze vyjádřit i manévru k zaujetí bojové sestavy apod.

e) Manévru má různé formy, které blíže specifikují danou činnost. Pak mluvíme o obchvatu, obejití, přeskupení, vystřídání apod.

Z uvedeného vyplývá, že manévru je organizované přemístění palby, sil a prostředků za účelem dosažení účelného ničení nepřítele v daném prostoru a čase. Vyjadřuje organizované přenesení úsilí. Cílem manévru je dosažení rozhodného úspěchu v boji. To ale znamená, že „umění“ tvořit a využívat manévru je jedním z důležitých úkolů taktiky. Bude nutné odhalit zákonitosti manévru a specifikovat je. Protože takto pojatý manévru je vyjádřen i v rozhodnutí velitele, musí být i ve středu zájmu při tvorbě rozhodnutí.

- a) při tvorbě rozhodnutí (při ujasnění úkolů a zhodnocení situace) ... plán manévru
- b) při rekognoskaci a organizaci součinnosti ... upřesnění plánu a součinnosti
- c) v průběhu bojové činnosti ... upřesňování manévru podle situace a jeho průběhu.

Rozhodnutí velitele je také rozhodnutím o manévru (příčemž podkladem musí být poměr sil). Rozhodnutí jako celek vyjadřuje jak, čím, kde a kdy zničit nepřítele. Součástí ničení je i manévru, který nositele palby usměrňuje v prostoru a čase.

Často se v našem vojenském jazyce používá pojem *úder*. Podle Vševojsk-52-1 „úder je rozhodná bojová činnost vojsk na určitém směru zaměřená k zničení protistojícího nepřítele a jeho bojové techniky“. V druhé části se udává, že úderem se také rozumí mohutná činnost raketového vojska, dělostřelectva a leteckého ... v tom případě podle vojska, které úder provedlo rozlišujeme raketový, letecký nebo dělostřelecký, podle druhu náplně jaderný úder, úder raketami (pumami) s chemickou náplní apod.“.

Úder (podle gen. Rezničenka) je v podstatě spojení palby a pohybu tankových a motostřeleckých jednotek a útvarů s cílem dokončit rozdrčení nepřítele bezprostředním bojem (tj. bojem zblízka). Vyjadřuje rozhodnou a nepřetržitou zteč (protizteč) a rychlé pronikání vojsk na bojištích. Základním prostředkem je palba vysoké hustoty za pohybu a z krátkých zastávek (kulometů, kanónů a ručních zbraní), tedy těch, co jsou přímo účastní v boji.

Jinými slovy síla úderu = síla palby (základ) a pohybu. Ovšem formulace uváděné v rozhodnutí velitelů jako ... s hlavním úderem na směru ... vyjadřují též určitou prioritu, přednost před bojovou činností na jiném směru. V tomto smyslu znamená úder nejen pro vševojskového velitele, ale i pro druhý vojsk soustředění sil a prostředků na směr hlavního úderu ... čili je vyjádřením *úsilí*.

Z předešlého vyplývá, že *úder* je specifický manévru těsně spojený s palbou uskutečňovaný vševojskovými jednotkami s cílem zakončit rozdrčení nepřítele bezprostředním bojem a ovládnout důležité prostory (objekty). Vyjadřuje úsilí. Úder je podporován všemi druhy vojsk.

Plukovník Michal Kodrýš, CSc.,
podplukovník Ing. Alois Kadeřábek, CSc.,
podplukovník Jan Pechánek

STATISTICKÉ ZKOUMÁNÍ INFORMAČNÍCH PROCESŮ

Se statistikou, jakožto společenskou vědou, se stále více setkáváme v souvislosti s řešením otázek racionalizace a se zaváděním metod vědeckého řízení.

Také ve vojenství vznikly naléhavé požadavky na využití statistiky v souvislosti s řešením otázek velení. I když již dříve statistika zasahovala v určité podobě do vojenství, teprve při výzkumu vojenských informačních procesů se plně prosazují požadavky na nezbytnost jejího širokého využití a zavádění.

O nutnosti zkoumání informačních procesů s využitím statistiky se ve vojenském odborném tisku zmiňují různí autoři již od r. 1954 a i dnes poukazují na to, „že bez exaktního postihu informačního toku ve vojenských informačních systémech s využitím statistických metod, nelze správně a přesně vyhodnotit tyto systémy“. Protože nutnost statistického zkoumání ve vojenských informačních procesech je zřejmá, zaměříme se na praktické otázky statistického zkoumání ve vojenských informačních systémech.

S. generálmajor Ing. J. Knotek se ve Vojenské mysli č. 2/1968 zmiňuje o tom, že popis činností na MNO je třeba brát „cestou zdola nahoru“. Plně se ztotožňujeme s tímto názorem a domníváme se, že tuto „cestu“ by bylo účelné aplikovat i při popisu činnosti vojenských informačních systémů různých velitelských stupňů. Avšak co se týče statistiky, máme za to, že statistické zkoumání by mělo jít na všech velitelských stupních současně a permanentně, při každé příležitosti. Nedostatek potřebných statistických údajů je zaviněn právě tím, že statistické zkoumání probíhá dosud jen nárazově a podle volného výběru na různých stupních velení bez potřebného centrálního řízení celé akce. A při-

tom exaktnost dosažených výsledků je přímo závislá na opakovaných statistických zjišťováních, na stejných stupních velení a pokud možno i za stejných operačně taktických podmínek. Jedno dílčí statistické zjišťování může dát jen dílčí výsledky a nemůže být podkladem pro seriózní vyhodnocení toho kterého vojenského informačního systému. Přitom tyto systémy by měly být vyhodnoceny postupně „cestou zdola nahoru“ již z toho důvodu, že pro posouzení systémů vyššího řádu je zapotřebí daleko více opakovaných statistických zjišťování než kupř. na stupni jednotlivce — družstvo — četa — rota.

Se zvyšováním řádu systému — stupně velení, u kterého statistické zkoumání probíhá, se zvětšují i obtíže, které vyplývají ze samotného charakteru systému. Informační systémy vyššího řádu se od předcházejících systémů liší nejen kvantitativně — množstvím orgánů a součástí, ale i kvalitativně — jinou, daleko vyšší úrovní organizace, jinými, daleko složitějšími vzájemnými funkčními vazbami mezi jednotlivými součástmi a orgány systému.

Z kybernetického hlediska jde o rozsáhlé, složité a dynamické systémy jak co do počtu podsystémů, tak co do počtu a množství plněných funkcí. V takových systémech se setkáváme se zpětnými vazbami mezi jednotlivými částmi systému. Nepravidelné, tzn. statistické rozdělení přicházejících vnějších podnětů (vstupů) co do času neumožňuje přesně předpovídat zatížení systému. Oproti jiným systémům musí vojenský informační systém plnit svoji funkci i při neúplných informacích a v situacích, kdy mohou být některé z jeho podsystémů vyřazeny, čímž vystupuje do popředí nezbytnost tvůrčí činnosti člověka za neobvykle vysoké dynamiky probíhajících procesů, která nemá podoby v jiných informačních systémech nevojenského charakteru.

Statistika má tedy zkoumat kvantitativní stránky vojenských informačních jevů v nerozlučné spojitosti s jejich kvalitativní stránkou a kvantitativně je vyjádřit v konkrétních podmínkách místa a času.

Jestliže tedy statistika je jedním z prostředků, který pomáhá k hlubšímu poznání funkce systému, pak předmětem jejího zkoumání musí být kvantitativně zachytit (zjišťovat), zpracovat a vyhodnotit *informace o stavu a činnosti systému*. Protože ale systém je v určitém prostředí a v určitém čase, je nutné, aby statistika přiřazovala k informacím o stavu a činnosti systému ještě *informace o prostoru a čase*.

Pro potřebu statistického zkoumání ve vojenském informačním systému je tedy nutné stanovit, jakými informacemi je vyjádřen stav a činnost tohoto systému v prostoru a čase a jaké tedy informace je třeba konkrétně statisticky podchytit, zpracovat a vyhodnotit.

Dále budeme pod pojmem *informace rozumět vždy údaje o stavu a činnosti objektivní reality (zkoumaného systému) probíhajících v určitém prostoru a čase*.

Tyto údaje (informace) o stavu, prostoru, činnosti a čase jsou zpravidla vždy spolu a je ideální, když jsou spolu všechny. Potom se ve vojenském informačním systému jedná zpravidla o úplnou informaci. Ovšem stupeň úplnosti informace je různý podle konkrétní situace.

Pro úplnost výkladu se zmíníme krátce o tom, co pod pojmy informace o stavu, činnosti, prostoru a čase rozumíme:

Informace o stavu jsou slovní, písemná, grafická a jiná vyjádření (popisy) zkoumané objektivní reality [vojenského informačního systému]. Jsou to např. název a organizační struktura jednotky, počet podřízených jednotek, počet osob, techniky, materiálu všeho druhu apod., ale i morální stav jednotky, zdra-

votnická situace, materiální stav, stupeň bojeschopnosti, zabezpečení všeho druhu, vybavení atd.

Informace o činnosti jsou opět slovní, písemná, grafická a jiná vyjádření toho, co zkoumaná objektivní realita (voj. inf. systém) dělá, jakou právě vyvíjí činnost (např. odpočívá, pochoduje, bojuje, útočí, brání se, přesunuje se, odmožuje se apod.).

Informace o prostoru vyjadřují kde, v kterém místě, činnost probíhá (např. zasedání, přední okraj, apod.).

Informace o čase jsou konkrétní časové údaje, které udávají, kdy zkoumaná činnost systému probíhá.

Víme-li, jakými informacemi je vyjádřen stav a činnost systému v prostoru a čase, ještě stanovíme jakých poznatků při hodnocení vojenského informačního systému má být dosaženo. Teprve potom jsou dány všechny předpoklady k úspěšnému statistickému zkoumání.

Cílem výzkumu vojenských informačních systémů může být kupř. získání těchto poznatků:

- zda příslušná složka (systém, podsystém) přijímá, zpracovává a vydává jen nezbytně nutné informace, zda není zatěžována informacemi, které nepotřebuje, zda je s to všechny přijaté informace zpracovat, nebo včas informace vydat, či jestli jí některé informace, které potřebuje k plnění své funkce, nechybí;

- zda dostává informace včas, vznikají-li někde ztráty při předávání informace a kde;

- zda jednotlivé činnosti při zpracování informací na sebe logicky navazují;
- které probíhající činnosti při předávání a zpracování informací trvají nejdelší (neúměrně dlouho) a proč;

- jaký je podíl lidí a materiálních prostředků na zpracování a předávání informací;

- kteří funkcionáři (osoby) a v které době jsou nejvíce (nejméně) zatíženi a jak jsou využity jednotlivé přístroje a zařízení;

- zda některé manuální činnosti je možné mechanizovat a nebo automatizovat apod.

Nechala by se vyjmenovat jistě celá řada dalších hledisek, která by mohla být vyhodnocována, ale to není cílem našeho článku.

Uvedený obsah a cíl výzkumu a vytyčená hlediska musíme jasně formulovat jaký objekt a jaká činnost máme zkoumat a čeho máme výzkumem dosáhnout. Tím je dán základní předpoklad pro stanovení dalšího postupu práce a co má ke splnění vytyčeného cíle zjistit, zpracovat a vyhodnotit statistika.

Náplní informačního procesu je získávání, shromažďování, třídění, zpracování (transformace), vydávání a ukládání do paměti jednotlivých informací nebo celých informačních souborů. Dříve tedy, než statistika může zahájit práci, je třeba ještě stanovit optimální rozsah a strukturu jednotlivých informací a informačních souborů (z hlediska potřeb statistiky) a ujasnit si druh a formy uskutečňovaných transformací.

Předchází-li vyhodnocení zkoumaného informačního systému modelování skutečného informačního procesu probíhajícího v daném systému na cvičení, je nutné předem zpracovat určitou *úcelovou klasifikaci informací* s vysoce agregovaným, obecným a zjednodušeným informačním obsahem (tzv. *metainformace*). Jen tak jsou zatím možné jednotné záznamy a pozdější vyhledávání, porovnávání

vání a vyhodnocení z hlediska obecné statistiky. Co se týče transformací, je účelné před započítím cvičení zpracovat podle plánu cvičení algoritmus činnosti zkoumaných podsystémů, čímž budeme mít představu o možném reper toáru činností (transformací), které mohou na cvičení proběhnout.

Je-li cílem hodnocení určitých systémů, kromě informačních procesů, i jejich celková činnost a chování, je nutné kromě statistického zkoumání informačních procesů přidat i časový snímek práce systému (podsystému).

STATISTICKÉ ZKOUMÁNÍ INFORMAČNÍCH PROCESŮ VE VOJENSKÝCH SYSTÉMECH

Stejně tak jako při statistickém zkoumání hromadných společenských jevů probíhá statistické zkoumání vojenských informačních procesů podle řádně promyšleného plánu, který musí vycházet z účelu celého zkoumání.

Je-li znám předmět statistického zkoumání, je třeba ještě přesně vymezit statistické jednotky a určit statistické znaky, které chceme zkoumat.

Za statistickou jednotku pokládáme v našem případě základní informační prvek, na který budeme informační proces rozkládat. Pojem statistické jednotky je relativní a za statistickou jednotku nemusíme vždy pokládat až ten nejmenší prvek. Se zřetelem na hierarchii zkoumaných vojenských informačních systémů a na účel zjišťování a tím i nutné zjednodušení, může být určitá jednotlivá informace v jednom zjišťování statistickou jednotkou, v jiném zjišťování může souhrn těchto elementárních informací tvořit jednotku vyššího řádu atd. Při vymezení statistické jednotky se hlavně požaduje, aby o každé jednotce bylo možné získat potřebné údaje a aby jednotky byly z hlediska používaných klasifikačních znaků stejnorodé.

Souhrn statistických jednotek určitého druhu nazýváme *statistickým souborem*. V daném případě se bude jednat o informační soubory nebo o informační zprávy.

Statistické jednotky, které tvoří určitý soubor, mají řadu různých vlastností, které při statistickém zkoumání charakterizujeme *statistickými znaky*. Při statistickém zkoumání informačních procesů můžeme za statistické znaky (podle účelu celého zkoumání) pokládat:

- informační obsah;
- formu;
- místo výskytu (zkoumané místo);
- vstup, výstup nebo paměť;
- způsob předání;
- pilnost informace;
- adresáta;
- posledního odesílatele;
- původní zdroj informace a
- čas.

Podle účelu a cíle zkoumání informačního procesu mohou být některé z uvedených statistických znaků vypuštěny nebo další doplněny.

Další součástí plánu statistického zkoumání je *stanovení postupu a prostředků*, kterými získáme potřebné statistické údaje, vytyčení ukazatelů a stanovení způsobu a formy, kterými sdělíme výsledky statistické práce.

V celku je možné každé statistické zkoumání rozdělit do čtyř etap, které jsou plánem statistického zkoumání spojeny v účelně skloubený celek.

Počáteční etapou statistického zkoumání je *statistické zjišťování (nebo též statistické šetření)*, které spočívá v plánovitém získávání a zaznamenávání statistických údajů a v ověření jejich správnosti a věrohodnosti.

V *etapě statistického zpracování* třídíme statistické údaje a zpracováváme v souhrnné charakteristice nebo statistické ukazatele ve formě statistických souhrnů, přehledů, tabulek a grafů.

Prvé dvě etapy statistického zkoumání jsou předpokladem pro vědecké zhodnocení a k vypracování závěrů v souhlase s cílem statistického zkoumání *v etapě statistického rozboru*:

A konečně v poslední etapě — *v etapě sdělování statistických výsledků*, sdělujeme výsledky a závěry statistického zkoumání a předáváme je ke konečnému rozboru.

V plánu statistického zkoumání je třeba na závěr uvést požadavky na počet a kvalifikaci osob, které se zúčastní statistického zkoumání, materiální zabezpečení a zvláště stanovit, zda pro účely statistického rozboru budou údaje získané při statistickém zjišťování dostačující, či zda je nutné je doplnit výsledky z jiných statistických zkoumání, teoretických rozborů apod.

Dosavadní praxe zkoumání informačních procesů ve vojenských informačních systémech se převážně omezuje na teoretické vyjmenování údajů, které je třeba při statistickém zkoumání získat, nebo se zpravidla zabývá jen první etapou statistického zkoumání — statistickým zjišťováním. Při statistickém zjišťování přímo na cvičeních na různých velitelských stupních bylo však pracovní úsilí zaměřeno více méně na osnínkování práce velitelů a štábů a poměrně malých výsledků bylo dosaženo při zkoumání a sledování informačního toku.

Proto se dále zaměříme na praktické vysvětlení celého procesu statistického zkoumání tak, aby si velitelé a štáby mohli sami organizovat nezávislé statistické zkoumání podle svých vlastních potřeb, případně podle potřeb vědeckého zkoumání informačních procesů v rámci celé armády. Přitom chceme upozornit, že statistické šetření není využitelné a potřebné jenom při cvičeních, ale také pro mírovou potřebu zejména vyšších štábů.

STATISTICKÉ ZJIŠŤOVÁNÍ VOJENSKÝCH INFORMAČNÍCH PROCESŮ

Statistické zjišťování je nezbytným předpokladem k tomu, abychom postihly současný stav informačních procesů zkoumaných informačních systémů. Umožňuje poznat jejich slabá místa a vytvářet tak nezbytné předpoklady k jejich racionalizaci a také ke konstrukci nových, moderních a daleko efektivnějších systémů.

Statistické zjišťování organizujeme na velitelsko-štabních cvičeních a na cvičeních s vojsky u velitelů a štábů různých stupňů velení a druhu, podle povahy zkoumaných informačních systémů (podsystemů). Určující je vojenské odborné vyhodnocení z hlediska požadavků vojenského umění na velení. Těmto požadavkům musí být podřízen výběr objektu, zkoumaná činnost, jakož i obsah a forma statistického zjišťování.

Pro potřeby analýzy a vyhodnocení informačních procesů ve zkoumaných informačních systémech (podsystemech) musí probíhat statistické zjišťování tak, abychom získali kvantitativní údaje týkající se *hlavních parametrů informačních procesů a to zejména:*

1. Kvantitativní údaje o obsahové stránce informačních procesů v jednotlivých podsystémech a v celém systému s přihlédnutím ke klasifikačnímu dělení vojenských informací podle obsahu informace.

2. Údaje o počtech vstupních, výstupních a paměťových informací.

3. Údaje o formě, způsobu zpracování, přenosu, utajení, transformací a uchování informací.

4. Údaje o počtech osob a technických prostředků, které se podílejí na informačních procesech v jednotlivých podsystémech.

5. Časové údaje o průběhu předávání a transformování jednotlivých informací a informačních souborů.

6. Údaje o úplnosti, nadbytečnosti a věrohodnosti informačních souborů, lze-li vůbec tyto údaje při vlastním statistickém zjišťování objektivně stanovit. V opačném případě je získání těchto údajů předmětem etapy statistického rozboru nebo předmětem rozboru v rámci celkového zhodnocení systému.

Statistické zjišťování organizujeme buď na předem vybraných cvičeních nebo permanentně na všech cvičeních, která spadají do údobí statistického zkoumání a svým rozsahem a obsahem odpovídají cílům daným plánem statistického zkoumání.

Statistické údaje zjišťujeme v průběhu celého cvičení nebo v jeho jednotlivých údobích, s důrazem na vybrané operačně taktické situace, v celém systému nebo v jednotlivých částech (ve vybraných podsystémech). Zjišťují je buď speciálně vycvičení měřiči (důstojníci nebo poddůstojníci — podle velikosti a důležitosti velitelského stupně zkoumaného informačního podsystému), nebo při nedostatku lidí důstojníci zařazení ve štábech cvičících jednotek a rozhodčí. Je samozřejmé, že využívání osob zařazených ve cvičných štábech k statistickému zjišťování nepřinese vždy optimální výsledky, ale v některých případech jiné možnosti není. Při statistickém zjišťování údajů můžeme využít též obsluh spojovacích uzlů a jednotlivých pojítek.

Kromě toho můžeme statistické údaje zjišťovat i z dokumentace dřívějších cvičení.

Výsledky zjišťování zapisujeme do speciálních formulářů, které máme k tomuto účelu předem připraveny.

K tomuto účelu můžeme použít *statistického výkazu*, jehož vzor uvádíme v příloze 1.

Tento statistický výkaz je zpracován ve formě knihy a kromě formuláře, do kterého se zapisují zjištěné statistické údaje, obsahuje i formulář pro zápis základních údajů týkajících se statistického zjištění, výchozí údaje o zkoumaném podsystému a pokyny pro vyplňování statistického výkazu se zřetelem na jednotlivé statistické znaky a jejich význam pomocí jednotných symbolů a kódů.

K lepšímu pochopení, jak máme statistický výkaz vyplňovat, je dobré uvést možný příklad ve formě vzorového formuláře.

Se zřetelem na variabilitu a složitost informačních procesů ve vojenských informačních systémech je účelné si připravit tzv. *statistický vzorek*.

Statistický vzorek je ve své podstatě jakýmsi zkušebním statistickým zjištěním, při kterém se ověřuje správnost a účelnost statistických výkazů, možnosti vyplňování formulářů s využitím symbolů a kódů, možnosti sledování a zaznamenávání časových údajů, podchycení všech požadovaných statistických údajů apod.

Statistický vzorek pořídíme na vybraném cvičení před plánovaným statistickým zjišťováním tak, aby do zahájení vlastního zjišťování byl čas na opravy a úpravy ve statistických výkazech, případně čas na tisk nebo dotisk nových formulářů.

Podle konkrétních podmínek cvičení, na kterých probíhá statistické zjišťování, vydáme organizační směrnice, které musí být v souladu s průběhem cvičení.

Organizační směrnice pro statistické zjišťování mohou obsahovat:

1. Cíl statistického zjišťování.
2. Předmět statistického zjišťování.
3. Způsob statistického zjišťování včetně statistických formulářů.
4. Organizaci statistického zjišťování (určení vedoucího, rozdělení osob, dopravních prostředků a měřicí a záznamové techniky).
5. Časové údaje (odjezd na cvičení, zahájení a ukončení statistického zjišťování, lhůty pro předložení zpracovaných statistických formulářů apod.).
6. Plán provedení cvičení.
7. Kontrola v průběhu zjišťování.
8. Způsob předkládání hlášení měřicími skupinami v průběhu cvičení.
9. Materiálně technické zabezpečení a organizační pokyny.
10. Pokyny k zabezpečení instruktáže před cvičením.

Před odjezdem na cvičení připravíme *instruktáž účastníků statistického zjišťování*, na kterém je třeba

- zopakovat a ověřit zařazení jednotlivých osob, technických a dopravních prostředků na cvičení;
- přezkoušet teoretickou připravenost účastníků zjišťování a funkci technických prostředků;
- prověřit schopnost zaznamenávat statistické údaje do jednotlivých formulářů a obsluhovat přidělené technické prostředky;
- probrat plán provedení cvičení a zvláště vyzvednout jednotlivá údobí (popř. i situace), která jsou z hlediska plánovaného zjišťování nejdůležitější;
- dát pokyny ke statistické kontrole po skončení statistického zjišťování a určit dobu a místo odevzdání vyplněných statistických výkazů;
- zopakovat údaje z organizačních směrnic.

Po skončení instruktáže si účastníci opraví a doplní své plány činnosti na cvičení a předloží je vedoucímu statistického zjišťování ke schválení.

K dosažení zdárného průběhu statistického zjišťování organizujeme řídící a kontrolní středisko, které sleduje a vyhodnocuje průběh a výsledky zjišťování, dává měřicím a měřícím skupinám podle potřeby upřesňující pokyny, zasahuje v případě nesprávného zápisu do statistických výkazů a pomáhá tak, aby bylo dosaženo co nejhodnotnějších a neúplnějších výsledků.

Po skončeném úkolu proběhne statistická kontrola.

Cílem formální a obsahové statistické kontroly je vyloučit úmyslné nebo neúmyslné chyby měřících orgánů, vymezit výjimečné a nahodilé procesy a prověřit, zda při měření byly dodrženy základní podmínky stanovené pro statistické zjišťování. Dále posoudíme úplnost statistických výkazů, jednotnost záznamů, jakož i správnost používání stanovených symbolů a kódů.

Formální kontrolu uskuteční přímo měřicí orgány. Celkovou kontrolu, před zahájením statistického třídění a zpracování, uskutečňují řídicí orgány jednotlivých měřicích skupin a nakonec odborníci té složky, která organizuje a řídí statistické zkoumání.

TŘÍDĚNÍ A ZPRACOVÁNÍ STATISTICKÝCH ÚDAJŮ

Třídění a zpracování statistických údajů probíhá různými formami a způsoby v závislosti na cílech, metodách a složitosti statistického zkoumání, které vyplývá z celkových požadavků na vyhodnocení zkoumaného informačního systému (podsystemu).

Při zpracování malého počtu statistických výkazů, nebo statistických výkazů s malým počtem sledovaných statistických znaků můžeme použít běžných forem početně logických operací a ručního třídění. V tomto případě jde o postupné třídění jednotlivých informací podle statistických znaků a jejich součty poznamenáváme do statistických souhrnů a přehledů.

Vzhledem k jednoduchosti operací spojených s tříděním nezakódováváme všechny statistické znaky, ale pouze informační obsah. Je to z toho důvodu, že zacházení s číselným kódem při třídění a zpracování je snadnější, než zacházení s metainformacemi. Avšak i v případě ručního zpracování volíme zpravidla takový způsob zakódování informačního obsahu, který by umožnil případně pozdější třídění a zpracování na děroštitkových strojích.

Klasifikace a kódování informací jsou natolik složité a rozsáhlé, že jsme nuceni je se zřetelem na rozsah článku vypustit.

V těch případech, kdy se jedná o větší množství různorodých statistických znaků, je nutné zakódovat všechny statistické údaje tak, aby bylo možné třídění a zpracování zjištěných hodnot ve strojně početních stanicích děroštitkového typu.

Pro třídění a zpracování velmi složitých údajů, kdy pro potřebu vyhodnocení systémů je nutné nalézt různé korelační vztahy, stanovit minimální, maximální a průměrné hodnoty apod., bude nesporně nutné třdit a zčásti nebo zcela i zpracovat statistické údaje na samočinných počítačích. V takovém případě je ještě celá práce ovlivněna takticko-technickými parametry počítače a možností programování jednotlivých úloh.

Třídění a zpracování statistických údajů při zkoumání složitých informačních systémů se podle cíle výzkumu uskutečňuje postupně od základních podsystémů [tj. takových, u kterých proběhlo statistické zjišťování jako u celku], ke složitějším — až se postupným slučováním dostaneme k systému jako celku. Členění na podsystémy není dáno potřebou statistického zkoumání, ale potřebou a požadavky na celkové vyhodnocení systému — statistického zkoumání se těmito požadavky musí přizpůsobit.

Ze stejných principů vycházíme i při praktickém třídění a zpracování statistických údajů. K tomuto účelu zpracujeme předem a na základě kritérií pro vyhodnocení systému příslušné *statistické souhrny a přehledy*, které mohou obsahovat

- rozdělení informací podle objektové a obsahové klasifikace,
- rozdělení informací na vstupní, výstupní a paměťové,
- rozdělení informací podle časových údajů na různá časová období,
- rozdělení informace podle vnějších a vnitřních vazeb mezi jednotlivými systémy a podsystémy,

- rozdělení informací podle formy a způsobu přenosu,
- počty osob a techniky v jednotlivých transformacích,
- obsah, formu a dobu trvání jednotlivých transformací,
- rozdělení informací k jednotlivým transformacím s vyjádřením časových ukazatelů.

Vzory možného zpracování těchto údajů uvádíme v přílohách 2 a 3.

Kromě statistických souhrnů a přehledů můžeme statistické údaje zpracovat ve formě dokumentačních záznamů, tj. do tabulek a grafů, textových sdělení o různé formě děrných štítků, nebo je uložit do paměťových prvků samočinných počítačů apod.

Takto zpracované statistické údaje můžeme využít k okamžitému jednorázovému hodnocení, nebo je uchováme pro potřeby tvorby statistických řad a průměrů z několika měření, případně pro porovnání s jinými naměřenými hodnotami.

STATISTICKÉ VYHODNOCENÍ (ROZBOR)

Při posuzování statistického vyhodnocování (rozboru) určitých procesů vycházíme ze základního principu, tj. že statistika nehodnotí a ani nemůže hodnotit správnost či nesprávnost procesů a jevů, které zjišťujeme, ale že musí dát celkový kvantitativní přehled o zkoumaném procesu se zřetelem na kritéria, která jsou vytyčena pro celkové vyhodnocení daného systému. Tato kritéria se při statistickém zkoumání odrážejí ve statistických znacích.

Tak např. statistika nemůže hodnotit zda obsah a počet informací, logika transformací, informační vazby, způsob utajení, či použití jednotlivých druhů pojítek nebo způsobu přenosu jsou správné či ne. Statistika však může a musí dát podklady pro takovéto vyhodnocení.

Při statistickém zkoumání informačních procesů ve vojenských informačních systémech můžeme zpravidla na základě statistického rozboru dodat pro konečné vyhodnocení systémů tyto podklady:

1. Z oblasti kvantitativního zjišťování informací

- kolik jednotlivých druhů informací přichází do zkoumaného systému (podsystemu) z vnějšího prostředí a od koho (od nadřízeného, podřízených, spolupůsobilých, případně od teritoriálních útvarů a zařízení) a kolik jednotlivých druhů informací do vnějšího prostředí odchází a ke komu,

- kolik a jakých informací celkem přichází a od koho na jednotlivé podsystemy zkoumaného systému (jednotlivá oddělení štábu, skupiny, druhy vojsk, týl, eventuálně až k jednotlivým pracovníkům podle rozsahu zkoumání) a kolik a jakých informací a ke komu od jednotlivých podsystemů odchází,

- jak jsou jednotlivé vstupní (výstupní) informace rozděleny podle druhu použitých pojítek (příp. způsobu přenosu),

- kolik je z celkového množství předávaných (přijatých a odeslaných) informací zašifrováno, zakódováno, jakou formou a kolik je jich předáno otevřeně,

- kolik informací je vyměněno uvnitř zkoumaného systému a uvnitř zkoumaných podsystemů.

Všechny tyto statistické údaje můžeme vyčíslit z příslušných statistických souhrnů, kde jsou jednotlivé údaje vyjádřeny buď v absolutních hodnotách nebo v procentech. Množství informací vyměňovaných mezi zkoumaným systémem a vnějším prostředím a množství informací vyměňovaných uvnitř systému

[mezi jednotlivými podsystemy] můžeme znázornit pomocí statistického souhrnu zpracovaného ve formě matice (viz přílohu 4).

2. Z oblasti statistického zjišťování informačního obsahu

— kolik z odeslaných [přijatých] informací se týká nepřítele, vlastních vojsk, situace, terénu nebo meteorologické situace,

— kolik z celkového počtu odeslaných [přijatých] informací má charakter hlášení, součinnostních informací, návrhů, pokynů, příspěvků, požadavků, rozhodnutí, nařízení nebo plánů,

— přitom informace o vlastních vojskách a o nepříteli můžeme ještě dále specifikovat na informace o zbraních ZHN, průzkumu, RVD, vševojskových jednotkách, tankových jednotkách, o prostředcích velení a spojení, týlu atd. A dále na informace týkající se stavu, rozmístění, činnosti a další předpokládané činnosti.

Obdobnou specifikaci můžeme uskutečnit i u informací týkajících se situace ZHN, terénu a meteorologické situace.

3. Z oblasti statistického zjišťování informací z časového hlediska

— kolik informací bylo odesláno [přijato] v jednotlivých etapách a důležitých momentech boje (operace) za den, za hodinu, ve dne, v noci atd.,

— minimální, maximální a průměrné doby potřebné na transformaci,

— kolik času je zapotřebí při předávání informací, na jejich zašifrování nebo zakódování a na práci na pojítkách (maximum, minimum, průměr a podíl z celkového času, který je k dispozici pro práci štábu),

— zatížení spojovací sítě v jednotlivých údobích boje (operace), průměrné počty informací předaných po pojítkách za hodinu, den, ve dne, v noci, apod.

Výsledky statistického rozboru můžeme zanezt do speciálních formulářů — souhrnů a grafů, které se v poslední fázi statistického zkoumání — v etapě sdělování statistických výsledků, spolu se všemi formuláři z etap statistického zkoumání a zpracování předají tomu orgánu, který celkově vyhodnocuje zkoumaný informační systém.

Předchází-li statistickému rozboru několik opakovaných statistických zjišťování, pak v etapě statistického rozboru porovnáme všechny získané statistické údaje a zpracujeme celkové souhrny a grafy.

Množství a druh statistických formulářů potřebných v etapě statistického rozboru se podle cílů celého zkoumání a potřeby mění. Proto jsme vybrali jen jeden z možných formulářů (viz přílohu 4).

Z Á V Ě R

Statistické zkoumání vojenských informačních procesů je nutné postupně přenést z oblasti teorie do praxe. K tomu účelu jsme se v článku pokusili dát čtenářům přehled o *možném* obsahu a způsobu statistického zkoumání informačních procesů ve vojenských informačních systémech (podsystemech) a v jednotlivých etapách tohoto zkoumání dát pak návod na *možné* praktické statistické zkoumání u vojsk a štábů.

Je samozřejmé, že podle stupně velení, u kterého má statistické zkoumání probíhat, a podle cílů, kterých chceme dosáhnout, je možné a přímo nutné upravit jak rozsah statistického zkoumání, tak i jednotlivé statistické formuláře, které jsme k článku přiložili jako *možné* doklady.

Po vyplnění TAJNÉ!**Sešit čís.:****Počet listů:**

STATISTICKÝ VÝKAZ
pro statistické zkoumání informačních procesů
v podsystémech

Název podsystému

Místo výskytu

Doba zjišťování: Astronomický čas – oddo

Operací čas – oddo

Jméno vedoucího týmu:

Jméno měřiče:

Kontroloval: dne

57 Vyhodnotil: dne

VÝCHOZÍ ÚDAJE

1. Skutečná organizace a vybavení podsystému:

Název	Osoby						Spojovací technika							
	důst. vyso- košk.	důst.	důst. zář.	prap.	podd. a voj. z. sl.	OZ	rdst.	rpř.	rozhl.	disp.	tlf.	VČ	dáln.	datčik
Počet														

Název	Orgatechnika							
	psací stroj elek.	psací stroj	diktafon	magne- tofon	rozmnož. stroj			
Počet								

2. Základní průběh cvičení v době měření (jen za období vymezené záznamy ve statistických výkazech daného sešitu):

3. Mimořádné podmínky ovlivňující měření daného podsystému:

POKYNY PRO VYPLŇOVÁNÍ STATISTICKÉHO VÝKAZU

- Sloupec 1:** Pořadové číslo zjištěné informace.
- Sloupec 2:** Poznačí se druh informace těmito symboly: „Vstupní – V, „Výstupní“ – Vy, „Paměťová – P.
- Sloupec 3, 4:** Zapiše se čas v hodinách a minutách, kdy informace začala (skončila) vstupovat (vystupovat) do podsystému (z podsystému) nebo kdy začalo (skončilo) vybírání informace z paměti.
- Sloupec 5:** Pilnost (série) informace se poznačí těmito symboly:
Přísně tajné – ZD – kurýrem	PTK	Série mimo pořadí	MP
Série vozduch	WZD	Série pilné	P
Série letoun	LT	Obyčejné	O
- Sloupec 6:** U vstupních informací se příslušnou zkratkou uvede ten podsystém, který přímo informaci odeslal zkoumanému podsystému (Např.: NŠ 5 msd; NRVD; NZpO; OO št. 2 A; atd.).
U výstupních informací je poslední odesílatel totožný se zkoumaným podsystémem (místem výskytu).
- Sloupec 7:** Zde se příslušnou zkratkou uvede název podsystému, kde informace vznikla. Ve většině případů je původní zdroj informace totožný s tím podsystémem, který informaci odesílá; jinak je totožnost původního zdroje informace třeba zjistit z obsahu informace (Např. OO 5 msd; NPzO 3 td; vel. 1 td; hláska; poz. průzkum 5 msd; vzd. průzkum, atd.).
- Sloupec 8:** U vstupních informací se zkratkou uvede komu je daná informace adresována. Ve většině případů bude shoda s názvem zkoumaného podsystému (místa výskytu). U výstupních informací se uvede název toho podsystému, kterému je daná informace určena. Ve většině případů bude název tohoto podsystému totožný s podsystémem, kterému se informace předává.
- Poznámka:** U sloupců č. 6, 7 a 8 se neuvádějí hmotné podsystémy, jako např. podací stanice, výpravna, rádiové vysílací a přijímací středisko apod.
- Sloupec 9:** Způsob předání se označí těmito symboly:
Osobním stykem	OS	Dálnopisem	DA
Styčným důstojníkem	SD	Rádiem	RA
Kurýrem	K	Televizním přenosem	TV
Spojkou	SP	Dispečinkem	DI
Telefonem	TF	Jiné druhy přenosu	JP
- Sloupec 10:** Forma informace se vyplní těmito symboly:
Písemná (včetně dálnopisu a fototelegrafu)	P	Mikrofilm	MF
Grafická	G	Magnetofon. páska	MG
Mapa	M	Děrná páska	DP
Fotografie	F	Děrný štítek	DŠ
		Ústní	Ú

Sloupec 11: Symboly pro vyplnění sloupce „Způsob utajení:

Šifrovací stroj	ŠS	Hovorová tabulka	H
Ruční šifra	Ši	Kódovaná mapa	KM
Kódování	K	VČ	VČ
		Otevřeně	O

Sloupec 12: Čas vzniku informace se zaznamenává **pouze u vybraných informací** nebo u informací, kde je čas vzniku zřejmý z informačního obsahu. **U ostatních informací se tento sloupec nevyplňuje!**

Sloupec 13: U základních informací se poznačí název informace.
U informačních souborů se kromě názvu inf. souboru uvedou i názvy jednotlivých základních informací, ze kterých se informační soubor skládá (viz příklady na další stránce).

Sloupec 14: Informace (transformace) **se zakóduje po návratu ze cvičení** podle zpracované klasifikace OTI.

Sloupce 15, 16: Zde se zaznamenává doba začátku a konce transformace. Začátek je dán časem, kdy do podsystemu vstoupí první informace spojená s danou transformací. Konec je dán časem, kdy z podsystemu vystoupí první informace **po skončení transformace**.

Sloupec 17: Zde se uvede název transformace nebo transformačních kroků tak, jak jsou ve zkoumaném podsystemu realizovány, nebo záznam o uchování informace v případě, že nedochází k transformaci. Totéž se týká tzv. tranzitních informací.

Sloupec 18: Zde se запиše zjištěná forma transformace těmito symboly:

Evidence	EV	Logická operace	LO
Konverze	KO	Aritmetická operace	AO

Sloupec 19: Počet osob zúčastněných na transformaci se запиše ve formě zlomku tak, že v čitateli budou osoby, které organizačně patří do zkoumaného podsystemu a ve jmenovateli se uvedou osoby, které dočasně – při dané transformaci působí ve zkoumaném podsystemu (tzv. neformálně vytvořené pracovní skupiny). Počet občanských zaměstnanců se napiše pod uvedený zlomek a označí se „oz“.

Např.: $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{-}$, $\frac{1}{-}$, atd.
2 oz - 1 oz

Sloupec 20: V tomto sloupci se početně vyjádří technika, které bylo použito při transformaci (je-li víc druhů, uvedou se všechny pod sebou):

Telefonní přístroj	TF	Dispečink	DI
Dálnopis	DA	Signální tablo	ST
Magnetofon	MG	Elektrický psací stroj	EPS
Diktafon	DF	Psačí stroj (norm.)	PS
Rádiová stanice	RA	Liskovnice	LI
Přijímač	PŘ	Jiné druhy (uvest srozumitelnou zkratkou)	

Pořadové číslo	Druh inf. (vstupní, výstupní, paměťová)	Doba předávání		Plnost informace (série)	Poslední odesílatel	Původní zdroj informace	Adresát	Způsob předání	Forma informace	Způsob určení	Čas vzniku informace	Obsah (název) informace	Zakódování Informace transform.	Transformace					
		začátek	konec											začátek	konec	název transformace (využití informace)	forma	počet osob zúč. na transformaci	použitá technika
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	V	1300	1302	—	NZpO	ZpO	OPS	OS	D	—	1300	Příspěvky druhů vojsk Zhodnocení objektů nepř.	4800. 4201.7501	1300	1315	Zpracování návrhu na použití ZIH pro noc a 2. den operace	LO	1/4 1 oz	—
2	V	1303	1305	—	NRVD	RVD	OPS	OS	Ú	—	1303	Návrh NRVD na použití JZ	2356.8152						
												a t d .							

Poznámka: První z formulářů (str. 5) statistického výkazu může být celý vyplněn jako vzor. Počet dalších volných listů formuláře je dán předpokládaným rozsahem statistického zjišťování.

PŘEHLED ÚDAJŮ O VSTUPNÍCH A VÝSTUPNÍCH INFORMACÍCH VE ZKOUMANÝCH SITUACÍCH PODLE OBJEKTIVÉ A OBSAHOVÉ KLASIFIKACE

[illegible]

STATISTICKÝ SOUHRN Čís.

[illegible]

STATISTICKÝ SOUHRN ČÍS.

A ZPŮSOBU UTAJENÍ A SE ZŘETELEM NA VAZBY MEZI PODSYSTÉMY

[illegible]

Účelnost a úroveň

Vyššího akademického kursu při VAAZ

V poslední době se na stránkách našeho odborného vojenského tisku dosti často objevuje otázka postgraduálního vzdělávání důstojníků naší armády. Je to pochopitelné při perspektivní organizaci našeho vojenského školství, která předpokládá dosažení vysokoškolského vzdělání ještě před nástupem vlastního povolání a předpokládá nutnost dalšího vzdělávání v průběhu očekávaného, více než třicetiletého výkonu tohoto povolání.

Systém kursů, který z toho vyplývá, není dosud plně vyřešen a nebylo by správné, kdyby se vyvinul ve stereotyp, k němuž organizační úsilí vždy do značné míry inklinuje.

Polemika v časopisech se vyznačuje značným rozpětím, na jehož okraji jsou protichůdné názory; od vcelku kladného postoje našich význačných vojenských pedagogů až po názor, reprezentovaný pplk. Ing. Matašákem, který požaduje krátkodobé aplikační účelové kursy, a navrhuje VAK-y i VZK zrušit.

K této otázce se chci vyjádřit ze dvou hledisek a to

- z hlediska potřeby a
- z hlediska naplnění a osnov VAK-u s přihlédnutím k odstranění stereotypu ve výuce.

Při posuzování potřeby VAK-u vycházím z toho, že naše vojenské školy (i vysoké) připravují posluchače k plnění úkolů na určitém stupni a zachovávají zde, spíše hledisko jednotného chápání naplnění a způsobu plnění této funkce v armádním

organismu, než **výchovy k iniciativě a samostatnému myšlení**. V časovém údobí základního školení není zpravidla možné naučit posluchače více než formám a způsobům plnění služebních úkolů na dané úrovni a to převážně z hlediska přijatých a pro armádu závazných zásad, méně však již z hlediska perspektivy rozvoje dané problematiky. Nezůstane však čas k tomu, aby se posluchač naučil samostatně a iniciativně řešit situace, které se z jakýchkoliv důvodů vymykají uvedeným normám. První z uvedených hledisek je pro nižší stupně zpravidla důležitější, protože plnění úkolů nevyžaduje tak široké iniciativy. Konkrétně — cílem je zde prakticky především bojová příprava, velení a řízení bojové činnosti vojsk a platí to prakticky až do svazku vto.

Na vyšších stupních však tato naplň činnosti tvoří stále menší podíl, i když vše ostatní působí v její prospěch. Problematika se zde rozšiřuje na vazby do oblasti branné politiky, koaličních a teritoriálních otázek, demografických ukazatelů, investičních problémů, otázek výzkumu a vývoje bojové techniky, součinnosti a koordinace úsilí s jinými státními orgány, daleko hlubšího studia nepřítelů a to nejen z hledisek čistě vojenských apod. Nečiním si nárok na výčet všemožných činností a vazeb, s kterými se setkává důstojník, působící na stupni vojenských okruhů — ministerstvo národní obrany, popřípadě na některých ústavech a zařízeních naší armády, konstatuji však, že tvoří často většinu naplnění jeho práce.

Zde se konkrétní otázky velení a řízení bojové činnosti vojsk stávají jen částí celkové problematiky obrany státu a tak přicházíme k poznatku, že pracovníci těchto stupňů plní z velké části úkoly, na které ho škola nepřipravila. Ziskává potřebné znalosti teprve dlouholetou praxí a přitom je tato praxe — kvalitativně vyšší než praxe u vojsk — často málo doceněna.

Pro zmíněný okruh pracovníků se přímo vnučuje požadavek školení na kvalitativně i pedagogicky vyšší úrovni, které by mělo komplexní charakter a připravilo frekventanty na plnění úkolů v požadované šíři a na těch stupních, kde neplatí a nemohou platit žádná stereotypní vodítka.

Podle mého názoru by právě tento úkol měl plnit stupeň, který jsme dosud znali jako vyšší akademický kurs.

Nejvyšší funkcionáři naší armády se sice školí na nejvyšší úrovni na zahraniční vojenské vysoké škole, avšak v celkem malém počtu a kromě toho osnovy této školy obsahují opět hlavně jednotlicí otázky velení a řízení bojové činnosti vojsk, i když na nejvyšší dosažitelné úrovni.

Počet pracovníků ve štábech okruhů a vyšších, příp. v různých ústavech a zařízeních je však daleko vyšší a od nich se očekává maximální efektivnost práce v široké problematice obrany státu.

Vyšší akademický kurs by proto měl být vyvrcholením dosažitelného vzdělání důstojníka a kvalifikačním předpokladem pro náročné funkce, i když zde nemám na mysli jen funkce řídící. Muselo by ovšem dojít ke změně jeho osnov, systému školení a snad i ke změně názvu.

Přistupuji tak k druhému hledisku — náplni a osnovám VAK-u.

Zde zahájím myšlenku **společného školení všech** odborností na tomto stupni, tj. nedělit jej na vševojskový, týlový nebo jiný směr, ale diferencovat podle složení. Požadavek tohoto druhu je dán praxí, v níž se řeší všechny hlavní otázky komplexně, tj. za účasti všech potřebných odborníků pod vševojskovým vedením. Uvedený vztah by tedy měl být zachován i při přípravě k plnění úkolů.

Předpokládá to ovšem i jiný způsob školení, než je běžný stereotyp, který lze v zásadě stručně charakterizovat jako sled

- přednáška,
- seminář,
- cvičení,
- zkoušky, příp. závěrečná individuální práce,
- individuální hodnocení.

Zde totiž posluchač především prokazuje stupeň zvládnutí přednášené problematiky, méně však nebo vůbec schopnosti samostatného a můžeme říci vědeckého myšlení. Proč jsem použil právě slova „vědeckého“, vyplývá z další souvislosti.

Pro stupeň, který uvažujeme, však tento stereotyp nemůže stačit. Není v něm zpravidla plně obsažen prvek nejčerstvější informace o stavu dané problematiky a nemusí být identický s přijatými, jednotlivými zásadami.

Rovněž je třeba poněkud jinak posuzovat způsob hodnocení jednotlivců.

Vyšší akademický kurs by měl tedy splňovat požadavek:

— **nejnovější komplexní informace** o branných otázkách způsobem vypracování získaných problémů a to z hlediska obou existujících koalic, popřípadě nových prvků i z jiného pramene. Znamená to získat přehled o stavu vojenského myšlení;

— **znalosti názorů a směrnic** pro řešení branných otázek v našem státě; tento požadavek plnit formou přednášek nejvyšších funkcionářů armády a odborníků případně i z jiných resortů, majících vztah k problematice obrany státu. Přitom je možné i ukázat očekávaný vývoj a perspektivu v příslušné oblasti;

— **procvičení** a praktické uplatnění těchto poznatků formou cvičení;

— **vědecké týmové práce** odborníků různých směrů;

— **komplexnějšího hodnocení** frekventanta s vystižením schopností pro výkon náročnějších funkcí.

Jak tedy splnit tyto požadavky — dosáhnout maximální efektivnosti školení a nenarušit ji hromaděním látky celé řady oborů?

Především doporučuji dělit školní rok na období:

- a) informační, s ukončením formou seminární diskuse,
- b) jednotlicí, s výrazným stanovením závazných zásad a s dělením na období přednášek a cvičení,
- c) samostatné týmové práce frekventantů,
- d) hodnotící.

První dvě nemusím blíže osvětlovat, více místa chci věnovat poslední dvěma.

Samostatné týmové práce frekventantů si představuji tak, že po zvládnutí prvních dvou, můžeme říci přípravných období, dostanou **skupiny** frekventantů téma, vyžadující součinnost odborníků tak, jako je tomu v praxi. Přitom tato témata mohou vystihnout i skutečnou potřebu jejich řešení v rozsáhlé oblasti obrany státu, tj. **je-**

jich výsledky budou nejen využitelné, ale i skutečně využity v praxi. Výslovně uvádím, že zde nemůže jít jen o práci na téma určitého druhu nebo zvláštnosti bojové činnosti vojsk, nýbrž i o jiná témata, vystihující celý komplex problematiky obrany státu.

Tím dosáhneme cíle naučit frekventanta samostatně řešit daný problém nebo jeho část a přitom správně koordinovat práci týmu odborníků.

Hodnotící období by se pak skládalo prakticky z obhajob těchto prací před komisí odborníků a čelních funkcionářů armády, ze zhodnocení těchto prací a z hodnocení jednotlivců. V jednom běhu by podle toho bylo obhajováno při průměrném počtu frekventantů 30–35 osob asi čtyři nebo pět prací a toto období by nemuselo být časově náročné, jak by se na první pohled zdálo. Šlo by prakticky maximálně asi o 3–4 týdny.

Na **hodnocení** jednotlivců mám ovšem jiný názor, než je dosud platný systém známkování. Doporučuji, aby se hodnocení jednotlivce dělalo formou osobní charakteristiky s uvedením schopnosti samostatného přístupu k řešení úkolů, iniciativy a podílu na celkovém výsledku, schopnosti postřehnout článek a vypracovat optimální metodiku plnění. Měly by zde být uvedeny sklony hodnoceného při výběru forem práce a hlavně možnosti růstu rozhledu a duševní kapacity. Závěrem by mělo být osvědčení o absolvování kursu s vystižením zvláštních schopností a s případným návrhem na další možné použití.

Trvání kursu by rovněž nemuselo být vměstnáno do jednoho roku. Záleželo by to samozřejmě na příslušném propočtu při plánování a na možnostech školicího ústavu. Mohlo by však být využito i tzv. překrytu, tzn. obhajoby a hodnocení skuteč-

nit v období zahájení nového běhu v případě, že by rok nestačil. Vzhledem k popsané úrovni a šíři dané problematiky se však vnučuje spíše myšlenka školení delšího než rok, i když zde nemíním rozvádět detailní úvahu na toto téma. V takovém případě však bude nutné uvážit statutárně vyšší postavení než „kurs“, které by odpovídalo úrovni školení.

Jedním z důležitých kritérií celkové úrovně tohoto školení je **výběr frekventantů**. Zde je nutné bezpodmínečně trvat na vysokoškolské kvalifikaci (jak to ostatně předpisuje i zákon pro jakékoli postgraduální školení), na postačující všestranné praxi, úrovni všeobecného vzdělání, dobrém osobním hodnocení a hlavně na tom, aby počet a kvalita posluchačů odpovídala potřebám armády a zaručovala jim perspektivu další služby. Zde nemám na mysli ani tolik funkční nebo hodnotní růst, jako spíše trvalou práci na dosažené úrovni v příslušných velitelských nebo správních, popřípadě i vědeckých orgánech a institucích.

Za danou zde považuji odpovídající odbornou úroveň každého frekventanta, protože jen tak může mít vyšší kvalita školení vzestupnou úroveň a kladný vliv na rozvíjení schopností i celkového přehledu jednotlivce.

Nechtěl jsem v této krátké stati vyčerpat všechna hlediska a eventuality dané problematiky. Chtěl jsem jen upozornit na to, že praxe a úroveň činnosti v oblasti obrany státu vyžaduje i odpovídající úroveň přípravy pro tuto činnost a vyjádřit názor na možný způsob realizace tohoto požadavku.

V případě, že mi bude připisována snaha po konstituování tohoto, podle mého názoru vrcholného stupně školení v naší armádě, musím přiznat, že se tak děje nikoli neprávem.

Řízení bojové činnosti PVO

Ze složitosti soudobého boje s prostředky vzdušného napadení vyplývají i zásadní požadavky na strukturu i metodiku řízení bojové činnosti.

Ta musí být co nejjednodušší, tj. obsahovat minimální počet řízených prvků a stupňů, ale současně mít takový jejich počet, aby byly pokryty všechny potřebné řešené úkoly.

Musí být pohotová, tj. být schopna v kratším než kritickém čase shromáždit, vyhodnotit a předat nutné informace (hlášení i rozkazy) od zdrojů přes místa rozhodování až k vykonavateli tak, aby tento měl možnost splnit stanovený úkol.

Musí být pevná, tj. zajišťovat přes utrpěné ztráty v průběhu bojové činnosti jednotné chápání a plnění stanovených úkolů v rámci celého systému PVO.

Musí odpovídat jednotnému zámyslu vedení PVO celé koalice a při bojové činnosti v prostoru PVOS odpovídat zámyslu velitele APVOS. Musí též odpovídat zámyslu vedení operace pozemních vojsk.

Řízení boje s prostředky vzdušného napadení nepřítele ve své podstatě spočívá ve správném, nepřetržitém a pružném sladěním i usměrňování úsilí vojsk PVO ke včasnému a úspěšnému splnění stanovených úkolů.

Spolehlivost v řízení vojsk dosáhneme vytvořením rozvětvené sítě hlavních i záložních míst velení, vybudovaných k nepřetržitému vedení bojové činnosti při použití činnosti jaderných zbraní a jiných prostředků hromadného ničení nepřítelem, rozsáhlým využitím automatizace velení, vícekanálovým rychlým a spolehlivým spojením s podřízenými a součinnostními a nadřízenými štáby.

Odolnosti a rychlé obnovitelnosti systému řízení dosáhneme vysokou připraveností vojsk, uskutečněním opatření k ochraně proti jaderným zbraním, účelným uskupením a hlubokým učením míst velení a spojení, včasným manévrem, vytvořením nutných záloh a materiálních zásob pro systém velení.

Nepřetržitost řízení vyžaduje trvalou informaci o situaci vojsk, včasné její vyhodnocování a předávání úkolů.

Pružnost v řízení vychází z potřeby, aby dané situaci odpovídalo optimální řešení. Proto je nezbytné trvale analyzovat vývoj bojové činnosti a podřizovat ji hledisku původního cílového rozhodnutí. Tam, kde dochází k rozporům, musíme přijímat nová regulační rozhodnutí.

Řízení bojové činnosti vyžaduje soustředit ke zničení nepřítele takové, ale jen takové množství sil a prostředků, které umožní zničit ho v krátkých časových lhůtách. To vyžaduje, aby řízení bylo jednotné a zdravě centralizováno. Centralizace umožňuje efektivnost využití sil a snižuje jejich spotřebu, je vyjádřením rozhodnosti bojové činnosti.

Při řízení je nutné zcela vyloučit podvojnost a paralelnost a připravit se řešit tu nejsložitější variantu, tj. řídit bojovou činností prostředky, hromadného ničení v překvapivém úderu počátečního období války za použití jaderných zbraní. Kvalita řízení spočívá ve stupni objektivnosti informačních podkladů k řízení a ve stupni souladu subjektivní reakce velitele a štábu s informacemi.

Vycházíme-li z podkladu, že většina sil a prostředků PVO je rozmístěna v prostoru bojové činnosti prvosledového svazku

PVOS a že také velitel prvosledového svazku PVOS je odpovědný za řízení PVO v tomto prostoru a tudíž jsou mu vojska PVO v jeho prostoru v otázkách řízení průzkumu vzdušných cílů a palby podřízena, potom těžiště centralizovaného řízení je právě na stupni prvosledový svazek PVOS — operační skupina vel. vojska PVO frontu.

Domnívám se, že pro jednoduchost řízení by měla být taková operační skupina vytvořena. Její místo by mělo být na VS prvosledového svazku PVOS s úkolem:

- řídit průzkum vzdušných cílů a palby vojska PVO frontu,

- řešit změny v otázkách součinnosti s PVOS,

- řešit metodiku a systém velení za bojové činnosti,

- řídit systém uvědomování o vzdušné a povětrnostní situaci.

K řešení těchto úkolů by musela být vybavena potřebnou pravomocí. K zajištění odolnosti by tato skupina měla být plnohodnotně rozdělena na VS a ZVS svazku PVOS.

V článku pplk. Jačka a pplk. Bruse ve VM č. 1/1966, uvažují autoři o dosažení centralizovaného velení na stupni divize 4—6 hodin, na stupni armády 5—7 hodin, a na stupni frontu 6—8 hodin. Toto je pro potřeby PVOS zcela nevyhovující a proto by bylo vhodné budovat systém řízení PVO jako součást pohotovostního systému PVOS s tím, že by 1 příslušník operační skupiny vojska PVO frontu byl trvale zařazen jako příslušník hotovostní směny VS prvosledového svazku PVOS s osmihodinovou pracovní dobou. Tento důstojník by řídil činnost sil PVO frontu zařazených do pohotovostního systému a při narůstání bojové pohotovosti ty jednotky a útvary, které již bojové pohotovosti dosáhly a neřídí je ještě orgánští velitelé.

S vyhlášením vyšších stupňů bojové pohotovosti nebo bojového poplachu by pak své místo zaujímal celá operační skupina. Její složení může být buď výhradně z funkcionářů velitelství vojska PVO frontu a LA, nebo i částečně z PVO vševojskové armády.

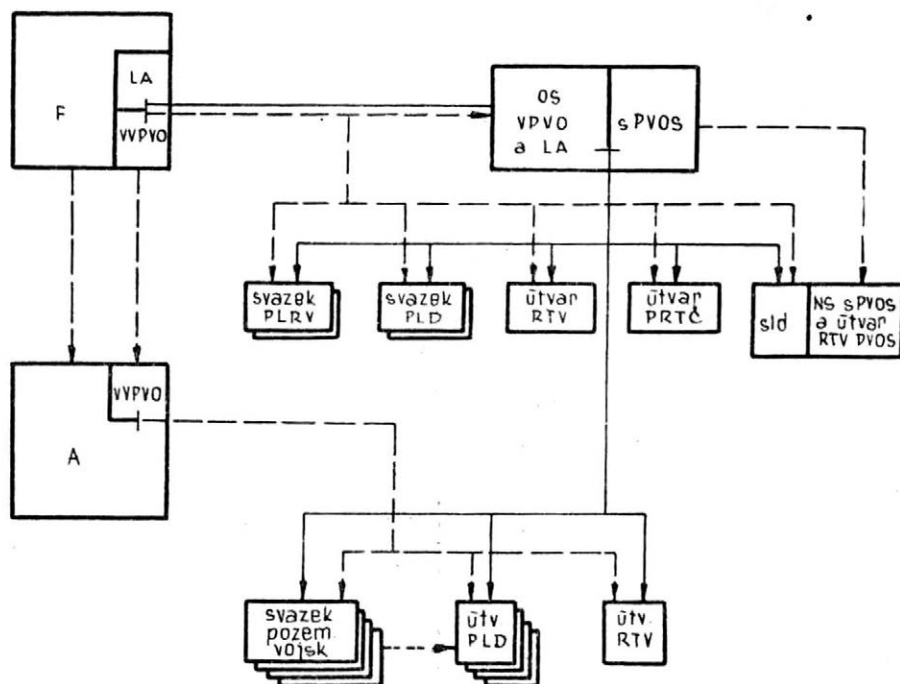
Za této situace by pak stupeň PVO armády plnil jen úkoly plánování, organizací a kontrolou. Operační skupina frontu by mohla řídit přímo stíhací letectvo frontu, svazky, útvary a samostatné oddíly v otázce řízení průzkumu vzdušných cílů a palby. Tím by se zmenšil počet stupňů tam, kde kritické časy jsou nejmenší.

Není ovšem vyloučena ani taková alternativa, kdy vojska PVO frontu byla organicky včleňována do vojsk PVOS a po-

stupně odtud byla vyčleňována podle plánu operace v průběhu bojové činnosti. Tato varianta by byla z hlediska velení nejvýhodnější, i když sebou nese jiné těžkosti, zejména co do sladění vševojskových štábů. Nemůžeme ani předpokládat, že bychom tím ušetřili nějaké funkcionáře, protože úkoly zde zůstávají a organizace, která musí vycházet z úkolů, musí s jejich existencí a přípravou počítat. Rovněž i z hlediska perspektivy automatizovaných systémů velení je nutné vyvinout snahu k maximálnímu omezení vztahů součinnosti jako složitějších a k nahrazení jich jednodušším vztahem podřízenosti všude tam, kde stejné nebo obdobné zbraňové systémy plní společný úkol. Konečně výhoda by byla i v tom, že při respektování určité relativní samostatnosti svazků, plánovaných k vyčlenění pro PVO, by bylo možné v jediném systému PVO na území státu lépe řešit prostorové rozdělení odpovědnosti mezi útvary a svazky a jejich vystřídání by bylo možné řešit buď rozšířením prostorů těch, které zůstávají na teritoriu, nebo překročením jiného svazku z hloubky koalice.

Obecně je platná a uznávaná teze, že v PVO při řízení boje s prostředky vzdušného napadení nepřítele je nutná centralizace. Není však již úplná jednoznačnost názoru co pod tímto pojmem rozumět. Většinou je chápána jako stanovení maxima direktivních ukazatelů shora. V praxi PVO se to projevvalo např. přidělováním jednotlivých vzdušných cílů k ničení ze stupně svazu pro jednotku. To ve svých důsledcích znamenalo velení tzv. přes hlavu, opomíjení tvůrčí a iniciativní činnosti podřízených, které se staly více méně retranslatory brzdicí rychlost průniku informací (rozkazů i hlášení). Postupem doby se ukázalo takové chápání centralizace neúnosné a nereálné. Zvláště zřetelně to vyplývá z modelu náletu prostředků vzdušného napadení nepřítele v hromadném úderu. Jak ukázal např. plk. Mejda ve svém článku ve VM č. 1/65, je frekvence náletu v průměru 5 letounů za minutu. To znamená na stupni svazu vyhodnotit možný zásah a přidělit cíl za 12 vteřin, což je bez plné automatizace nereálné. Proto do doby automatizace systému velení PVO je nutné přistupovat k centralizaci po obsahové stránce z jiného hlediska. Centralizace začala být chápána jako přísné dodržování přijatého zámyslu nejvyšším stupněm, avšak s postupným a souběžným, tvůrčím a iniciativním řešením úkolů v rámci stanovených cílů a stanovené kompetence. Přitom je ovšem nutné, aby jak cíle, tak úkoly i kompetence vycházely z propočteného modelu činnosti protivní-

PRINCIPIÁLNÍ SCHÉMA ŘÍZENÍ V PVO
PRO ČINNOST PVOV A PVOS VE SPOLEČNÉM PROSTORU
 / MOŽNÁ VARIANTA /

----- PŘÍMÁ PODŘÍZENOST
 ————— PODŘÍZENOST V OTÁZKÁCH PRŮZKUMU VZDUŠNÝCH CÍLŮ A PALBY

ka i vlastních vojsk. Jakákoli nereálnost se zde vymstí celkovým snížením výsledné efektivity PVO. Proto centralizované řízení může znamenat souhrn decentralizovaných řídicích činností nižších stupňů podle centrálního „Plánu PVO“, kde metodika velení za bojové činnosti přesně stanoví místo a úlohu každého prvku operační sestavy i jeho kompetenci. Praxe ukázala, že takto zpracované metodiky značně přispěly při řešení rozporu mezi automatizovanými zbraňovými systémy a

neautomatizovaným systémem velení, i když jej nemohly pochopitelně odstranit.

Jak ukázal plk. Seneš ve svém článku „Velení a řízení bojové činnosti vojsk PVO“ (VM č. 1/67), je nutné oddělit proces řízení bojové činnosti ve vzduchu od běžných prací štábu. Řízení této činnosti předpokládá pracoviště bojového velení, radiolokačního průzkumu a uvědomování a představitele SL, tvořící skupinu řízení bojové činnosti. Sem klade i těžiště veškeré práce. Ukazuje i jaké ekonomické důsled-

ky má správné sladení úsilí a usměrnění jednotlivých druhů vojsk PVO. To povzruje naši základní tézi o podstatě řízení boje s prostředky vzdušného napadení nepřítel. Počítáme-li dále, že největší úhrozu pro vojska v současných podmínkách představují operačně taktické prostředky vzdušného napadení, pak vzhledem k manévrovatelnosti pozemních vojsk jsou hlavním nebezpečím pilotované letouny, schopné ničit pohyblivé, nedostatečně prozkoumané a malorozměrné cíle.

Ke stanovení zásad ke sladení úsilí čili vnitřní součinnosti mezi druhy vojsk PVO, je nutné si uvědomit kvality každého druhu především z hlediska efektivity a bojové pohotovosti.

Protiletadlové řízení střely — mohou efektivně chránit určené prostory proti úderům ze vzduchu. Nejsou vhodné k boji s nenadále se objevivšími nízkoletícími cíli, které k utajení letu kopírují reliéf

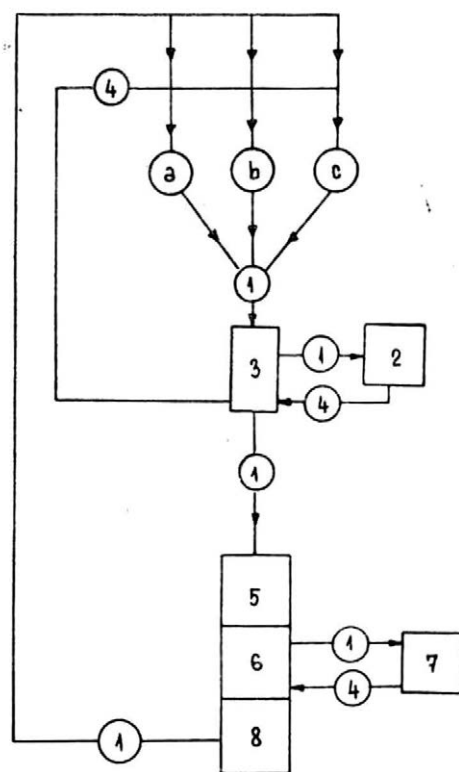
terénu, protože nejsou schopny vést včas odvetnou palbu. Potřebují určitý čas k uvedení do bojové pohotovosti.

Efektivnost palby v blízkosti palebných postavení je skoro rovna nule, se zvětšující se vzdáleností k cíli v hranicích zóny řízení střelby se rychle zvyšuje a povolna zmenšuje u hranice dosahu.

Protiletadlové dělostřelectvo — má vysokou bojovou pohotovost a vysokou efektivnost palby na krátké vzdálenosti. Jeho efektivnost rychle upadá se zvětšením vzdálenosti palby. Elektronické systémy řízení palby (střelecké lokátory a další) značně zvyšují efektivnost ve srovnání s optickými zaměřovači, ale též jen v určité vzdálenosti.

Stíhací letectvo — potřebuje určitou dobu k uvedení do bojové pohotovosti a navedení do místa zteče. Efektivnost při vybavení řízenými střelami je vysoká a zhruba dvojnásobná proti kanónové vý-

SCHEMA ŘÍDÍCÍHO PROCESU V PVO

- 1 TOK INFORMACÍ
- a PODŘÍZENÍ
- b SOUČINNOSTNÍ PARTNEŘI
- c NADŘÍZENÝ
- 2 CÍLOVÝ MODEL INFORMAČNÍHO TOKU
- 3 POROVNÁNÍ SKUTEČNÉHO TOKU INFORMACÍ S CÍLOVÝM MODELEM A ZPĚTNOVAZEBNÍ OVLIVNĚNÍ
- 4 ZPĚTNOVAZEBNÍ INFORMACE
- 5 ZOBRAZENÍ A ROZDĚLENÍ INFORMACÍ
- 6 ZPRACOVÁNÍ INFORMACÍ A VÝBĚR NEJBLIŽŠÍHO MOŽNÉHO OPTIMÁLNÍHO STAVU SYSTÉMU PVO
- 7 ROZPRACOVANÉ VARIANTY A ALGORITMY OPTIMÁLNÍCH STAVŮ A SESTAV SYSTÉMU PVO PRO RŮZNÉ PODMÍNKY
- 8 PŘIJETÍ ROZHODNUTÍ A SESTAVENÍ INFORMAČNÍHO ZOBRAZENÍ ROZHODNUTÍ

zbrojí. Je nejméně náročný prostředek PVO s dalekým akčním rádiem. Efektivnost na malých výškách je nižší než na středních a velkých výškách a zvyšuje se použitím automatických systémů navedení.

Hromadná palba pěchotních zbraní — má silný psychologický vliv na osádky letounů a může zabránit úkolu letounů nepřítele i bez jeho zasažení. Je efektivnější než palba jednotlivých kulometů.

Vycházíme-li z těchto vlastností druhů vojsk PVO, pak je nejvýhodnější přesně rozdělit prostory bojové činnosti cílů ze stupně svazu a svazku a bezprostřední palbu může řídit stupeň útvar a samostatná jednotka s tím, že velitel útvaru zodpovídá za splnění úkolu ve svém prostoru. Při rozdělování samostatných prostorů půjde o návaznost rozdělování jak v horizontální, tak ve vertikální rovině. Velikost prostorů bychom měli volit tak, aby odpovídala předpokládanému množství prostředků vzdušného napadení nepřítele v něm působícímu a možnostem ničení daného druhu vojska. Tento požadavek však v 1. sledu asi nikdy nebude splnitelný.

Skutečným problémem PVO je identifikace vzdušných cílů. Každá jednotka nemůže prakticky neustále řídit a kontrolovat činnost na každý vzdušný cíl. Proto úkoly, zvláště pro hromadnou palbu pěchotních zbraní a PL kulometry musí být stanoveny více méně obecněji. Někteří západní vojenští teoretici kladou na identifikaci dokonce takový požadavek, podle něhož by každý voják měl mít v kapse přístroj k identifikaci letounů podle systému „svůj — cizí“. Vzhledem k tomu, že dosažení potřebné identifikace u prostředků PVO, které nejsou vybaveny speciální technikou nemůžeme v dohledné době očekávat, musíme to řešit systémem řízení. Zde můžeme uplatnit tyto zásady:

1. Omezit počet letů na výškách účinného dostřelu pěchotních zbraní ve směru od fronty do týlu na minimum a o nich uvědomovat vojska buď jednotlivě, nebo souhrnně v závislosti na plnění úkolu a možnostech uvědomování.

2. Na všechny cíle, které nebyly předem oznámeny, na příletu od fronty vést palbu.

3. Na cíle na odletu vést palbu jen pokud útočí na nás nebo na souseda či byly nějakým způsobem rozpoznány jako nepřátelské (např. u pomalých cílů vizuálně podle výsostných znaků apod.).

K tomu, abychom dosáhli správného řešení je nezbytné použít kybernetické metody, které nám umožní sestavit algoritmus průběhu rozhodovacího procesu pro

každý stupeň velení jak v operačním, tak taktickém měřítku.

Tento algoritmus dále umožní určit minimum zpráv o situaci, nutných k přípravě podložného rozhodnutí v těch nebo oněch podmínkách. Bude pozůstat z celé řady dalších algoritmů, které budou konec konců rozpisem práce jednotlivých pracovníků účastníků se procesem velení.

Význam regulace objemu nutné informace potvrzuje příklad, kdy analýza na jednom taktickém svazku PVO dokázala, že z probíhajících zpráv bylo skutečně nutných přibližně 20 %.

Charakteristickým rysem těchto algoritmů je jejich cykličnost. Jeden cyklus pozůstává z obdržení informace, jejího zpracování, stanovení úkolu objektu řízení a uzavírání se aktivní činností vykonávatele, což vyvolává určité změny v situaci opět vyžadující zásah orgánů řízení. Délka cyklu závisí především na stupni elementárnosti algoritmu. Celkem rychlost uskutečnění cyklu musí odpovídat rychlosti změny situace.

Postupným průchodem řídicí informace (rozkazy, nařízení) musí nabývat stále větší konkrétnosti, i když podkladový materiál o protivníkově může dosahovat vyššího stupně neurčitosti vzhledem k možnostem průzkumu.

Řídicí informace musí být vydány tenkrát, ale jen tenkrát, kdy pozbývá platnost předchozí řídicí informace, protože jinak by přestala být řídicí informací, stala se regulační informací a podřízený orgán velení by se změnil v retranslátor, čímž by ztratil svou řídicí funkci.

Každý stupeň používá současně algoritmy dvou druhů: **Obecný a dlouhotrvající**, který určuje perspektivní program, tj. řeší splnění celkového úkolu. Dále **dílčí**, povětšinou **krátkodobý**, který řeší jednotlivé kroky ve směru předvídaného programu, tj. dílčí úkoly zabývající se jednotlivými cíli nebo oblastmi či speciální činností.

Dílčí algoritmus každého přijímaného rozhodnutí musí odrážet nejen obsah minulé a současné situace, ale i předpokládaný vývoj. Např. přijímá-li velitel rozhodnutí ke zničení současně známých cílů, musí počítat i s tím, že se mohou objevit nové, třeba ještě důležitější cíle, které bude muset ničit.

Důležitým ukazatelem pro systém velení je koeficient jeho operativnosti (K_o).

$$K_o = \frac{T_{pr}}{T_{th}}$$

Je dán poměrem času, který je prakticky k dispozici (T_{pr}) k času, který je teoreticky k dispozici.

Osvětlím to na příkladě: Nepřátelský letoun může být zjištěn na malé výšce 2 minuty před vletem do prostoru střežení ve vzduchu SL PVO. Letoun potřebuje k manévru do východiště ke zteči 1 minutu. K organizaci velení, tj. průnik informace o nepřátelském letounu, rozhodnutí k nařízení SLPVO a předání rozkazu, zbývá 1 minuta. Koeficient operativnosti je dán poměrem 1:2, tj. 50 %. V řadě případů se nám může ukázat koeficient operativnosti velení jako nulový. Toto vede k silnému časovému tlaku na velení, což řešíme zčásti předem zpracováním pevných plánů pro očekávanou bojovou činnost. Má to dvě základní nevýhody: Činnost je vázána na staré plány, tj. předem zpracovává rozhodnutí a opatření, přičemž není jisté, zda ještě platí v době realizace. Dále pak dlouhodobá práce s nimi zaslepuje a ztěžuje hledat i prosazovat jiné možnosti a řešení.

Při řízení touto metodou je nutné použít velký počet alternativních plánů, rozdělit je na dílčí, které možno v krátké době vyměnit, přepracovat, nebo jednotlivě odvolat.

Pro řízení bojové činnosti PVO platí stejně jako pro řízení jiných činností, že kvalita je dána stupněm rozpracování teorie a schopností velitelů uplatnit je v praxi.

Jak při manuálním způsobu velení, tak i při postupné mechanizaci a automatizaci musí velitel přijmout konečné rozhodnutí na základě vypočítaných podkladů, své zkušenosti a doplňkových úvah, které postihují ty faktory, které není možné početně vyjádřit. Proto v současné době je nutné, aby velitelé a štáby všech stupňů zvládli teorii pravděpodobnosti, matematické statistiky, hromadné obsluhy, některé statě programování, teorie her a další stále se rozvíjející metody operativního výzkumu, které mohou být jediným solidním základem vědecké analýzy velení jako systému i jako činnosti. Bez této analýzy nezabráníme kompetenčním sporům a nedosáhneme nutných zjednodušení tak, aby účinnost velení se neustále ne- snižovala, nýbrž aby byla udržena alespoň na uspokojujících hodnotách.

K PLÁNOVÁNÍ bojové činnosti dělostřelectva

Na základě zkušeností z velitelsko-štábních cvičení a zejména z taktických cvičení msp s vojsky chci ukázat na velmi vážné postavení náčelníka a štábu dělostřelectva msp v rámci štábu a možný způsob jeho práce ve funkci velitele plukovní dělostřelecké skupiny.

Reorganizace uskutečněná v dělostřelectvu minulého roku správně vycházela z objektivní nutnosti zvýšit počet dělostřeleckých hlavních k umlčování a ničení cílů protivníka. Domnívám se, že byla patřičnou odpovědí těm, kteří před ne dlouhou dobou byli zastánci některých likvidátorských názorů na klasické dělostřelectvo. Reorganizace jen potvrdila, že bez ohledu na velký význam, který dnes mají rakety a jaderné zbraně vůbec, není vševojskový boj myslitelný bez hlavního (klasického) dělostřelectva, které i nadále zůstává hlavní palebnou silou vševojskových jednotek a útvarů. Právě dělostřelectvo je schopné poskytovat jednotkám maximální palebnou podporu plynule s různou intenzitou palby, uskutečňovat těsnou a vzájemnou součinnost palby s pohybem. Aby mohlo tento důležitý úkol splnit, je nutné, aby všichni vševojskoví velitelé, velitelem praporu počínaje, jednali v potřebném rozsahu problematiku bojové činnosti dělostřelectva a na základě těchto znalostí mohli správně určit místo a úlohu náčelníka a štábu dělostřelectva msp. Jen na základě této znalosti bojového použití dělostřelectva je velitel motostřeleckého pluku schopen řídit, velet náčelníku dělostřelectva a vytvářet podmínky k úspěšné práci jak v mírových podmínkách, tak zejména v boji.

MOŽNÉ POSÍLENÍ A USKUPENÍ DĚLOSTŘELECTVA SVAZKU

Podle různých parametrů (přednášky, články v odborných časopisech), ale zejména z praxe při velitelsko-štábních cvičeních, taktických cvičeních a v neposlední míře z propočtu potřeb dělostřeleckých hlavních můžeme vycházet ze zásady, že svazek k vedení útočného boje bude zpravidla posílen 2—3 dělostře-

leckými oddíly kanónové brigády. Zůstává otázkou, zda svazek dostane i velitelství brigády, tj. kanónovou brigádu bez 1—2 dělostřeleckých oddílů, což má vliv na tvoření dělostřeleckých skupin. Po reorganizaci a při uvedeném počtu posilových dělostřeleckých oddílů je reálné k uskupení dělostřelectva svazku kalkulovat se 3 oddíly ráže 122mm H, jedním oddílem 152mm H a RM 130, 2—3 dělostřeleckými oddíly ráže 100 a 122 mm K.

Při variantě, že svazek bude mít v prvním sledu tři motostřelecké pluky, je účelné toto uskupení dělostřelectva svazku:

Divizní dělostřeleckou skupinu (DDS) vytvořit v hodnotě dvou kanónových oddílů a každý motostřelecký pluk posílit jedním dělostřeleckým oddílem. U dvou motostřeleckých pluků posílit dělostřelecké oddíly od organického dělostřeleckého pluku a u jednoho pluku přiděleným oddílem od kanónové brigády. Má-li svazek přidělenou kanónovou brigádu bez oddílu, pak velitel brigády se štábem je určen velitelem DDS. V opačném případě tuto funkci velitele a štábu DDS bude zpravidla vykonávat velitel a štáb organického dělostřeleckého pluku. Otázkou zůstává, jak zabezpečit velení oddílům u motostřeleckých pluků. Vševojsk-1-1 v článku 43 kromě jiného stanoví, že náčelník dělostřelectva motostřeleckého pluku bezprostředně organizuje a řídí palbu plukovního dělostřelectva přiděleného pluku, organizuje přímou palbu jednotek dělostřelectva, tanků a samohybných děl. Podle tohoto článku a objektivní nutnosti centralizace palby je účelné vytvořit u motostřeleckých pluků plukovní dělostřeleckou skupinu (PDS) o dvou oddílech pod vedením náčelníka dělostřelectva a jeho štábu. V případě, že velitel a štáb organického dělostřeleckého pluku nebude tvořit velení DDS, vytvoří velení plukovní dělostřelecké skupině motostřeleckého pluku, u kterého bude přidělen dělostřelecký pluk bez jednoho oddílu.

Nepokládám za nutné rozebírat variantu uskupení, kdy v prvním sledu svazku bude tankový pluk a dva motostřelecké pluky nebo některé jiné varianty.

Závěrem k této části je nutné zdůraznit, že uvedený článek 43 Vševojsk-1-1 má své velké opodstatnění; v dalším se budu snažit ukázat, jak se nám dařilo v průběhu letního výcvikového období r. 1967 a zimního výcvikového období r. 1968 tuto zásadu zabezpečit.

PLÁNOVÁNÍ BOJOVÉ ČINNOSTI PLUKOVNÍ DĚLOSTŘELECKÉ SKUPINY NÁČELNÍKEM DĚLOSTŘELECTVA MOTOSTŘELECKÉHO PLUKU

V této části nevyčerpám všechny úkoly, ale poukážu jen na zásadní otázky, které musí ND a jeho štáb vyřešit:

- na základě zámyslu velitele pluku (předběžného rozhodnutí), rozkazu velitele divize, odborných nařízení předložit návrh veliteli na nejúčelnější uskupení a rozdělení dělostřelectva,
- zabezpečit průzkum a vyměření bojových sestav a cílů nepřítele,
- zpracovat potřebné dokumenty pro palebné úkoly dělostřelectva a tanků ze zakrytých palebných postavení (rekognoskace, organizace součinnosti),
- napláňovat ničení cílů přímou střelbou a tyto ukázat a přidělit jednotkám,
- napláňovat a řídit činnost PTZ pluku,
- organizovat vyvedení dělostřelectva a zaujetí bojových sestav (palebná postavení — sled pozorovatelů) a hlásit včas nařízenou pohotovost dělostřelectva jak přímo, tak nepřímou střílejšího,
- v průběhu vedení bojové činnosti palebnými rozkazy a všemi nutnými opatřeními zabezpečit včasné plnění palebných úkolů vším dělostřelectvem.

Ke splnění těchto náročných úkolů ND by nestačil v žádném případě starý způsob jeho řízení NRVD svazku a proto v průběhu letního období 1967 a zimního období 1968 při všech VŠC a zejména TC motostřeleckých pluků jsme vycházeli z nové organizace jak ve štábu dělostřelectva msp (ND, 2 důstojníci) a na cvičení byl motostřeleckému pluku přidělen jeden dělostřelecký oddíl dělostřeleckého pluku.

Uskutečněná zaměstnání ukázala, že k plánování bojové činnosti dělostřelectva musí ND obdržet tyto podklady:

- rozkaz velitele divize (posílení a úkoly dělostřelectva),
- bojové nařízení NRVD a odborné nařízení ZNRVD pro RDV svazku,
- zámysl (předběžné rozhodnutí velitele msp).

V bojovém nařízení (výpis) NRVD svazku musí být kromě ostatního uvedeno:

- posílení — přidělení děl. oddílů od koho, ráže a počet hlavní, jeho vyvedení do určitého prostoru (palebná postavení) a způsob jeho převzetí, kde a kdy se bude velitel hlásit, obdobně je nutné udat pro přibrané dělostřelectvo (tanky) na palebnou přípravu popř. palebnou podporu,
- úkoly DDS a DPTZ v úseku pluku za palebné přípravy a podpory na konkrétně zjištěné cíle, dále v průběhu vedení boje možnost použití v některých důležitých obdobích (přechod vodního toku, odrážení protizteče, zabezpečení činnosti vzdušného výsadku, od které čáry apod.),
- úkoly dělostřelectva organického, přiděleného i přibraného na palebnou přípravu a podporu na zjištění cíle,
- strukturu palebné přípravy a způsob palebné podpory,
- předpokládané prostory centralizace palby ve svazku v některých důležitých obdobích a předpokládanou bojovou sestavu (vyhrazené prostory),
- úkoly topogeodetického zabezpečení,
- úkoly průzkumu,
- doby a způsob předávání hlášení atd.

K tomuto výpisu z bojového nařízení se zpravidla přikládá oleáta „Výpis z plánu činnosti dělostřelectva svazku“, kde jsou graficky upřesněny některé úkoly.

Na základě těchto podkladů a zejména nařízení NRVD je náčelník dělostřelectva se štábem schopen odpovědně přikročit k plánování bojové činnosti dělostřelectva. Nepokládám za nutné rozebírat body návrhu náčelníka dělostřelectva veliteli pluku, ale ukáží jen na možný způsob přípravy tohoto návrhu jednotlivými funkcionáři.

Náčelník dělostřelectva sám připraví:

- možné rozdělení a uskupení dělostřelectva nepřímo střeleckého (tanky i event. dělostřelectva přibraného na palebnou přípravu),
- vyvedení dělostřelectva a časový rozpočet do doby pohotovosti k palbě,
- dělostřelecké zabezpečení bojové činnosti motostřeleckého pluku v hlavních fázích boje.

Důstojník štábu dělostřelectva msp:

- úkoly průzkumu a topografického zabezpečení,
- vyvedení průzkumných a topografických prostředků, zahájení a ukončení jejich práce,
- spojení a organizace velení.

Důstojník pro přímou střelbu:

- úkoly přímé střelby jak děl, kanónů, PTRS, SHD a tanků,
- způsob vyvedení a dobu pohotovosti,
- úkoly, vyvedení, přemísťování PTZ motostřeleckého pluku.

Po schválení návrhu velitele motostřeleckého pluku všichni příslušníci štábu pracují na potřebné dokumentaci a přípravě rozhodnutí velitele pluku. Hlavní tíha součinnosti spočívá na náčelníkovi štábu. Dále je nutné připravit podklady k rekonoskaci náčelníka dělostřelectva s veliteli oddílů po ukončené rekonoskaci velitelem motostřeleckého pluku.

Toto období plánování nepokládám za nutné dále rozebírat, protože se v podstatě neliší od plánování velitele a štábu PDS, snad jen v tom, že je nutné práci rozdělit na tři příslušníky štábu dělostřelectva. V závislosti na situaci a čase plánování je účelné přibrat na pomoc velitele oddílů nebo některé důstojníky jejich štábu, což zejména v případě souběžného plánování je výhodné. V období plánování je velmi důležité, aby náčelník dělostřelectva s velitelem motostřeleckého pluku dohodovl místa velení v nejdůležitějších fázích bojové činnosti, zejména místo a dobu výjezdu velitele pluku na pozorovatelnu (při přechodu státní hranice, průlomu, zasazení druhého sledu, přechodu vodního toku atd.), kdy bude docházet k centralizaci palby za řízení náčelníka dělostřelectva a jeho štábu.

VELENÍ A SPOJENÍ

Při zpracování a uskutečnění všech zaměstnání jsme si kladli za cíl, aby většina velitelů a průzkumných prostředků byla zainteresována při získávání podkladů k řízení palby a při samém umlčování protivníka, při bezprostřední bojové součinnosti na všech stupních. Z toho důvodu jsme řešili případ, kdy náčelník dělostřelectva se svým štábem a prostředky tvoří PDS a ne některý z velitelů oddílů. V případě, že by velel jeden velitel oddílu PDS, bylo by jeho místo na VS motostřeleckého pluku a samozřejmě by tam byl i náčelník dělostřelectva se svým štábem, a docházelo by ke zbytečnému zdvojování, prodlužování a nakonec i k hromadění zbytečných orgánů na VS. Veliteli pluku by navrhoval velitel oddílu za PDS a ostatní otázky použití PTZ a praporečního dělostřelectva náčelník dělostřelectva. Velitelské stanoviště motostřeleckého pluku po značnou dobu nezabezpečuje získávání podkladů k řízení a opravování palby, kromě situací a období již uvedených. Z těchto a řady dalších důvodů jsme cvičili, že náčelník dělostřelectva se svým štábem skutečně uplatňuje a prosazuje článek 43 Vševojsk-1-1. Ve své činnosti musí u velitele pluku prosadit, aby v důležitých fázích bojové činnosti zaujímal pozorovatelnu a plnil tak článek 48 Vševojsk-1-1, že v rozhodujících okamžicích boje musí u jednotek, které působí na nejdůležitějším směru, osobně ovlivňovat průběh jejich bojové činnosti a poskytovat jim pomoc při plnění stanovených bojových úkolů. Tato pomoc je do značné míry závislá na dělostřeleckém zabezpečení. V těchto fázích je povinen velitel pluku a tím i velitel PDS (náčelník dělostřelectva) celou hodnotou PDS působit ve prospěch prvosledových praporů. Toto náčelníci dělostřelectva na praktických zaměstnáních dokázali a skutečně v těchto údobích přímo z pozorovatelný řídili palbu celé skupiny na podkladě získaných zpráv a zejména na podkladě vlastního pozorování.

Velitelé oddílů se svými sledy pozorovatelů postupovali s veliteli prvosledových praporů (bez ohledu na to, že nebyli přiděleni ani nepodporovali) a s ve-

liteli praporů organizovali součinnost nutnou k vedení bojové činnosti. Právě tak velitelé baterií s veliteli rot.

Jaké podklady má náčelník dělostřelectva — velitel PDS k řízení palby:

- od náčelníka RVD svazku [souřadnice ZHN, baterií a jiných cílů získaných letcem, vrtulníkem nebo skupinou hloubkového průzkumu], které obdrží buď formou povelu k okamžitému plnění nebo jen formou přípravy a plánování palby bez okamžitého zahájení,

- souřadnice cílů, zjištěné vlastními průzkumnými orgány náčelníka dělostřelectva, vlastního pozorování v době obsazení pozorovatelný, dále všech ostatních prostředků motostřeleckého pluku, které se soustřeďují u zpravodajského důstojníka pluku,

- souřadnice cílů zjištěné průzkumnými prostředky baterií a oddílů bojujících u praporů prvního sledu (tento případ byl nejčastější). S velitelem přiděleného oddílu od organického dělostřeleckého pluku byl zpravidla přidělen radiolokátor ARSOM, nebo zvukoměrná baterie.

Spojovací prostředky, které má náčelník dělostřelectva k dispozici k zabezpečení nepřetržitého velení jak organickému, tak i přidělenému dělostřelectvu:

Nebudu uvádět konkrétní rádiové stanice, protože materiál je různě nahražován zejména OT s RS 112 a 113 a u každého útvaru je t. č. jiná situace.

Náčelník dělostřelectva — velitel PDS musí a může se současnými prostředky zabezpečit a zřídít toto spojení:

- s náčelníkem RVD svazku jak KV tak i VKV. KV spojení s rádiovou stanicí 112, nebo náhradní RS — RM — 31A, VKV spojení s RS 108, která je plánovaná u oddílu a je ji nutné odebrat,

- s veliteli oddílů jak KV, tak i VKV. KV spojení s RS-RM-31A, kterou je nutné odebrat od oddílů motostřeleckého pluku, kde jsou 2 kusy. VKV spojení s RS 105. Přidělenému oddílu od organického dělostřeleckého pluku zapůjčil štáb svazku trvale 2 kusy (pro každý oddíl 1 kus),

- spojení s velitelem PTZ motostřeleckého pluku rádiovou stanicí 105 v síti velení společně s veliteli oddílů,

- odposlech METEO — STŘEDNÍ prostřednictvím přijímače R-5, který je u oddílu.

Nebudu rozebírat další možné varianty kombinací RS-108 od přiděleného oddílu. Skutečností je, že spojení bylo zabezpečeno i když s určitými potížemi. Pokládám však za nutné zdůraznit, že ke splnění úkolu náčelníkem dělostřelectva ve funkci velitele PDS je nezbytně nutné

- zabezpečit vhodné pojízdné pracoviště náčelníka dělostřelectva a jeho štábu,
- při plánování jednoho průzkumníka — dálkoměřiče s přístrojem (zatím je půjčován od organického dělostřeleckého pluku z průzkumné čety),
- štáb náčelníka dělostřelectva doplnit soupravou PUO-3A,
- RS-105 u všeho dělostřelectva motostřeleckého pluku nahradit rádiovými stanicemi používanými u všeho ostatního dělostřelectva, tj. RS-108.

Na závěr článku podotýkám, že zaměstnání jsme organizovali bez znalosti „Sborníku VA AŽ evid. číslo 50“ a proto moje zkušenosti a názory nemají za cíl oponovat ani vyvracet některé materiály v něm uvedené, i když na mnoha místech jsou vysoce diskutabilní.

LETECKÉ NEHODY Z OSOBNÍCH PŘÍČIN

Letecké nehody jsou trvalým, tragickým průvodním jevem v činnosti jak civilního, tak i vojenského letectva od dob jejich vzniku. V míru na rozdíl od války dostává posuzování leteckých nehod (LN) pochopitelně jiné rozměry. Po druhé světové válce vynakládají všechny armády velké úsilí ke zvýšení bezpečnosti létání. V naší armádě se zabývá touto činností skupina odborníků — stálá komise pro vyšetřování LN HSL a VPVOS. Jeden z úkolů této komise je vyvozovat ze závěrů výsledků svých šetření i preventivní opatření. Hlavním úkolem psychofyziologa, jako jednoho z členů této komise, je především hledat příčinu nehody, hodnotit roli a podíl všech osob zúčastněných na letu a létání vůbec, posuzovat vztah pilota před i po LN a navrhnout preventivní opatření ke snížení počtu LN.

Tento článek je výtahem z pokračování rozborů LN a navazuje na několik autorů z předcházejících let (Dvořák A., Vorel, Novotný Z., Novotný J., Pekař).

V první části článku volím formu, použitou předcházejícími autory, především proto, aby bylo možné srovnávat a dostát obraz o vývoji některých jevů a faktorech za uplynulá léta. Podrobněji než dříve jsem se snažil analyzovat lidský faktor, pokud to dosažitelné informace dovozovaly.

METODIKA

Podrobil jsem analýze všechny známé LN, které se udály v roce 1965 a jejichž příčinou jedinou nebo dílčí byl lidský faktor, tedy především pilot (osobní). Osoby odpovědné za organizaci a řízení létání nebo technický personál.

Největší část analyzovaného materiálu tvoří hlášení LN, které vyšetřují samy letecké útvary a předkládají HSL a VPVOS. Jsou to především události s příznivým výsledkem (UPF).^{*)} Dále jsem zpracoval údaje o LN, jejichž vyšetření se zúčastnil psychofyziolog oddělení bezpečnosti letů osobně jako člen komise. V posledním případě jde většinou o letecké katastrofy a havárie.

Psychofyziolog jako člen vyšetřovací komise LN se snaží u jednotlivých přípa-

dů určit, vyloučit nebo potvrdit, zda na vzniku nebo průběhu LN nese odpovědnost některá osoba, tedy zda někdo udělal chybu a dále jaká je příčina chybného jednání. Toto „proč“ je kapitolou dosud málo propracovanou a také nesmírně obtížnou, neboť často ani při dobré vůli na ni neodpoví sám aktér (např. pilot, zůstal-li živ). A v případech, kdy se zjistí faktory, které potenciálně mohly ovlivnit výkonnost pilota, chybí často jistota, že zde o tento vliv skutečně šlo.

Téměř vždy jde o hodnocení pilota v celé šíři jeho psychofyziologického stavu a osobnosti.

Lékař pochopitelně v první řadě vylučuje poruchy zdraví ve smyslu klinickém, ale rovněž i funkčním, především ve vztahu event. působení letových stressů. Lékař pátrá v anamnéze po psychosomatických onemocněních, emoční a vegetativní labilitě, po poruchách spánku, změ-

*) Další používané zkratky: PO = poškození, KA = katastrofa, HA = havárie, PR = předpoklad k LN.

nách nálad, po dopresích a vždy také po aerofobii. Posuzuje adaptační reaktivitu pilota obecně i ve vztahu k působení stressů. Hodnotí také vztah a funkci prostředků výškového vybavení. Ve vztahu k létání pátrá po stavech vědomí, synkopách, nauce, iluzích, křečích a jejich patologických reakcích. Přitom nezapomíná hodnotit všechny faktory komplikující průběh havarijní situace, neboť jen v málokterých případech u vážných LN působí jenom jediná příčina.

Posuzuje činnost při vzniku, průběhu a řešení havarijní situace (dále pouze HS). Totéž i při havarijním opuštění letounu. Lékař posuzuje psychofyzilogický stav před LN a reakci na ni. Jeho závěr má značný význam při vyslovení schopnosti k létání. Hodnotí a shrmažduje informace o individuálně psychologických zvláštěnostech osoby, která se dopustila chyby, především o vlastnostech psychomotorických, pozorovacích, rozumových. Hodnotí charakter, osobnost i afektivitu a pečlivě si všimá vlastností důležitých pro létání, jako zájmu o létání, sebevědomí, sebekritiky, odvahy. Všechny údaje si ověřuje studiem dřívější letecké anamnézy.

Lékař využívá všech zdrojů informací, podrobně sleduje zdravotnickou dokumentaci od dob jejího založení (vstupní prohlídky v ÚLZ, výsledky vyšetření LLK a speciální prohlídky, zdravotnickou knihu, výpis ambulantní knihy, zápis o předletových kontrolách) a pátrá po poruchách zdraví v posledním období. Nechává si předložit i kádrovou dokumentaci, doporučující posudky, letcovu charakter-

istiku a služební hodnocení. Při katastrofách pátrá v soukromých předmětech a písemnostech. V letové dokumentaci hledá hodnocení pilota a jeho chyby. Musí mít přehled o všech jeho LN, ať je zavinil nebo byla jejich příčina jiná, o kázeňských trestech, konfliktových situacích služebních i rodinných a jakýchkoliv ostatních potížích.

Během vyšetřování se zúčastní výsledků, které vede předseda komise nebo jiní odborníci a sám vyšetřuje pilota a svědky podle svého uvážení. Cenné informace získá od hlavního lékaře, od přímých nadřízených pilota, velitele roje, velitele letky a pilotů z jeho roje. Jako informátorů o jeho soukromém životě využívá jeho přátel a známých. V některých případech může vyslechnout i rodinné příslušníky. Důležité informace někdy poskytnou další funkcionáři, jako ZVP, tělovýchovný náčelník, náčelník pádákové přípravy atd. Lékař musí mít vždy jasno o režimu posledních 48 hodin, podle potřeby i o dalším období, o režimu odpočinku a spánku, letové zatížení. Pátrá po excesech či abusu alkoholu a drogách. Pátrá po změnách reaktivity v zaměstnání i v soukromém životě a po změnách v jeho chování.

V rozboru LN se analytické hledisko zpravidla prolíná celým postupem zpracování jak jednotlivých případů, tak i příbuzných skupin LN. Při statistickém rozboru a určení závislosti a signifikace rozdílu jsem použil Studentova T-testu a metody χ^2 .

VÝSLEDKY A HODNOCENÍ

Za rok 1965 jsem hodnotil všechny druhy LN (hodnoty uvádím v relativních číslech). Z toho bylo 33,4 % LN zaviněno nebo spoluzaviněno lidským faktorem mimo vinu technického personálu. Pro odlišnou centrální registraci jsou LN zaviněné technickým personálem souhrnně vykazovány v sumě LN z technických příčin. Selháním techniky v širším slova smyslu bylo zaviněno 66,6 % LN. U 2,3 % z nich bylo příčinou chyba obsluhujícího personálu (viz tab. 1). Jejich relativní počet ve skupině LN zaviněných lidským faktorem je přibližně dvojnásobný (4,2 procenta).

Lidský faktor jako jediná příčina byl zjištěn ve skupině selhání faktoru v 75,8 % případů. V 63,2 % případů to byla chyba pilota, ve 12,6 % případů chyba řídicích orgánů. U 24,2 % LN, na kterých nese podíl lidský faktor, je příčin více,

obvykle jsou to příčiny dvě (20,3 % případů), méně často tři (3,3 % případů) nebo dokonce čtyři. Osobní chyba se velmi často kombinuje se selháním techniky a s chybou orgánů řídicích létání. Tak technická chyba spolupůsobila u 13,7 % LN, chyba orgánů řídicích létání u 11,6 % LN. Ostatní příčiny, jako nenadálé zhoršení meteorologických podmínek, chyby v metodice se vyskytují jen sporadicky, i když samozřejmě mohou hrát důležitou roli. Porucha zdravotního stavu patří do selhání lidského faktoru, v roce 1965 jako příčina LN nebyla zaregistrována.

V podstatě můžeme rozdělit LN, zaviněné selháním lidského faktoru jako příčiny jediné nebo spolupůsobící, do 3 skupin: selháním osádky, chyby orgánů řídicích létání a chyby technického personálu. O každé skupině těchto příčin a

Tabulka 1

Rozdělení LN podle příčiny

Příčina	Počet v %
Selhání lidského faktoru	33,4
Selhání techniky	66,6
osobní	63,2
osobní + technické	10,4
osobní + OŘL	7,7
osobní + zdravotnická	—
osobní + meteor	1,6
osobní + metodika	0,6
osobní + technická + OŘL	2,7
osob. + tech. + OŘL + met.	0,6
osobní + OŘL + meteor	0,6
OŘL	12,6
celkem	100,0
technická	94,4
technická + zabezpečení	0,8
meteor	0,5
technika	2,3
jiná	2,0
celkem	100,0

o jednotlivých příčinách pojednám v příštích kapitolách. Osobní chyby pilotů zastupují selhání lidského faktoru pochopitelně v nejvyšším počtu, buď samy nebo v kombinaci s jinými působily v 87,3 % případů. Podíl lidí zabezpečujících organizaci létání je rovněž veliký, je to 24,3 % případů.

Je důležité říci, že u těch LN, které mají více příčin, ať se kombinuje chyba pilota s jakoukoliv jinou příčinou, obvykle je tato primární a chyba pilota jako sekundární, čili, že pilot se dopustil chyby v komplikované situaci anebo v průběhu havarijní situace.

Z rozboru dat obsažených v tabulce je zřejmé, že počet LN zaviněných selháním techniky je přibližně 3× větší než těch, jejichž příčinou je selhání lidského faktoru.

Chyba pilota je nejčastěji jedinou a primární příčinou LN, ale také často sekundárně nepříznivě ovlivní průběh již vzniklé HS. Je překvapující, jak vysoký počet LN byl zaviněn chybou osob odpovědných za organizaci a řízení létání.

Jejich poměr proti pilotním chybám u LN, kde byla registrována jen jediná příčina je 1 : 5 a u všech LN je dokonce 1 : 3,8. Technici se podílejí na LN zaviněných lidským faktorem 4,2 %. Je to snad číslo malé, ale tragédie těchto chyb je v tom, že jsou zcela zbytečné.

V tabulce 2 jsou LN rozděleny podle kategorií LN a uvedeny hlavní příčiny. Z celkového počtu LN tvoří katastrofy 1,47 %, havárie 2,94 %, poškození 4,94 %, události s příznivým výsledkem 85,57 % a předpoklady 8,07 %. Důležitý je celkový počet katastrof a havárií zahrnovaných pod pojmem „vážené nehody“. Tvoří 4,41 %. Zajímavý poměr vychází v tomto roce — katastrofy: havárie : poškození (= přibližně) 1 : 2 : 3. Počet nehod s jejich stoupající závažností klesá, i když poměrná čísla jsou variabilní.

Poměr osobní a technické příčiny u vážných LN ukazuje převahu lidského faktoru, u lehkých LN je poměr opačný, tedy ve prospěch lidského faktoru. Nejzřetelněji je to vyjádřeno u událostí s příznivým zakončením, kde poměr osobní příčina : technická = 1 : 2,52. Podle našich názorů počet tzv. předpokladů zdaleka nevyžaduje jejich skutečný stav. To, že všechny katastrofy byly připsány na vrub osobního faktoru — chyby pilota, zdaleka nevyjadřuje složitost a vzájemné působení četných různých faktorů, podílejících se na vzniku a vývoji HS, především u katastrof. Na druhé straně nepříznivé vyřešení havarijní situace, především skutečnost, že pilot nepoužil havarijního opuštění letounu nebo jej použil, svědčí v neprospěch pilota.

Lidský faktor je daleko nejčastější příčinou u nejtěžších druhů LN, kdežto u méně závažných LN je poměr obrá-
ce-

Tabulka 2

Rozdělení LN podle druhu

Druh LN	Osobní	Technické	%
Katastrofy	1,5	—	1,5
Havárie	1,8	1,1	2,9
Poškození	3,1	1,8	4,9
Událost s příznivým výsledkem	23,5	59,1	82,6
Předpoklad	3,5	4,6	8,1
Celkem všech	33,4	66,6	100,0

ný 1:2,3. V tabulce 3 jsou rozděleny jednotlivé kategorie LN podle fází letu. Poměrný počet všech LN podle příčiny osobní a technické je u pojíždění a letu přibližně zachován a to 1 : 3, u startu je snížen na méně než jedna a u přistání je dokonce přibližně 1 : 1. Na riziko jednotlivých fází letu ukazuje celkový počet osobních nehod, který je u pojíždění, startu, při letu a při přistání možné vyjádřit poměrem 1 : 4 : 9,5 : 8,2. Ten ukazuje, že k absolutně nejvyššímu počtu nehod dochází při letu, ale rizikovitost vzhledem k osobnímu faktoru a vzhledem k časovému profilu jednotlivých fází letu je při přistání daleko největší a **přistání je např. asi 2× riskantnější než start**. Tento fakt potvrzuje i poměrný výskyt vážných LN. Prokázala se také relativní nezávislost technických příčin ve vztahu k letové fázi. Přesto však se technické závady vyskytují na počátku letu více, což vzhledem k možnostem odhalení je pochopitelné.

Tabulka 3

Rozdělení LN podle letové fáze

Druh LN	Osobní	Technické
Fáze letu		
Pojíždění	4,4	7,6
Start	17,5	15,7
Let	41,8	58,4
Přistání	36,3	18,3
Celkem	100,0	100,0

Z toho vyplývá, že z hlediska prevence všech vážných LN, včetně způsobených lidským faktorem, zůstává nejzávažnější letovou fází přistání a potom start. Přistání je přibližně 2× nebezpečnější než start. Nápadný rozdíl mezi počtem událostí s příznivým výsledkem z osobních příčin za letu pramení spíše z toho, že mnoho těchto LN způsobených chybou pilota zůstává neregistrováno.

Dále jsme zkoumali rozdělení LN osobních a technických podle letové třídy dosažené pilotem. Ukazuje se, že u pilotů první a druhé třídy a u beztržidních pilotů převyšují počty technických LN téměř 2× osobní. Přitom nejlepší poměr z těchto skupin mají piloti první třídy, dále piloti druhé třídy a beztržidní. **Daleko nejhorší poměr mají piloti třetí třídy, kde LN osobních k technickým = 1 :**

: 1,23. Z toho vyplývá, že jsou z hlediska bezpečnosti letu potenciálně nejnebezpečnější z populace pilotů.

S tímto faktem souvisejí i další nálezy, sledující rozložení jednotlivých kategorií LN, způsobených chybami pilotů podle celkového počtu nalétaných hodin na všech typech do roku 1965. Ukazuje se, že počet LN, pochopitelně především událostí s příznivým zakončením, od celkového počtu nalétaných 200 hodin stoupá a vrcholí v období 350 do 450 nalétaných hodin. Rovněž počet všech LN ukazuje, že **piloti mezi 300 — 500 nalétanými hodinami mají nejvíce LN**. Zdá se, že vážné LN jsou posunuty do období větší zkušenosti, což může být ovlivněno jednak počtem pilotů a jednak tím, že tito piloti létají obtížnější úkoly. Období mezi nalétanými 300 — 500 hodinami odpovídá přibližně stupni výcviku třetí a částečně druhé třídy. Musíme však dodat, že počet všech nalétaných hodin do určité míry smazává specifickou LN. Souhrnně můžeme říci, že nejvíce osobních nehod mají piloti v období od 300 do 500 celkově nalétaných hodin.

Dále jsme rozdělili kategorie LN z osobních příčin **podle počtu hodin nalétaných na havarovaném typu**. Ukázalo se, že počet LN je největší do 50 nalétaných hodin a po určitém poklesu se v období od 150 do 250 nalétaných hodin zvyšuje a udržuje se na jisté výšce do 400 nalétaných hodin. Dále prudce klesá. Tento trend je samozřejmě ovlivněn především událostmi s příznivým výsledkem. Vážné LN se vyskytují v tomto rozdělení natolik, že není možno tvrdit z rozdělení za rok 1965, že by se LN při házely častěji na počátku výcvikového období na novém typu. Mělo by však tomu tak být, jestliže vážné nehody sledují trend lehčích. Můžeme tedy říci, že **nejvíce LN se přihodí pilotům z jejich viny na počátku přecvičování na určitý typ a v období od 150 do 300 hodin nalétaných na havarovaném typu**.

Pokusil jsem se odpovědět na otázku, zda se na LN podílejí piloti starší či mladší a **jak souvisí věk pilotů s výskytem osobních chyb**. Údaje sumárně představuje tabulka 4, která obsahuje počet všech LN z osobních příčin v roce 1965 a ukazuje, jaké procento pilotů v tom kterém ročníku se dopustilo chyb. Zvýšený výskyt LN vykazují ročníky 1929 a 1930, především však ročníky 1939 a mladší. Rozložení LN po ročních není normální a liší se na hladině $p < 0,05$ (hodnoceno χ^2). Tento jev potvrzuje předcházející nálezy, že nejvíce chybují piloti třetí třídy a s malým počtem na-

Tabulka 4

Rozložení všech LN za rok 1965 podle stáří pilotů, ve kterých byl angažován faktor pilota

Rok narození	% pilotů	Rok narození	% pilotů
1925	4,7	1935	8,3
1926	10,0	1936	6,9
1927	1,4	1937	6,25
1928	7,05	1938	8,4
1929	11,8	1939	11,1
1930	11,7	1940	17,9
1931	7,9	1941	16,0
1932	8,5	1942	10,4
1933	10,4	1943	22,2
1934	8,3	1944	15,4

létaných hodin na typu. Vysvětlení tohoto úkazu pak není jednoznačné a závisí především na létaném typu a letových úkolech.

Tabulka 5 rozděluje jednotlivé kategorie LN podle letových funkcí pilotů. Nejvíce LN se dopouštějí piloti a starší piloti, dále funkcionáři roje a funkcionáři letek. Piloti se neliší v počtu událostí s příznivým výsledkem jako spíše ve vážných LN. Na druhé straně i skupina funkcionářů letek a učitelů, funkcionářů pluků a vyšších útvarů jsou vyjádřeny jen malými čísly, které nám ve vztahu k absolutním počtům nalétaných hodin nemohou poskytnout zásadní informaci. Největší počet LN pilotů a starších pilo-

Tabulka 5

Rozložení LN z osobních příčin podle funkcí pilotů

Funkce	%
Žák	8,2
Učitel létání	5,1
Pilot	16,9
Starší pilot	9,1
Funkcionář roje	13,3
Funkcionář letky	9,8
Funkcionář pluku	6,2
Funkcionář svazku	13,5

tů odpovídá jejich zastoupení v pilotní populaci. Věrohodný obraz o podílu různých funkcionářů na LN nám poskytují čísla vyjádřená % a vztažená k absolutnímu počtu pilotů. Na prvním místě jsou piloti, dále funkcionáři roje a funkcionáři vyšších útvarů a teprve za nimi funkcionáři letky a starší piloti. Funkcionáři pluku se podílejí na LN 2× méně než funkcionáři roje. Z těchto čísel je zřejmé, na kterou populaci musí být obráceny preventivní snahy za snížení LN.

V tabulce 6 jsou rozděleny jednotlivé kategorie LN zaviněné lidským faktorem podle povětrnostních podmínek. **Nejvíce všech LN jak lehkých, tak i vážných se událo ve dne za normálních povětrnostních podmínek. Nejméně LN se událo za ztížených povětrnostních podmínek v noci.** To odpovídá i absolutním počtům nalétaných hodin. Za NPP v noci došlo k menšímu počtu událostí s příznivým výsledkem než za ZPP ve dne. Počet vážných LN je však za těchto podmínek obrácený. Absolutní počty LN za NPP v noci a ZPP ve dne jsou stejné. Poměry závažnosti povětrnostních podmínek vysvětlí hodnoty přepočtené na počty nalétaných hodin. Počet hodin nalétaných na jednu LN za různých povětrnostních podmínek se dá zkrátce vyjádřit poměrem ZPP : NPP : ZPPD : ZPPN = 1,5 : 2 : 3 : 4. Rozložení nalétaných hodin na jednu LN není normální, liší se statisticky významně ($p < 0,05$, počítáno χ^2). Statistická významnost dokazuje, že ZPP v noci jsou nejnebezpečnější, jakož i létání v noci vůbec, tedy i za NPP. Je potěšující, že počet nalétaných hodin za ZPP ve dne byl velký.

Tabulka 7 zachycuje počet pilotů, kteří se v roce 1965 dopustili LN poprvé, podruhé nebo potřetí a vícekrát. Ukazuje, že přibližně stejný počet pilotů se dopustil chyby poprvé, přičemž jejich podíl na vážných LN není větší. Neprokázala se pak hypotéza, že v případě, kdy se pilot dostal poprvé do HS, skončí tato jako vážná LN. Rovněž je značné číslo pilotů, kteří měli opakované LN z vlastní chyby. Jen bližší analýza by ukázala, zda můžeme mluvit o pilotech, kteří mají sklon k nehodám, o „nehodářích“.

Počet LN z osobních příčin podle typu letounu ukazuje, že těžší zůstává sice u klasických letounů (MiG-15, MiG-19), že se však značně podílí na celkovém počtu LN letouny, zavedené nověji do výzbroje, letouny řady MiG-21 a Su-7 BM a dále rovněž vrtulníky, u nichž pilotáž pro některé zvláštnosti nemůže být považována za lehkou.

Tabulka 6

Rozložení LN z osobních příčin podle povětrnostních podmínek v %

Povětrnostní podmínky	NPP-D	NPP-N	ZPP-D	ZPP-N	Celkem
UPř	31,4	12,1	16,5	10,4	70,4
PO	6,0	2,2	1,1	—	9,3
HA	2,8	2,2	0,5	—	5,5
KA	2,2	1,1	—	1,1	4,4
Př	7,7	1,6	1,1	—	10,4
Celkem všech	50,1	19,2	19,2	11,5	100,0

Tabulka 7

LN z osobních příčin přihodivších se u pilotů poprvé, podruhé, potřetí a vícekrát

	Poprvé	Podruhé	Potřetí a vícekrát	Neudané	Celkem
UPř	17,1	17,1	34,6	1,6	70,4
PO	3,9	1,6	3,3	0,5	9,3
HA	1,6	1,1	2,8	—	5,5
KA	0,5	1,1	2,8	—	4,4
Př	1,6	4,4	4,4	—	10,4
Celkem	24,7	25,3	47,9	2,1	100,0

Počet nalétaných hodin na jednu LN zaviněnou nebo spoluzaviněnou pilotem ukazuje na relativní nebezpečí určitého typu letounu vzhledem k chybám osádky. Nejnebezpečnější v tomto směru jsou starší typy letounů MiG-19, MiG-15 a IL-28. Zvýšený výskyt osobních LN na jmenovaných typech souvisí zřejmě především se zkušeností pilotů, může však být

ovlivněn dalšími faktory, které zůstávají skryty. Moderní nadzvukové typy mají přibližně 2× více nalétaných hodin na jednu LN z osobních příčin a vrtulníky a ostatní vrtulové typy pochopitelně více. Zvýšenou rizikovost z tohoto hlediska potvrzuje i výskyt vážných LN z osobních příčin, i když je závislý na absolutním počtu nalétaných hodin.

LETECKÉ NEHODY VRTULNÍKŮ

V roce 1965 jsme sledovali LN vrtulníků. Podílely se na nich typy Mi-1 a Mi-4. Šlo sice nejčastěji o události s příznivým zakončením, přesto však 40 % všech LN, registrovaných u těchto typů, skončilo buď poškozením nebo havárií. Je nápadný tak vysoký podíl LN tohoto druhu. Nejčastěji se přihodily tyto nehody při přistání. Šlo opět nejčastěji o náraz do překážky na ploše a o pád při

přetížení vrtulníku. U událostí s příznivým výsledkem šlo nejčastěji o možnost srážky s překážkou, ztrátu kontaktu se zemí pro zvířený sníh, mylné odhození podvěsu a o komplikaci s meteorologickými podmínkami, nejčastěji s větrem.

Vlastní příčinou chyb ve většině případů byla špatná reakce či rozhodnutí či pozdní reakce, nekázeň spolu s nerozhodností, nekázeň a špatné TP, malé zna-

losti a malá zkušenost, chyba v komplikované situaci a dále nesvědčitost, nepozornost, roztržitost, sebepečení. Často spolupůsobily na vzniku HS různé faktory, 9× šlo o komplikaci meteorologických podmínek, nejčastěji větrem a zhoršením viditelnosti, 2× o komplikaci činnosti RL, spěch atd. V podstatě vyplývají

LN vrtulníků z jejich činnosti, především ze sedání a startu v terénu a jsou způsobovány i větší citlivostí k meteorologickým podmínkám, především k větru. Nepřekvapuje velký počet poškození a havárií vzhledem k celkovému počtu LN, na druhé straně však počet katastrof je malý.

ZÁVĚR

Ze statistického a analytického rozboru vyplývají tyto závěry:

1. Lidský faktor jako jediná příčina byl zjištěn ve skupině lidského faktoru v 75,8 % LN. Na ostatních 24,2 % se podílí příčin více, ať již je to kombinace několika lidských faktorů či jiných vlivů, většinou technických závad.

2. Osobní chyby osádky se podílely na LN buď samy nebo v kombinaci s jinou příčinou v 87,3 % případů, osoby odpovědné za ORL ve 24,1 % a technický personál ve 4,2 %.

3. V roce 1965 bylo z celkového počtu LN 4,41 % „vážných nehod“ a lidský faktor byl u nich nejčastější příčinou, kdežto u UPŘ je poměr lidského faktoru k selhání techniky 1 : 2,3.

4. Poměr osobních nehod jednotlivých fází letu je tento: Pojízďení : start : let : přistání = 1 : 4 : 9,5 : 8,2. Ukazuje, že přistání je relativně 2× riskantnější startu, což se potvrdilo i výsledkem vážných LN. Při startu bylo zaznamenáno více technických příčin.

5. Rozborem ostatních chyb vzhledem k dosažené třídě, nalétaným hodinám celkově a na havarovaném typu vzhledem ke stáří se ukázalo, že nejčastěji chybují piloti 3. třídy, piloti v období od 300 až 500 celkově nalétaných hodin, v období do 50 [tedy v době přecvičování] a později od 150 — 300 nalétaných hodin na havarovaném typu. Nejvíce osobních LN měli piloti narození v roce 1939 a mladší a dále ročníky 1929 a 1930.

6. Podle funkčního zařazení je pořadí chyb při létání toto: piloti, funkcionáři roje, funkcionáři vyšších útvarů, funkcionáři letky a starší piloti.

7. Podle povětrnostních podmínek mají největší riziko vzhledem k nalétaným hodinám ztížené povětrnostní podmínky v noci, dále normální povětrnostní podmínky v noci, ztížené povětrnostními podmínkami ve dne a normální povětrnostní podmínky ve dne. Tento poměr se dá vyjádřit takto: 1,5 : 2 : 3 : 4.

8. Podíl pilotů, kteří se dopustili chyb poprvé (25 %), na vážných LN není větší a tedy není možné tvrdit na podkladě těchto čísel, že u pilotů, kteří se poprvé

dostanou do HS je pravděpodobnost větší, že HS končí vážnou LN.

9. Ukázalo se, že nejvíce chyb absolutně i vzhledem k počtu nalétaných hodin se dopustili piloti na letounech MiG-19, MiG-15 a IL-28. U moderních nadzvukových strojů je počet nalétaných hodin na jedn LN přibližně dvojnásobný.

10. Nejčastější chybou pilotů bylo:

a) při pojízďení špatné splnění důležitých úkonů,

b) při startu špatné splnění důležitých úkonů, neudržení směru startu, špatná manipulace s podvozkem a přerušení startu pro domnělou ztrátu tahu,

c) při letu ztráta navigační orientace, sblížení letounů, nízké vybrání při zteci na PC, opomenutí důležitých úkonů, chybná technika pilotáže a špatná manipulace se spínači v kabině,

d) při přistání špatný rozpočet na přistání, neudržení směru ve výběhu, chybné postavení, vyjetí z dráhy a opomenutí důležitých úkonů.

11. Nejčastější psychofyziologickou příčinou pilotních chyb byly tyto příčiny: nepozornost nebo špatně rozdělená pozornost, pozdní, chybná nebo nepřesná reakce či rozhodnutí, hrubá reakce nebo zásah, dále malá zkušenost a slabé pracovní návyky, dále nedbalost spolu s nedůsledností, chyba v časové tísní, komplikované situace a v emoci po splnění úkolu se ctižádostivostí.

12. Nejčastější chyby RL byly tyto: sblížení letounů z různých příčin, ztráta orientace, špatné vedení a vysazení RTP, nedostatky na letové ploše a náhlé zhoršení meteorologické situace.

13. Nejčastější chybou pilotů vrtulníků byla srážka s překážkou při nízkém letu a při přistávání a nehody zaviněné meteorologickými podmínkami.

14. Většina LN i UPŘ se stala za letových podmínek, které byly komplikovány dalšími faktory, které lze však do jisté míry považovat za normální, i když ne zcela obvyklé. Avšak každá taková komplikace letu nebo jiných vzdálenějších podmínek může vyvolat nebo být počátkem HS, která v ojedinělých případech vyústí ve vážnou LN.

K ŘÍZENÍ TÝLU V POLI

(VM č. 3/68)

Autor uvedeného článku, plk. Ing. Vojtěch Machulda, se zabývá organizací dopravního zabezpečení ozbrojených sil, podřízenosti vojenské dopravy týlu a dokonce navrhuje vytvořit z jednotlivých druhů dopravy samostatné služby řízené štábem týlu. Tedy nové pojetí organizace vojenské dopravy.

Kromě zhodnocení významu jednotlivých druhů dopravy k potřebě ozbrojených sil za války postrádá však autorův návrh potřebné zdůvodnění, ba naopak je v rozporu s obecně platnými zásadami řízení dopravy.

K problémům jednotného řízení vojenské dopravy se vyjádříme podrobněji v další části našeho příspěvku. Nejdříve několik slov k názoru autora na řízení pořádkové služby v operačním týlu.

Domníváme se, že silniční zabezpečení v tomto pojetí již neodpovídá soudobým podmínkám provozu na silniční síti operačního týlu. Jde prakticky o liniové silniční zabezpečení, zahrnující obnovu, údržbu a pořádkovou službu na vybraných silnicích. Tento systém v podstatě vyhovoval podmínkám druhé světové války, kdy stupeň ničení komunikační sítě a samotný provoz na silnicích nebyly tak značné jako se předpokládá v příští možné válce. Prakticky neomezené možnosti moderních zbraní ničít komunikační síť v celé hloubce území válčících stran nás nutí k přehodnocení tohoto, podle našeho názoru dnes již nevyhovujícího systému silničního zabezpečení. Např. v článku „Le nouveau reglement du train“ v časopise „L'Armée“ (Paris) 1967, čís. 3, str. 3—9 (překlad VIZ VA AZ BRNO čís. 11 (68) uvádí autor

R. Dubois: „... Překrývání se přesunů a přeprav bude běžnou věcí. Bude uskutečnitelné pouze v takovém rozsahu, v jakém se přesuny rozčleněné do hloubky budou uskutečňovat po četných cestách. Ale rychlé změny v situaci, vyplývající z nukleárních útoků tak jako nepředvídané zásady záloh povedou rychle k velkým zmatkům v přesunech, což si můžeme představit podle Brownova pohybu, známého z fyziky.

Aby bylo možné se co nejlépe vyhnout tomuto zmatku, musí stále informované velení být schopno průběžně působit na přemísťování. K tomu budou nezbytné prostředky pořádkové služby. Použité v akci, budou tyto prostředky sloužit jako prostředník mezi velením a uživateli, zajišťující vyhledávání a rozšiřování informací, kontrolu a orientaci přemísťovaných částí...“ Tolik názor francouzského autora článku, který se zabývá novým řádem vojenské dopravy.

I v jiných armádách jako např. Bundeswehru mají speciální jednotky silniční pořádkové služby — psali jsme o tom v článku „Pořádková služba Bundeswehru“, uveřejněném ve VM čís. 3/67. Již v roce 1965 jsme proto poukazovali na nesprávné snahy po vytvoření silničního vojska ke komplexnímu zabezpečení silniční dopravy a železničního vojska ke komplexnímu zabezpečení a řízení železniční dopravy. To jsou zdánlivě líbivé a přitažlivé názory, jejichž realizace by však na úseku vojenské dopravy způsobila spíše škody než prospěch. Centralizace a komplexnost jsou správné na úseku řízení využití jednotlivých druhů dopravy a organizace řízení

vlastního provozu na komunikacích, stejně tak je správná centralizace a komplexnost řízení obnovy a údržby komunikací.

Řízení dopravy a provozu na komunikacích vyžaduje specialisty k organizaci a řízení obnovy. Řízení obnovy a údržby komunikací vyžaduje specialisty pro dopravní stavby. Obě složky musí navzájem úzce spolupracovat, jednu však nelze nahrazovat druhou. Obnova a údržba komunikací musí vycházet z potřeb řízení vlastní dopravy a naopak řízení dopravy musí vycházet z možností obnovy a respektovat je.

Podle našeho názoru je proto nutné **sloučit silniční a železniční vojsko ve vojsko k obnově komunikací, řízené jedním štábem při zajištění nezbytné specializace jednotek k obnově železničního svršku a silniční vozovky.** Mírovou činnost tohoto vojska zaměřit výlučně na obnovu a údržbu vojenských komunikací a pomoc národnímu hospodářství při výstavbě a rekonstrukci veřejné komunikační sítě. Tato opatření by umožnila lepší využití mechanizačních prostředků, především pro zemní práce a zkušenosti, které dnes železniční vojsko v organizaci a řízení obnovy a stavby železničních tratí má.

Hlavní důvody našeho názoru:

— Oba druhy vojsk potřebují převážně stejné specialisty,

— mechanizační prostředky k obnově železničního a silničního tělesa jsou stejné, výjimku tvoří jen některé speciální stroje ke stavbě a obnově železničního svršku a silniční vozovky,

— možnost sloučení dvou velitelských štábů v jeden a tím efektivnější jejich využití,

— možnost rozšíření již existujícího výzkumného střediska železničního vojska i pro potřeby výzkumu na úseku obnovy silnic a tím vytvořit podmínky k plnému využití tohoto výzkumného střediska.

Z působnosti využití silničního vojska je nutné vyčlenit jednotky silniční pořádkové služby, které nemají u silničního vojska v současné době podmínky k systematickému výcviku a vytvořit z nich samostatné silniční pořádkové jednotky s pravomocí vojenské policie.

Silniční pořádkovou službu je nutné řešit prostorově, např. obsazením důležitých křižovatek na příčných silnicích tak, aby byla zabezpečena možnost řízení přesunů a přeprav po sjezdových komunikacích. Orgány vojenské pořádkové služby nemohou, vzhledem ke stále se měnící situaci ve sjízdnosti silniční sítě, samy pořádkově zabezpečit přesuny svých jednotek. Hustá silniční síť na evropském území

vyžaduje obsadit silniční pořádkovou službu stálými jednotkami. Vojenská pořádková služba má plně opodstatnění k pořádkovému zabezpečení přesunů vlastních jednotek na silnicích a cestách vojiskového týlu; v operačním týlu a na teritoriu může jen podle potřeby zesílit síť pořádkových stanovišť jednotek silniční pořádkové služby operačního týlu a teritoria. Nikdy je však nebudou moci plně nahradit a to především pro nedostatek zpráv o stavu sjízdnosti silniční sítě. Není proto ani správné tvrzení, že „v případě postavení vojenské pořádkové služby budou vojska sama schopna zabezpečit si tyto přesuny na jakoukoliv hloubku“, jak uvádí autor v článku „K řízení týlu v poli“ (na str. 55).

V druhé části článku „K rychlému řízení vojenské dopravy v poli“ uvedeme některé obecní zásady organizace a řízení dopravy.

Doprava byla vždy a je i nyní důležitou složkou zabezpečení existence a rozvoje společnosti. Čím složitější je technika, tím více se diferencují a znášoují i dopravní prostředky. Moderní společnost potřebuje proto dopravu organizovanou **jako systém odpovídající společenskému charakteru složité techniky současnosti.**

Doprava — zhruba definována — je pohyb lidí nebo přemísťování předmětů z jednoho místa na druhé za určitým účelem.

Socialistické vlastnictví dopravních prostředků odstraňuje základní rozpor a otevírá cestu komplexnímu plánování dopravy, který optimálně vyhovuje potřebám lidí.

Dnes je v každém národohospodářském celku obecně uznávána zásada, že doprava tvoří vedle průmyslu, zemědělství, služeb a ostatních odvětví specifický článek národního hospodářství. Další obecně platnou zásadou je, že žádný druh dopravy se nemůže rozvíjet bez ohledu na ostatní druhy. Všechny druhy tvoří jeden celek — dopravní soustavu.

Úzká spolupráce jednotlivých druhů dopravy a komplexní plánování jejich činnosti představují proto jednu z hlavních předností socialistické dopravy.

O nutnosti komplexního řízení vojenské dopravy nebo jinak řečeno dopravního zabezpečení ozbrojených sil za války platí o dopravním systému stejné zásady.

O tom je nakonec dostatek důkazů v odborné literatuře.

K článku „Krieg und Wirtschaft (II)“ pplk. Dr. H. Einkoma (Militärwesen č.1/67 str. 55) píše autor o významu dopravy za války:

„Základním vojenskoekonomickým problémem počátečního období války je udržování dopravy a přepravy.

V moderní válce nutno počítat se stálými útoky na komunikace. Tak jako na celé hospodářství stoupají nároky na dopravu a přepravu.

Doprava a přeprava se dá v moderní válce udržovat jen tehdy, budou-li všechny druhy dopravy využívány komplexně. Obzvláště to platí pro silnice a železnice. Proto je nutné již v míru vytvořit správný poměr mezi těmito dvěma druhy dopravy a tak optimálně využívat jejich předností. To je nejen ekonomicky, ale také vojenskoekonomicky nanejvýš nutné.“

Tolik názor vojenského ekonoma NDR. Mohli bychom citovat názory dalších zahraničních vojenských odborníků o nut-

nosti vytvoření odborného orgánu ke komplexnímu řízení vojenské dopravy.

Plk. Ing. Machulka považuje vytvoření takového orgánu u nás za „zbytečný meziclánek řízení“. Na to prý stačí štáb týlu jako odborný orgán, který má k tomu všechny předpoklady. Nevíme, jak to s tím meziclánkem myslí. Správa vojenské dopravy již dávno existuje a přece nebyla vždy podřízena týlu. Domníváme se, že této zprávě přísluší organizovat a řídit dopravní zabezpečení. Není proto podle našeho názoru správné, aby jeden z vojenských přepraveců, kterými byl fakticky je, byl orgánem řízení dopravy. Stejně tak bychom totiž mohli říci, že štáb týlu je z tohoto hlediska zbytečným meziclánkem mezi vojenskými přepravci (uživateli vojenské dopravy) a dopravcem (orgány vojenské dopravy).